

**LESKEYS SOSIAALISEN ASEMAN MÄÄRITTÄJÄNÄ:
LESKINAISTEN TOIMIJUUS JA LUOTTOSUHTEET
KEURUUN KÄRÄJÄKUNNASSA VUOSINA 1857-1892**

Jussi Lampinen
Maisterintutkielma
Historia
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Jussi Lampinen	
Työn nimi Leskeys sosiaalisen aseman määrittäjänä: leskinaisten toimijuus ja luottosuhteet Keuruun käräjäkunnassa vuosina 1857–1892	
Oppiaine Historia	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 80
Tiivistelmä <p>Historiantutkimuksen kentällä on korostettu instituutioiden rakenteiden vaikutusta naisten toimintamahdollisuuksiensa laajuuteen. Naisen elämässä tärkeimpänä instituutiona on pidetty avioliittoa sekä sen kautta saavutettua sosiaalista asemaa. Emännys sekä äitiys määrittivät naisen asemaa yhteisössä. Jäätyään leskeksi hän ei enää ollut aviomiehensä edustuksenalainen, minkä vuoksi hän käytti taloudellisia ja sosiaalisia resursseja järjestääkseen elämänsä uudenlaisessa tilanteessa. Lesken asema ei kuitenkaan itsessään tuonut mahdollisuutta päättää kaikesta itsenäisesti, vaan rooliin kotitaloudessa vaikutti suhde omaisuus, emännän aseman säilyminen sekä lesken ikä. Uudelleenavioituminen oli nuorempien leskien mahdollisuus selvitä taloudellisesti sekä saada lapsilleen kasvatusta.</p> <p>Tutkielma käsittelee naisleskien toimijuutta Keuruun käräjäkunnassa vuosina 1857–1892. Tutkielman aineiston leskien mahdollisuudet resurssien käyttöön kasvoivat, jos he pystyivät jatkamaan kotitaloudessa emännän roolissa eli vastaamaan isännälle kuuluneista velvollisuuksista, jotka liittyivät asumisen toimeentulosta huolehtimiseen. Taloudellinen toimijuus korostui tilanteessa, jossa kotitalouden päässä toiminut leski lainasi rahaa sekä viljatuotteita muille. Näissä tilanteissa leski piti kiinni omasta omaisuudestaan sekä mahdollisuudestaan päättää niiden käytöstä itsenäisesti. Emännyydestä luovuttiin myös vapaaehtoisesti, mikäli perillinen oli ikänsä tai aviosäätynsä kautta asumuksen hallintaan kykenevä. Vaikka leski ei menettänyt suoranaisesti omaisuuttaan alistuessaan perillisen isäntävallan alle, taloudelliselle toimijuudelle ei ollut tarvetta. Leski myös luotti lastensa velvollisuuteen huolehtia tämän toimeentulosta. Leski saattoi lisäksi solmia syytinkisopimuksia, mikä määritteli tämän tilalta maksetun eläkkeen eli elatuksen laatua. Syytinkiläinen velkaantui leskeysaikana tilanteessa, jossa syytinkiä hoiti muu kuin oma sukulainen. Leskelle saattoi muodostua myös tarpeita, joita syytinkisopimukseen ei kirjattu. Itsellisten lesket eivät velkaantuneet useammin ja enemmän kuin muut, mikä osaltaan johtui heidän asumisestaan muiden kotitalouksissa, ilman mahdollisuutta luotonsaantiin. Lesket toimivat kotitaloutensa etujen mukaisesti tilanteissa, joihin heillä oli mahdollisuus. Ainoastaan hieman vanhemmat lesket kykenivät toimimaan resurssien näkökulmasta laajemmin, sillä useampi kuin yksi avioliitto, lasten ikä, kerätty omaisuus sekä kotitalouden rooli määritteli toimijuuden rajoja.</p>	
Asiasanat toimijuus, luottosuhteet, lesket, nainen, resurssit	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimusasetelma ja lesket aikaisemmassa tutkimuksessa	1
1.2 Tutkimuskysymykset, tutkimuksen rajaukset ja rakenne.....	7
1.3 Lähdeaineisto	12
1.4 Tutkimusmenetelmät, teorit ja käsitteet.....	15
1.5 Tutkimusetiikka	18
2 TUTKIMUSJOUKON SOSIAALINEN ASEMA JA KEURUUN SEUDUN TYYPILLINEN VÄESTÖRAKENNE	21
3 LESKINAISET TOIMIJOINA	27
3.1 Asumuksen hallinnasta luopuneet lesket	27
3.2 Asumuksen hallinta ja tahto perinnönjaosta.....	38
3.3 Syytingin mahdollistama vapaus ja päätösvallan päättyminen.....	58
3.4 Itsellisten leskien asema.....	70
4 PÄÄTÄNTÖ	77
LÄHTEET.....	81
LIITTEET	

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Leskien jakautuminen kotikylittäin.....22

TAULUKKO 2 Leskien asema kotitaloudessa.....25

KUVIOT

KUVIO 1 Kallio-Mannilan sukupolvenvaihdos.....59

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusasetelma ja lesket aikaisemmassa tutkimuksessa

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Keuruun seudun leskinaisten toimijuutta sekä siihen liittyvää toimintaympäristöä. Näkökulmat painottuvat lesken sosiaalisten ja taloudellisten resurssien tulkintaan, jotta päästään lähemmäksi toimintaympäristön rakennetta sekä siihen vaikuttamisen mahdollisuuksia. Leskinaisten kohdalla taloudellinen toiminta nousee selvemmin esille, sillä leskeyden tuoma asemallinen muutos antoi myös uudenlaisia toimintamahdollisuuksia vaikuttaa kotitalouteen, joka oli tarkoitus siirtää eteenpäin rintaperillisille.¹ Perhe- ja sukulaissuhteet sekä taloudelliset resurssit vaikuttivat lesken mahdollisuuteen toimia tavoilla, jotka eivät olleet mahdollisia aviomiehensä edustamalle vaimolle. Leskikään ei päässyt eroon naiseen yhdistetyistä oletuksista tai sosiaalisesta asemastaan, vaikka tämä olisikin pyrkinyt muokkaamaan itselleen uuden identiteetin patriarkkaalisessa järjestyksessä. Naisleskiin liitettiin myös kansanperinteessä surkua ja ahdistusta. Miesleski pysyi isäntänä vaimonsa kuoleman jälkeen, mutta naislesken asemaa ja elämäntilannetta pidettiin valitettavana. Miespuoleisen sukulaisen periessä mieheltä jääneen omaisuuden, leskenä nainen siirtyi jälleen uuden isäntävallan alle.²

¹ Miettinen 2012, 11; Ågren 2009, 65.

² Katso Bradbury 2011, 390–392; Häggman 1994, 140; Nupponen 2010; Toivanen 2005; Vilkuna, Hemminki, Markkola & Östman 2021, 99–119.

Naisleskien toimintaa sekä niiden takana olleita syitä tutkittaessa on ymmärrettävä leskeysajan perhesiteitä sekä asumisjärjestelyitä, sillä lesken käyttämät resurssit määrittyivät pitkälle kotitalouden roolien perusteella. Tutkielmassa näkökulma ulotetaan kotitalouden rooleihin, jotka määrittivät lesken mahdollisuuksia tilanteessa, jossa aviomies oli poissa. Leskeys muutti asetelmaa, jolloin leski saattoi kohota roolissaan kotitalouden johtoon sekä käytössä olleet sosiaaliset resurssit saattoivat myös mahdollistaa taloudellista vaikuttamista perheessä sekä sen ulkopuolella. Toisena tärkeänä tutkimusasetelmana toimiikin leskinaisen toiminta luottosuhteen osallisena. Kotitalouden roolien ja luottosuhteiden tarkastelun yhdistäminen antaa näkökulmaa lesken mahdollisuuksiin muokata omaa toimintaympäristöään.

Aikaisempi tutkimus on korostanut naisen asemaan kahdenlaisesta näkökulmasta: hän on samaan aikaan alisteinen aviomiehen vallalle mutta auktoriteetti lapsilleen. Leskeys toi mukanaan täysin uudenlaisen elämäntilanteen, jossa oli mahdollista käyttää patriarkaalista valtaa, kun aviomies oli poissa. On huomioitava, että myös lesken ikä vaikutti arvovaltaan ja sen näkymiseen toimintaympäristössä. Vanhemman naisen tuoma ikä myös kasvatti arvovaltaa sekä toimintamahdollisuuksia omassa kotitaloudessa, muun muassa suhteessa lapsiin sekä heidän puolisoihinsa.³ Naisen asemaa tarkasteltaessa on huomattava, että naisen elämänkulun kannalta kuitenkin vaimoksi ja emännäksi pääseminen oli tärkeää, sillä äidin rooli oli tärkeä väylä valta-asemaan.⁴ Emännän asema kotitalossa määrittäi vaikutusvaltaa, sillä tilattomana tai tilan naimattomana tyttärenä mahdollisuudet vaikuttaa elinympäristönsä rakenteisiin eivät olleet kovinkaan suuret. Yhteisössä identiteettiä rakennettiin väestöryhmissä maaomaisuuden, avioliiton, emännyyden sekä äitiyden kautta.⁵ Nuorten naisten aviottomuuden syynä onkin osaltaan myös esitetty tilannetta, jossa nainen ei tuonut tarpeeksi omaisuutta avioliittoon. Lesken ja emännän roolit saattoivat edelleen pysyä myös päällekkäisinä ilmiöinä, mikä mahdollisti lesken siirtymisen kotitalouden pääksi. Lesken

³ Toivanen 2002, 133; Toivanen 2005, 134–135.

⁴ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 30.

⁵ Pylkkänen 1990, 337–338.

asema, ikä ja tämän isännän töihin verrattava tekeminen mahdollisti tälle erilaisia toimintamahdollisuuksia omassa kotitaloudessaan.⁶ Leskeksi jäämiseen saattoi sosiaalisesta asemasta riippuen liittyä myös taloudellista sekä sosiaalista turvattomuutta, jolloin leski ei kyennyt järjestämään omaa toimeentuloa sekä suojelusta tarvittavalla tavalla. Onkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että leski on voinut siirtää omaisuuttaan eteenpäin omaksi turvakseen tilanteessa, jossa emännän asemasta oli jo luovuttu.⁷ Tähän on muun muassa voinut olla syynä syytingille siirtyminen, jolloin leski turvasi omaa toimeentuloaan, mutta samalla luopui omasta toimivallastaan.⁸

Naisia koskevan historiantutkimuksen on kuvattu näyttäneen naiset vallankäytön kohteina, jossa naisen alamaisuus ja aviomiehen edustus periytyi vanhoista, kristillisistä perinteistä. Naisen tärkeimpinä toimintaympäristöinä pidettiin kotitaloutta, mutta emännän rooli ei antanut mahdollisuutta yhtä laajaan valtaan kuin mitä kotitalouden johdossa toimineella miehellä oli. Tuomiokirjoihin ja oikeuskäytänteisiin keskittyneessä väitöskirjassaan *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet* (1990) Anu Pylkkänen käsittelee näkökulmaa, jossa naiset edustivat itseään oikeudessa sekä hoitivat tilan asioita ilman aviomiestään. Näin ollen tulkinta onkin ristiriidassa aikaisempien tulkintojen kanssa naisen alisteisesta asemasta sekä rakenteiden rikkomattomasta patriarkaalisuudesta.⁹ Hanna-Mari Nupponen käsitteli pro gradu -tutkielmassaan *Ruumiin pesijöitä ja kievarin pitäjiä* (2010) oikeusaineiston kautta naisleskien asemaa heidän paikallisyhteisössään Käkisalmella 1600-luvun lopulla. Hänen mukaansa naisleskien omaisuus määritti vahvasti sitä, millaisessa asemassa leskeä paikallisyhteisössä pidettiin. Varakkaammat lesket toimivat monissa asioissa itsenäisesti miestensä töiden jatkajina, haastoivat muita aktiivisesti käräjille ja puolustivat omaa asemaansa yhteisössä. Leskiäidillä oli valtaa kotitaloudessa, jos hänellä oli paljon resursseja ja hän pystyi vaikuttamaan lastensa päätöksiin niiden kautta. Kuitenkin Nupponen nostaa esille, että tutkielmansa lähdeaineiston kautta tuloksia kotitalon hallinnasta sekä sen kautta

⁶ Ågren 2009, 177; Ågren 2018, 231–232.

⁷ Markkanen 1988, 55.

⁸ Katso Toivanen 2002, 144–145.

⁹ Pylkkänen 1990, 228, 289.

kasvaneesta arvovallasta ei voida saavuttaa. Mahdollisesti ainoastaan varakkaimmat talollisten lesket pystyivät säilyttämään emännän asemansa, kun taas esimerkiksi pappien lesket usein avioituvat uuden viranhaltijan kanssa säilyttääkseen asuinpaikkansa virkaan sidotuissa asuinpaikoissa.¹⁰

Veli Pekka Toropainen käsitteli väitöskirjassaan *Päättäväiset porvarskat* (2016) porvari-naisten toimijuuden rajoja sekä mahdollisuuksia vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä. Emännänvalta ja äitiys loivat naisille tukipilarit, joihin asema kotitaloudessa ja yhteisössä perustettiin. Vaikka naiset tukeutuivat perheessä ja paikallisyhteisössä miehiin, he kuitenkin käyttivät emännänvallan kautta myös patriarkaalista valtaa edustaessaan miestä ja kotitalouttaan oikeudessa, mikäli aviomies oli estynyt tai kuollut. Naiset olivat aktiivisia toimijoita, jotka henkilökohtaisilla ratkaisuillaan vaikuttivat omaan toimintaympäristöönsä. Tutkimuksen sijoittuessa oikeuskäytänteiltään maaseudusta eroavaan kaupunkiyhteisöön, on otettava huomioon, että porvareiden leskien toimintamahdollisuudet kasvoivat varallisuuden sekä kuolleen aviomiehen elinaikana saaneen arvostuksen myötä.¹¹ Onkin syytä havainnoida, että millaiset lesken ominaisuudet kasvattivat toimintamahdollisuuksia kotitaloudessa sekä lähiympäristössä myös maaseudulla. Tutkimisen arvoista on selvittää, että millä tavoin taloudellinen toimijuus oli yhteydessä lesken asemaan kotitaloudessa sekä lesken mahdollisuuteen jatkaa ylintä päätösvaltaa käyttävässä roolissa. 1600-luvun loppuun sijoittuneet tutkimukset osoittavat naisten ja leskien mahdollisuudet toimijuuteen jo varhaisemmalla ajalla, jotka yhdistettynä myöhempää aikaa käsittelevään tutkimukseen tarjoavat näkökulman leskien itsenäisyyteen. Toimintamahdollisuuksien laajentuminen ja määrittäminen kotitalouden roolin sekä varallisuuden perusteella olikin siis jo pitkään jatkunut käytäntö.

1600-luvulta lähtien lait määräisivät perimysjärjestystä, jossa korostettiin myös miehen oikeutta yli naisen: siinä missä mies peri maaomaisuutta, nainen peri yleensä irtainta

¹⁰ Nupponen 2010, 101–105.

¹¹ Toropainen 2016, 275–277.

omaisuutta, jonka tarkoitus oli turvata vaimon oikeus omaisuuteen avioliitossa. Vaikka nainen olisi ainoana lapsena perinyt maaomaisuutta, maan omistaminen, sen käytöstä päättäminen sekä isännöisyys olivat kuitenkin mieheen yhdistettyjä ominaisuuksia. Tästä syystä aviomies toimi isäntänä ja täytti velvollisuutensa kiinteään omaisuuteen liittyvissä oikeustoimissa.¹² Sukupuolten eroavaisuudet avioliittokysymyksistä liittyivät maaomaisuuteen, jossa naiset toimivat maaomaisuuden siirtämisen näkökulmasta. Lesken toimintaa kotitalouden päänä onkin osaltaan tulkittu väli-vaiheeksi, jossa perinnässä on korostettu suvun merkitystä ja mieslinjaista periyty-mistä: lesken tehtävä oli suojata patrilinearisuuden säilyminen suvussa, jotta omaisuus ei päätyisi tyttären avioliiton kautta pelkästään vävyn suvun nimiin. Siksi pojan kohottaminen kotitalouden pääksi oli tärkeä ja tavoiteltu tilanne, missä korostui miehen ja ruokakunnan johtajan valta.¹³

Työni kannalta tärkein tutkimusjoukkoa yhdistävä tekijä on kuitenkin leskeys sekä lesken aseman erityislaatuisuus niin lainsäädännössä kuin arkitodellisuudessa. Jenni Toivanen lisensiaatintyössään *Lesken elämää* (2005) onkin lähestynyt leskeyttä resurs-sien näkökulmasta, sekä esittänyt leskeyttä sosiokulttuurisena ilmiönä 1700-luvulla. Leskeys nähdään yhtenä elämän välivaiheena, joka toi mukanaan laajentuneet valta-oikeudet, mutta osaltaan siihen liittyi epävarmuutta sekä köyhyyttä. Leskinaiset pystyivät hallinnoimaan kotitaloutta isännän roolissa, mutta roolin vahvuuteen vaikuttivat lesken käytössä olleet resurssit. Vahva emännän rooli, vaikutus kotitaloudessa sekä tarvittava työvoima mahdollistivat lesken itsenäisen toiminnan, ilman miehistä päätösvaltaa. Kuitenkaan jokainen leski ei halunnut tai pystynyt laajentamaan rooli-aan, minkä vuoksi päädyttiin avioitumaan uudelleen.¹⁴ Läpi elämänsä (naimisissa ol-lut) nainen pääsääntöisesti toimi jossakin roolissa, jolloin valta, toimijuus sekä toiminta-mahdollisuudet kulkivat rinnakkain.

¹² Pylkkänen 1990, 305.

¹³ Piilahti 2007, 27; Ågren 2009, 65, 177.

¹⁴ Toivanen 2005, 152–154.

Lesken elämää varjosti aviomiehen kuolema sekä tulevaisuuden epävarmuus. Oikeudellisella aineistolla voidaan tutkia tilanteita ja toimintaa, jotka ovat synnyttäneet lähdeaineistoa oikeudessa. Esimerkiksi perintään sekä tilan hallintaan liittyneissä teemoissa asia päätyi käräjille, jos siihen liittyi konflikti.¹⁵ Ei ole syytä unohtaa tilanteita, joissa asumuksen hallintaan, kotitalouden rooleihin tai taloudelliseen toimijuuteen ei ole liittynyt oikeudellista toimintaa vaan tapahtumat ovat olleet arkisia, paikallisyhteisössä sovittua vuorovaikutusta. Lesken mahdollisuus vaikuttaa perheen sisällä tai mahdollisesti lähiympäristössä voidaan tutkia myös varallisuuden käytön kautta, josta kertoo muodostetut luottosuhteet.

Tiina Hemminki esitti väitöskirjassaan *Vauraus, luotto, luottamus* (2014), että luottosuhteiden laatuun vaikutti merkittävästi henkilökohtainen suhde, paikallisuus sekä oman talouden turvaaminen. Talonpoikien luottosuhteet eivät olleet sattumanvaraisia vaan velkojat selvittivät heidän luotettavuuttaan sekä pitivät huolta takaisinmaksusta.¹⁶ Osittain talonpoikaisyhteisössä oman vaikutusvallan näyttämisen sijaan puhuttiin hyvätahtoisuudesta ja todellisesta tarpeesta rahan lainaamiseen, jotta talous hyödytti omaa toimeentuloa sekä osaltaan myös yleistä hyötyä. Samoihin lopputuloksiin päätyi myös Kari-Pekka Piilahti teoksessaan *Aineellista ja aineetonta turvaa* (2007), joka käsittelee Valkealan väestön ekologis-taloudellisia resursseja. Valkealassa 1700-luvun molemmin puolin tutkittujen ruokakuntien resurssit painottuivat kyläyhteisön kautta naapuruuteen, verkostoihin sekä yhteisten asioiden hoitamiseen. Kyläyhteisö, naapuruus sekä luotettavuus esitettiin olevan luottosuhteissa sukulaissuhteitakin tärkeämpiä tekijöitä.¹⁷ Piilahti totesi, että tutkimusalueellaan velalliset ja velkojat tulivat eri sosiaaliryhmistä, minkä vuoksi velkasuhteet mahdollistivat oman arvovallan osoittamisen omassa elinpiirissään. Velkasuhteen takana usein oli jo aikaisempaa yhteistä historiaa naapuruuden tai ystävyuden kautta.¹⁸

¹⁵ Vertaa Nupponen 2010, 44–45.

¹⁶ Hemminki 2014, 14, 221.

¹⁷ Piilahti 2007, 271.

¹⁸ Piilahti 2007, 165, 178–179.

Luottosuhteiden tutkimus antaa näkökulman siihen, että velka ei ainoastaan muodostunut saman väestöryhmän sisäiseksi sopimukseksi vaan sosiaalista asemaa tärkeämmäksi näkökulmaksi nousivat sosiaalisen pääoman tekijät. Luotettavuuteen vaikuttivat enemmän jo aikaisempi kanssakäynti sekä sen kautta syntynyt luottamus. Tästä syystä maksamattomia velkoja ei välttämättä viety oikeuteen saakka, vaan ne jäivät maksamatta vuosiksi ja siksi ne ilmoitettiin lopulta vasta vainajan perunkirjoituksessa. Perukirjaan merkityt korkotulot ja maksamatta jääneet velat eivät välttämättä kertoneet henkilön maksukyvyttömyydestä vaan yhteisestä sopimuksesta jatkaa toimintaa luottosuhdetta.¹⁹ Erkki Markkanen (1977) käsitteli väitöskirjassaan varallisuutta ja luottosuhdetta Sisä-Suomessa vuosina 1850–1914 ja havaitsi, että maaseudulla luottoa myönsi talollisten väestöryhmä, jolla oli siihen eniten varaa sekä mahdollisuus taata oma luotettavuutensa maaomaisuuden kautta. Enimmäkseen luottosuhdetta solmittiin oman väestöryhmän sisällä, mutta talolliset myönsivät lainaa myös omistavansa tilan osaviljelijöille eli torppareille. Markkasen mukaan lainoissa ei aina ollut kyse lainapääoman hankkimisesta vaan arkisista tilanteista, joissa lainoiksi merkittiin työsaatavia, jyvälainoja sekä vähäisiä käyttöluottoja.²⁰ Aikaisempi luottosuhteiden tutkimus on keskittynyt varhempaan aikakauteen kuin tämä tutkielma, jossa kiinnitetään huomiota lesken mahdollisuuteen tai tarpeeseen sitoutua luottoon. Tilan hallinta, luotettavuus sekä lesken tarpeet ovat voineet vaikuttaa taloudellisen toiminnan tapoihin ja muotoihin.

1.2 Tutkimuskysymykset, tutkimuksen rajaukset ja rakenne

Leskien vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä niiden takana olleita motiiveja tutkiessa on tärkeää analysoida kotitaloutta sekä perhettä toimintaympäristönä, jossa vallitsi tietyt roolit. Roolit määrittivät toimintamahdollisuuksia kotitalouden sisällä sekä sen ulkopuolella. Leskien perhesiteet, kotitalous ja asumisjärjestelyt osaltaan määrittivät

¹⁹ Hemminki 2014, 190.

²⁰ Markkanen 1977, 76–78, 80.

resurssien käyttömahdollisuuksia. Tutkin leskinaisten toimijuuden rajoja sekä heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa toimintaympäristöön leskeyden tuomien uusien sekä mahdollisesti rajoittavien toimintamahdollisuuksien kautta. Suhde maaomaisuuteen määrittäi toiminnan rajoja sekä leskien mahdollisuuksia vaikuttaa yhteisöön. Tämän vuoksi on paikallaan tarkastella, miten leski järjesti uudelleen kotitalouden asiat aviomiehen kuoleman jälkeen. Leski saattoi täyttää yhtäaikaaisesti montaa erilaista roolia, johon liittyi päätösvaltaa suhteessa kotitalouteen, lapsiin sekä ympäröivään yhteisöön. Leskien sosiaalisia ja taloudellisia resursseja yhdessä tutkimalla kartoitan heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa ympäristöönsä alla esiteltyjen tutkimuskysymysten kautta.

1. Millaiset kotitalouden roolit ja suhteet ovat määrittäneet lesken toimintamahdollisuuksia?
2. Miten lesket ovat vaikuttaneet taloudellisesti kotitaloudessaan ja sen ulkopuolella?
3. Miten taloudellista vaikuttamista voidaan tulkita osana leskien toimintaympäristöä?

Tutkimusalueena on Keuruun pitäjä vuosina 1857–1892. Keskittyminen yhteen pitäjään mahdollistaa laaja-alaisen analyysin. Paikallisesti rajattu tutkimus pystyy toimimaan lähellä menneisyyden ihmisten toimintakenttää sekä havainnoimaan siinä esiintyviä yhteyksiä. Pienyhteisö voidaankin määritellä sosiaalisten verkostojen kenttänä. Tutkimuksessa lähestytään silloin ihmisten arkipäiväistä elämää, jolloin pyrkimys on ymmärtää ihmistä eikä ainoastaan tämän toimintakenttään vaikuttaneita yhteiskunnallisia rakenteita.²¹ Tällöin päästään lähemmäksi menneisyyden ihmisen

²¹ Heikkinen 1992, 41–42.

henkilökohtaisia pyrkimyksiä ja valintoja; toimijuutta.²² Työssäni tutkin tapauksia, jotka ovat sattuneet tietyille joukolle ihmisiä rajatussa paikallisyhteisössä.²³

Alueellista rajausta tukee näkemys yhteisöstä, joka tässä työssä tarkoittaa juuri lähekkäin toisiaan asuvaa joukkoa. Keuruun pitäjän kylien levittäytyessä maantieteellisesti laajalle, yhteisöä määritellään paikallisuuden perusteella. Kuten Piilahti määritteli oman tutkimuspaikkansa paikallisyhteisöksi maakirjakylän ja yhteisöksi koko seurakunnan alueen²⁴, myös tässä tutkimuksessa paikallisuutta käsitellään leskien asumipaikan perusteella. Ihmisten asuessa samalla alueella sosiaalisten verkostojen vahvuus ja määrä ovat yleensä suuremmat saman alueen toimijoihin. Elämän sijoittuessa alueelliseen koordinaatistoon voi sijoittuminen tilaan tulla merkittäväksi yksilön identiteettiä vahvistavaksi tekijäksi.²⁵

Taloudellisen vaikuttamisen keinoihin kotitaloudessa ja tyypillisessä toimintaympäristössä havainnoinnin perustaksi otan perukirjat. Ne kertovat leskeysajalla syntyneitä luottosuhteita sekä yleisesti varallisuudesta. Näiden tietojen vertaaminen rippikirjoihin auttaa ymmärtämään laajemmin leskien toimintaympäristöä. Kari-Matti Piilahden mukaan kontaktikentät tarkoittavat yksittäisten henkilöiden ja kylän asukkaiden välisistä suorista suhteista. Usean kontaktikentän tarkastelu paikallisesti muodostaa paikallisyhteisön toimintaympäristön, jossa voidaan nähdä molemminpuolista ja pidempiaikaista vastavuoroisuutta.²⁶ Kenttien havainnointi rajaakin tutkimuksen koskemaan pienempää paikallisyhteisöä. Tulkintaa tukevat esimerkiksi aikaisemmat tulokset leskien varallisuudesta, jossa leskien toimintamahdollisuudet ovat lisääntyneet kasvaneiden resurssien myötä, jolloin heidän kontaktikenttensä ovat yhteisössä lisääntyneet ja lujittuneet.²⁷

²² Heikkinen 1992, 41; Renvall 1965, 266–267.

²³ Katso Renvall 1965, 163.

²⁴ Piilahti 2007, 30.

²⁵ Lehtonen 1990, 17–18, 70.

²⁶ Piilahti 2007, 31–33.

²⁷ Toivanen 2002, 133; Toivanen 2005, 105.

Tutkimukseni aikarajaus käsittää liki 40 vuotta. Pasi Saarimäki esitti Keuruun käräjäkunnan esiaviollista ja aviollista seksuaalisuutta käsittelevässä väitöskirjassaan, että tutkittava historiallinen ilmiö ei ala tietystä pisteestä tai päätty tiettyyn vuoteen. Tietty ajallinen tarkastelujakso riittää teemojen kylläiseen tarkasteluun, kun teemojen samankaltaisuudet alkavat toistua keskenään eikä tutkimusta tarvitse jatkaa ajallisesti pidempään.²⁸ Työssä käyttämäni 30 lesken tutkimusjoukko ja sitä koskeva aineisto ovat määrittäneet tutkimusajanjakson vuosiin 1857–1892. Grounded theory -näkökulman mukaisesti aineistopohjainen työskentely antaa mahdollisuuden tutkia yksilöllisiä kokemuksia sekä sosiaalista prosessia. Aineistosta nousevat näkökulmat lopulta kootaan tuloksiksi ja teoriaksi.²⁹ Kysymys tässä työssä on siten näytteestä, joka tarkoittaa leskinaisista koottua edustavaa tutkimusjoukkoa. Näytteestä tehty analyysi sekä aineistosta esiin nousevat keskeiset ilmiöt luovat tutkimuksen teoriapohjan, jota käsitellään kategorioiden kautta.³⁰ Työssäni tutkimusjoukon sisällä tehtävä vertailu sekä saturaatio, jossa lähdeaineiston tieto alkaa toistua samanlaisena, voidaan saavuttaa juuri rajallisen tutkimusjoukon avulla. Tässä tutkielmassa kategorioiksi muodostuvat leskien asema suhteessa kotitalouteen, maaomaisuuteen että ympäristöön. Leskiä käsitellään osana teemoja ja kategorioita, jotka määrittyvät lähdeaineistosta esiin nousseina elämäntilanteita. Kategoriat auttavat vertailemaan esimerkiksi kotitalouden johtajana toimineen ja vapaaehtoisesti emännyydestä luopuneen lesken toimintamahdollisuuksia keskenään.³¹

Ajanjakson pituutta ja näytteen määrittymistä perustelen myös ajalle tyypillisillä rakenteellisilla muutoksilla ja pysyvyyksillä.³² Keuruun seudulla isojakko 1800-luvun vaihteessa kasvatti huomattavasti tilojen lukumäärää sekä talollisten osuutta

²⁸ Saarimäki 2010, 39–40.

²⁹ Metsämuuronen 2007, 218.

³⁰ Honkonen & Karila 1995, 137.

³¹ Jäsenkategorioita käytetään luokitteluun, jossa tutkimuskohteiden erilaisia ominaisuuksia voidaan luokitella sekä verrata keskenään. Katso esimerkiksi Korolainen 2012, 32–37.

³² Katso Saarimäki 2010, 40.

väestörakenteessa.³³ Isojaon täydennykset sekä 1860-luvulla lisätty uudenlainen mahdollisuus tilojen jakamiseen lisäsi entisestään tilojen määrää. Samalla se johti väestörakenteen muuttumiseen, sillä lisääntyneen työvoimatarpeen vuoksi myös torppien määrä tilaa kohti nousi jo 1860-luvulta lähtien.³⁴ Tutkimusajanjaksolla isojako oli alueella siis jo vakiintunut ja tilojen määrä lisääntynyt, minkä vuoksi ajanjakso on tutkimukselle perusteltu.

Esimerkkitapauksina käytän naisia, joiden leskeysajasta on erotettavissa selvästi toisiaan poikkeavia elämäntilanteita. Valinta vaikuttaa myös työn jäsenyykseen. Luvussa 2 erittelen sekä Keuruun seudun yleistä sosiaalista rakennetta että tutkimusjoukon sosiaalista rakennetta. Väestöryhmien vertailun kautta päästään lähemmäksi leskien toimintaympäristöä sekä tarkastellaan joukkoa kotitalouden ja asumuksen ominaisuuksien kautta. Käsittelyluvut etenevät järjestyksessä tarkastellen naisten leskeysaikaa tilanteissa, joissa leskeyden vuoksi kotitalouden rooleja on järjestetty uudelleen. Tärkeimmiksi käsiteltäviksi teemoiksi nousevat tilanteet, jossa lesket ovat jo luopuneet emännyydestä vapaaehtoisesti perillisten hyväksi, toimineet itse kotitalouden päättävässä roolissa tai luopuneet emännyydestä tilalta saatavaa eläkettä eli syytinkiä vastaan. Viimeisenä tutkin tilatonta väestöä, jonka elanto riippui paljolti talollisista. Tästä syystä leskeysaikana on saatettu tehdä hyvinkin erilaisia ratkaisua oman elannon turvaamiseksi. Näin rakennan kuvan siitä, miten lesket pystyivät muokkaamaan omaa toimintaympäristöään sekä millaisia vaikutuskeinoja heillä oli riippuen kotitalouden rakenteesta, varallisuudesta sekä leskeysaikana tehdyistä päätöksistä muun muassa perinnönjaon suhteen.

³³ Sillanpää 1969, 58–59, 66–68.

³⁴ Vihola 1983, 49–53, 59.

1.3 Lähdeaineisto

Tutkimusaineisto koostuu Keuruun kärjäkunnan perukirjoista sekä Keuruun seurakunnan rippikirjoista. Asiakirjoista on kerätty 30 lesken muodostama tarkasteluryhmä, joka edustaa vuosien 1857–1892 aikana leskeksi jääneitä naisia. Keuruun alueen perukirjat vaihtelevat kirjoitusasultaan kirjoittajan tyylin mukaisesti, koska laki ei asettanut tiettyä pakollista kaavaa perukirjojen laatimiseen.³⁵ Perukirja-aineisto yleisesti kuitenkin noudattaa jokaisen lesken kohdalla tiettyä kaavaa, jossa ensimmäisessä osiossa mainitaan vainajan nimi, asuinpaikka, kuolinpäivä sekä tämän perilliset.³⁶

Työni kannalta erityisen tärkeä on perukirjan velkaosio, jonka kautta päästään käsiksi lesken taloudelliseen toimijuuteen. Velat ja saatavat ilmoitettiin perukirjan loppuun, jossa mainittiin velkakirjasta ja mahdollisesta korosta.³⁷ Perukirja-aineisto on velkasuhteiden sekä sosiaalisten suhteiden tutkimiseen hyvä lähdeaineisto, sillä velkasuhteet on merkitty selkeästi tarkoin määrin aineiston loppuun. Vaikka perukirjasta ei saada varsinaista tietoa luottosuhteen osapuolten asuinpaikoista tai heidän välisestä vuorovaikutuksesta, kuitenkin useimmiten tällaisen luoton kohdalla oltiin samalta paikkakunnalta.³⁸

Perukirjoja on pidetty luotettavina lähteinä, sillä vuoden 1734 tehty lakiuudistus määräsi suorittamaan jokaisesta pesästä perunkirjoituksen kolmen kuukauden kuluessa vainajan kuolemasta.³⁹ Ennen lakimuutosta perukirjojen koonti on ollut hajanaista eikä kaikkein köyhimmästä pesistä sitä edes toimitettu.⁴⁰ Aineiston empiirinen tulkinta osoittaa, että leskistä monet jäivät varattomiksi. Tämä herättää kysymyksiä perukirja-aineiston luotettavuudesta. Erkki Markkanen on huomauttanut, että erityisesti

³⁵ Markkanen 1977, 24.

³⁶ Vilkuna 2002, 89.

³⁷ Markkanen 1988, 24–26, 75, 78.

³⁸ Markkanen 1977, 75.

³⁹ Markkanen 1977, 24.

⁴⁰ Markkanen 1988, 55.

varattoman väestön osalla lakia saatettiin rikkoa jopa tahallisesti kustannusten vuoksi tai arviomiehet arvioivat varallisuutta tarkoituksellisesti alakanttiin. Lisäksi esimerkiksi köyhemmän väestöjen perunkirjoituksia ei välttämättä suoritettu ollenkaan, sillä heidän omaisuutensa saattoi koostua pelkästään vaatteista ja vähäisistä esineistä.⁴¹ Leskistä koottu tutkimusjoukko kuitenkin edustaa leskiä osana paikallisyhteisöä, minkä vuoksi lesket tulevat edustetuksi varallisuudestaan huolimatta tietyllä aikajak-solla.

Perukirjoista saatujen tietojen kautta leskien toimintaympäristö rakennettiin rippikirja-aineiston avulla. Rippikirjat auttavat hahmottamaan kotitalouden johtajaa sekä siinä asuneita henkilöitä. Rippikirjat mahdollistavat kotitalousverkoston tarkastelun sekä antavat näkökulman leskien sosiaalisten suhteiden rakenteiden tarkasteluun. Rippikirjat tehtiin kotitalouskohtaisesti ja niistä löytyy kristinopin alkeiden osaamismerkintöjen lisäksi tietoja kotitalouden sisäisistä suhteista, synty- ja kuolinajoista, ammattinimikkeistä sekä seurakuntalaisten elämään liittyvistä tapahtumista.⁴² Lisäksi rippikirjat tarjoavat kurkistusikkunan elämäntapahtumiin ja -tilanteisiin leskien elin-aikana, sillä perukirjat kuvaavat elämää retrospektisesti. Lesken elämää ja toiminnan motiiveja on voinut paljon määrittää myös aviottomien lasten asema tai esikoispojan siviilisäätty. Rippikirjojen avulla saadaan tietoja siitä, miten lesket ovat asuneet ja mil-laisia rooleja heillä on kotitaloudessaan sekä paikallisyhteisössään ollut.

Aineistojen yhteiskäytön kautta päästään lähelle leskeysajan toimintaympäristöä. Esi-merkiksi lesken toimintamahdollisuuksiin sekä käytössä oleviin resursseihin on vai-kuttanut hänen yhteiskunnallinen asemansa, jota määritti erityisesti suhde maahan. Tilansa omistaneella talonpojalla vaikutusmahdollisuudet kotitalouden päätöksente-koon olivat erilaiset kuin syytingille siirtyneen eläkeläisen tai toisen kodissa asuneen itsellisen. Aineistojen yhteiskäyttö tuo myös toimijuus-käsitteeseen tarkkuutta: peru-kirjojen näkökulmasta toimijuus on jo loppunut, mutta rippikirja-aineisto täydentää

⁴¹ Markkanen 1977, 188–189.

⁴² Uotila 2021, 173.

sitä leskien roolin havainnoinnissa. Työssä olen lisäksi käyttänyt erilaisia seurakunnan aineistoja, jotka auttavat hahmottamaan sekä tarkentamaan henkilöiden elämäntilanteisiin, päätöksiin sekä kuolemaan liittyviä tapahtumia. Muuttaneiden luettelot, kuolleiden, syntyneiden ja vihittyjen luettelot tarkentavat rippikirjoista tehtyjä havaintoja. Aineistojen yhteiskäytöstä sekä siihen liittyneistä menetelmistä enemmän seuraavassa alaluvussa.

Rippikirjojen ja muiden seurakunnan aineistojen lähdekriittinen pohdinta osoittaa suurimmiksi haasteiksi niihin merkintöjä tehneet henkilöt. Pappien tekemät virheet voivat kertoa siitä, että heidän asiantuntemuksensa seurakuntalaisista oli vajavaista. Henkilökohtaiset suhteet olivat vähäisiä – jos sellaisia yleensä edes oli. Tämän vuoksi esimerkiksi syntymäajat ja nimien kirjoitusmuodot voivat vaihdella aineistojen välillä. Perunkirjoituksen suorittaneet henkilöt todennäköisimmin tunsivat vainajan paremmin kuin kirkon viranomaiset, minkä vuoksi niissä käytetyt kutsumanimet voivat erota niistä, joita rippikirjaan on merkitty. Pappi saattoi tuntea seurakuntalaisia ehtoolliskäyntien ja rippien kautta pintapuolisesti, mutta perukirjassa esiintyneet henkilöt elivät samassa arkisessa ympäristössä. Aineistojen vertailu ja yhteiskäyttö vähentääkin väärintulkintojen määrää, mitä voisi tapahtua vain yhden lähdesarjan käytöllä huomattavasti enemmän.⁴³ Lisäksi muuttomerkintöjen huolimattomuus on saattanut hävittää henkilöitä kirjoista.⁴⁴ Tutkijan on lisäksi perehdyttävä lyhenteisiin, joita rippikirjoihin tehtiin tilanpuutteen vuoksi. Aineisto on ruotsin- sekä suomenkielistä, joten erilaiset merkinnät esimerkiksi muutoista, avioliitoista sekä kotitalouden sisäisistä suhteista vaativat huolellista tutkimusotetta.

⁴³ Markkanen 1988, 56.

⁴⁴ Uotila 2021, 175.

1.4 Tutkimusmenetelmät, teoriat ja käsitteet

Teen leskeysajan elämäntulkuanalyysiä, jossa leskeysajalla tapahtuneita päätöksiä tutkitaan suhteessa kotitalouteen sekä omaan talouteen. Elämäntulkku koostuu erilaisista sosiaalisesti määritetyistä rooleista, toiminnoista sekä tapahtumista, joita yksilö toteuttaa elämänsä aikana. Analyysissä otetaan huomioon nämä asemat ja tulkitaan niiden esiintymistä sekä niiden tuomia muutoksia verrattuna yksilön toimintaan.⁴⁵ Tässä tutkielmassa positiona ovat leskeys sekä leskeysaika, jonka aikana rooleja ja toimintoja on esiintynyt. Analyysin mahdollistamiseksi sekä aineiston läpikäymiseksi lähestymistavaksi soveltuu lähiluku. Lähiluku viittaa yleensäkin kaikkeen aineiston ymmärtämisen kannalta tehtyyn huolelliseen lukutyöhön.⁴⁶ Lähiluku toimii työssäni työkaluna havainnoida tietoja, jotka liittyivät lesken tekemiin tietoihin päätöksiin vaikuttaa ympäristössään. Lähiluvun avulla on löydetty suuresta massasta perukirja-aineistoa leskien edustava ryhmä. Perukirjojen johdannon tarjoamien henkilötietojen avulla rippikirja-aineistosta on etsitty vainajan kotitalous sekä siihen kuuluneet henkilöt.

Aineistoa on tutkittava tarkasti, jotta tutkija pystyy tekemään tutkimuskysymysten kannalta oleellisia havaintoja. Rippikirjat kokoavat yhteen sosiaalisia suhteita sekä rooleja, mutta eivät edusta aineistona tutkimuskohteiden omaa ääntä tai sanallista heidän toimintaansa. Perukirjat osaltaan kertovat varallisuudesta sekä luottosuhteiden suuntautumisesta, mutta aineistotyyppin tekoaikana henkilö ei enää ole itse vaikuttanut ympäristöönsä. Toimintaa siis tulkitaan aineistosta, joka on koottu kuoleman jälkeen. Yleisesti mikrohistoria liittyykin tilanteeseen, joka on synnyttänyt runsaan lähdeaineiston.⁴⁷ Mikrohistoriallinen ote auttaa lähiluvun ohella pääsemään lähemmäksi ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita. Katse kohdistetaan silloin siihen, miten aikansa ihmiset silloin käsittivät oman toimintaympäristönsä, yhteisönsä sekä sen

⁴⁵ Viitaniemi 2018, 422.

⁴⁶ Pöysä 2010, 340.

⁴⁷ Peltonen 2010, 138.

suhteen muihin ryhmiin.⁴⁸ Kuvaan tutkimuskohteet sellaisina kuin he aineistossa esiintyvät. Siten avainasemassa ovat henkilöiden nimet, perhesuhteet sekä heidän erilaiset kontaktinsa yhteisössä. Rippikirjatiedot luovat perustan, jossa henkilöt nähdään erilaisissa vuorovaikutussuhteissa toisiinsa ja jossa he muodostavat myös hierarkian keskenään. Mikrohistoriallinen näkökulma auttaa myös hahmottamaan kotitalouden rooleja, velkasuhteita sekä niiden takana olevia siteitä. Suhdeverkosto sekä yksilölliset ja kollektiiviset valinnat antavat näkökulmaa toimijuuteen.⁴⁹

Tutkimuskysymyksiin vastatessani käsittelen leskinaisia toimijoina, jotka ovat vaikuttaneet ympäristöönsä ja talouteensa omien valintojensa kautta. Toimijuus voidaan määritellä yksilön tietoiseksi toiminnaksi, jossa keskiössä ovat toimijan kykyjen ja kapasiteetin käyttämisen analysointi.⁵⁰ Naistutkimuksen kentällä naistoimijuutta on myös kuvailtu toiminnaksi, joka ilmeni erilaisissa vuorovaikutuksellisissa suhteissa ympäröivään yhteisöön. Naiset vaikuttivat yhteisöön aktiivisesti siihen mukautumalla tai sen sukupuolirooleja muokkaamalla. Osaltaan toimijuuden käsittäminen myös tässä tutkielmassa vaatii naisten toimintamahdollisuuksien ymmärtämistä mosaiikiksi, jossa muun muassa sosiaalinen asema, perhesuhteet, ikä sekä paikalliset olot vaikuttivat oman toiminnan laajuuteen.⁵¹ Historiantutkimuksessa on pyritty rikkomaan käsitystä patriarkaalisen yhteiskunnan ainoastaan naista alistavasta näkökulmasta, sillä naisten kohdalla aktiivinen toimijuus on näkynyt muun muassa juuri leskien tilanteessa, jotka saattoivat kohota patriarkaalisen vallan käyttäjiksi. Tästä näkökulmasta toimijuudesta tulee aktiivista: naiset ovat löytäneet keinoja toimia yhteiskunnan rakenteessa omilla ehdoillaan. Toimintaa ja toimijuutta määrittivät erilaiset positiot mistä naiset toimivat silloisessa elämäntilanteissa täyttääkseen heiltä odotetut tarpeet ja toiveet. Emännän roolissa nainen oli pätevä hoitamaan kotitalouden asioita myös yksin, mikäli häneltä sellaista toimintaa odotettiin. Nainen oli hierarkiassa

⁴⁸ Alapuro 2010, 151.

⁴⁹ Alapuro 2010, 158.

⁵⁰ Frigren 2016, 43.

⁵¹ Simonton & Montenach 2013, 3–4.

miestä alempana, mutta toimijuus korostui positioissa, joissa miehen paikka kotitaloudessa oli korvattava, pysyvästi tai väliaikaisesti.⁵²

Toimijuuden käsitettä on myös problematisoitava, sillä lähdeaineistoni luonteen vuoksi varsinainen toimijuus on jo loppunut tai sitä on kuvannut henkilö, joka ei välttämättä tuntenut vainajaa. Sukupuolihistorian kentällä naisia on tutkittu myös erilaisilla aineistoilla, joissa naisia koskeva lähdeaineisto ei ole pelkästään miesten tuottama lähdeaineistoa. Esimerkiksi Anu Lahtinen on tutkimuksessaan korostanut naisten tuottamien henkilökohtaisten lähdeaineistojen merkitystä tutkittaessa keinoja, joilla naiset ovat voineet aktiivisesti vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä ja aikansa normeihin niitä muokaten tai niiden puitteissa toimien.⁵³ Toimijuuden huomiointi tutkimuksessa on usein jäänyt instituutioiden ja niiden rakenteiden varjoon, jolloin ei olla päästy tarpeeksi lähelle ihmisten toimintamahdollisuuksia sekä tapoja oman toimintaympäristön muokkaamiseksi.⁵⁴ Henkilökohtaisen aineiston kautta onkin saatu esille loistavia tuloksia naisten omista käsityksistä, joiden kautta he ovat voineet vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä. Koska maaseudun ihmisten henkilökohtaisen aineiston määrä on usein olematon, on hyödynnettävä aineistoa, jonka on laatinut joku muu kuin yksilö itse.

Työssä käytän perhe-käsitteen sijaan käsitettä kotitalous. Siinä missä perhe määriteltiin ensisijaisesti biologiseksi yksiköksi, jonka muodostivat vanhemmat ja heidän yhteiset lapsensa, *hushål*-käsitteen mukaisesti talo ja sekä siinä kaikki yhdessä asuvat henkilöt luettiin kuuluvaksi yhteen taloudelliseen ja sosiaaliseen kokonaisuuteen eli kotitalouteen.⁵⁵ Ruokakuntia ei muodostanut ainoastaan vanhemmat ja heidän lapsensa, vaan talouteen saattoi kuulua lisäksi isäntäparin vanhempia, sisaruksia, sukulaisia sekä palkollisia.⁵⁶ Kotitalous-käsitteen käyttäminen perhe-käsitteen sijaan on

⁵² Katso Einonen & Karonen (toim.) 2002; Välimäki 2021, 78–79; Toropainen 2016, 115–116.

⁵³ Lahtinen 2007, 17, 29–31.

⁵⁴ Karonen & Hakanen 2017, 19.

⁵⁵ Häggman 1994, 40–41; Partanen 2004, 11.

⁵⁶ Eilola 2002, 100.

perusteltu, sillä tutkimusjaksolla esiintyy perhettä laajempia kokonaisuuksia eli kotitalouksia, jotka muodostivat yhdessä asuvan ja ruokailevan yksikön.⁵⁷

Työssä käsitellään aikakautta, joka oli patriarkaalinen. Patriarkaaliset käsitykset määrittivät yhteisön toimintatapoja sekä toimijoiden sopeutumista patriarkaaliseen normistoon. Käsitelmä patriarkaalisuudesta isän ”nyrkkevältä” onkin jo vanhentunut ja siksi sen monialainen huomioiminen on tärkeää. Patriarkalaisuus antoi isälle (isännälle) oikeuden valvoa ja ohjata kaikkea kotitalouden päätöksentekoa, mutta valta toi myös mukanaan velvoitteita sekä vastuuta. Miehin valta rakentui luterilaisista opeista, jossa mies toimi kotitalouden päänä toteuttaen tälle annettua kristillistä velvoitetta. Patriarkalisessa suhteessa kuitenkin kyse oli normiston toteuttamisesta sekä yhteiskunnan ihanteista. Naisen asema asettui valtasuhteissa monenlaisiin rooleihin, jossa vaimo oli aviomiestään alempi osapuoli, mutta emäntänä ja äitinä oli korkeammassa valta-asemassa suhteessa palkollisiin sekä lapsiin. Isännän valta muuttui naisen jäädessä leskeksi, sillä äidin valta siirtyi korvaamaan isän valtaa. Tästä syystä on tärkeää huomioida naista alistavien rakenteiden lisäksi yhteisöissä asuneet ja valtaa käyttäneet toimijat, joiden toimintaan liittyi arjessa käytettyä epäsuoraa valtaa.⁵⁸ Tästäkin työssä patriarkalisuutta käsitellään monista näkökulmista, joihin liittyy epäsuoraa valtaa sekä rutiininomaisia tilanteita, jossa lesket vaikuttivat aktiivisesti omassa kotitaloudessaan sekä sen ulkopuolella. Patriarkalisuutta onkin syytä tarkastella moniulotteisena käsitteenä, joka on paikallisyhteisöissä esiintynyt vallan ja normiston eri puolilta.

1.5 Tutkimusetiikka

Aineiston systemaattisessa tulkinnessa on otettava esille myös eettiset näkökulmat, jotka liittyvät aineistoon, jossa ihmiset esiintyvät omassa elinympäristössään omilla

⁵⁷ Karonen 2002, 15; Vilkuna, Hemminki, Markkola & Östman 2021, 101–102, 110–111.

⁵⁸ Häggman 1994, 43; Karonen 2002, 11–12; Eilola 2002, 101; Toivanen 2002, 129.

nimillään. Käsittelen leskiä heidän omilla nimillään. Eettisistä näkökulmista on ajateltava, että entisajan ihmiset myös ansaitsevat tulla nähdyksi sekä kuulluksi. Tarkoituksena on antaa ääni heille, joita ei ole ennen vielä kuultu.⁵⁹ Opinnäytteen rakenne sekä ymmärrettävyys paranevat, kun tutkimushenkilöt esitetään yksilöinä omassa toimintaympäristössään ja -tilassaan. Peru- ja rippikirjojen tulkinnan kautta lähestytään ihmistä alueella, joka osaltaan osoittaa myös merkkejä sosiaalisesta asemasta, varallisuudesta sekä lähipiirin koosta. Kyseisten teemojen tulkinta vaatii taakseen myös empaattista lähestymistä, jotta niitä osataan tuoda osaksi historian tutkimusta hienovaraisesti, aineistossa esiintyviä henkilöitä kunnioittaen.

Leskien tutkiminen elinympäristössään auttaa pääsemään lähemmäksi menneisyyden ihmisen elinympäristöä sekä toimintaa. Tutkimuksen aikarajauksen puitteissa henkilötietojen ja asiakirjojen käyttöä koskevat lainsäädännöt eivät rajoita tutkimuksen tekemistä ihmisten henkilötiedoilla. Menneisyyden ihmisten näkyminen aineistossa saattaa tietyissä ryhmissä korostua erityisesti, jos he ovat olleet pulassa. Esimerkiksi oikeudelliset lähteet saattavat tuoda esille ilmiöitä, joiden käsittely vaatii tutkijalta erityisen huolellista tutkimusotetta.⁶⁰ Tämän ohella on otettava huomioon, että esimerkiksi joidenkin naisleskien kuolinpesät voivat olla varattomia, mikä ohjaa pohdintaan esimerkiksi lesken asuinympäristöä, sosiaalista asemaa sekä taloudellista turvattomuutta. Lisäksi rippikirjoista saattaa löytyä merkintöjä vajaanvaltaisuudesta tai ripityksistä, joita tehtiin muun muassa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten äideille. Pappien merkinnät ovat voineet olla leimaavia sekä nykykielellä loukkaavia. Eettisellä tutkimusotteella sekä huolellisella kontekstoinnilla kuitenkin työni käsittelytapa tuo esille naisleskien kohtaloa sekä toimijuutta heitä kunnioittavalla tavalla.

Tutkimuseettiseksi sekä lähdekriittiseksi näkökulmaksi tulee nostaa myös vanhojen asiakirjojen takana olevat inhimilliset erehdykset. Niiden vuoksi esimerkiksi niissä esiintyvien henkilöiden nimiä on kirjoitettu väärin tai niitä on muutettu. Kuten

⁵⁹ Frigren 2017, 68.

⁶⁰ Frigren 2017, 51,54.

aikaisemmin jo lähdekritiikin kohdalla todettiin, perukirjojen täsmällisyyteen yleisesti voidaan luottaa, sillä tutkittavien henkilöiden perunkirjoituksessa paikalla olleet henkilöt ovat todennäköisesti tunteneet vainajan. Kahden samasta henkilöstä kootun aineiston vertailu toisiinsa onkin tarpeen, sillä edellä mainitut rippikirjojen lähdekriittiset puutteet vaikuttavat esimerkiksi päivämäärien tarkkuuteen. Tutkimuseettisestä näkökulmasta virheet tuovat lisätyötä. Kuitenkin nimien ja päivämäärien vertailu pitkällä aikavälillä auttaa selvittämään henkilöiden tunnistamiseen liittyviä epätarkkuuksia. Lähdesarjojen käyttäminen yhdessä laajentamaan henkilöistä saatuja henkilötietoja sitouttaa toimimaan menneisyyden ihmistä kunnioittavalla tavalla, mutta samalla antaa myös laaja-alaisen ymmärryksen henkilön mahdollisuuksiin toimintamahdollisuuksista.

2 TUTKIMUSJOUKON SOSIAALINEN ASEMA JA KEURUUN SEUDUN TYYPILLINEN VÄESTÖRAKENNE

Keuruun seudun paikallishistorialliset tutkimukset osoittavat, että vain neljäsosa koko väestöstä omisti viljelemänsä maan. Väestöryhmistä ainoastaan talolliset omistivat maata. Talollisten lisäksi oli torppareita eli osatilan vuokraaja. He vuokrasivat tilan maa-alueelta määritellyn maa-alueen sekä asunnon. Torppari hoiti tilaansa itsenäisesti, mutta maa-alue kuului päätilaan. Torpan vuokraa maksettiin päivätöinä, tuotteita tai rahana. Tilattomalla väestöllä tarkoitetaan tässä työssä erityisesti itsellisiä, jotka saivat toimeentulonsa maatöistä tai muusta työstä. He eivät omistaneet maata vaan asuivat vuokralla tai muiden taloissa sopimuksen varaisesti. Tilatonta väestöä olivat myös palkolliset, mutta heidän työtään määritteli pestauksen yhteydessä tehty sopimus. 1870-luvulle tultaessa Keuruun seudun väestörakenteesta talollisia oli noin 22 prosenttia, torppareita 35, itsellisiä 16 ja palkollisia 12 prosenttia. Näiden ryhmien lisäksi oli virkamiehiä, irtolaisia sekä ruokakuntien eläkeläisiä.⁶¹ Alueen eri kylissä sosiaalinen rakenne vaihteli ja tutkielman aineistossa mukana olleiden leskien sosiaalinen rakenne poikkesi hieman Keuruun seudun yleisestä jakautumisesta. Silti se muokaili kylien väestörakennetta. Otannan leskistä 19 (63 prosenttia) oli talollisten leskiä, 9 (30 prosenttia) torppareiden leskiä ja itsellisten ryhmään leskistä kuului 2 leskeä. Alueellisesti lesket jakautuivat asemansa mukaan seuraavasti:

⁶¹ Rasila 2003, 365; Vihola 1983, 65, 70.

TAULUKKO 1 Leskien jakautuminen kotikylittäin

Kylä	Talollisten leskien lukumäärä	Torpparien leskien lukumäärä	Itselliset
Ampiala	1	1	-
Jukojärvi	2	1	-
Keuruu	2	1	-
Kolho	-	2	1
Liesjärvi	2	1	-
Loila	3	1	-
Multia	2	-	-
Mänttä	1	1	1
Pihlajavesi	2	-	-
Pohjoislahti	2	1	-
Suolahti	2	-	-
Yhteensä	19	9	2

Lähde: Keuruun seurakunnan rippikirjat 1856–1899; Multian seurakunnan rippikirjat 1872–1893; Pihlajaveden seurakunnan rippikirjat 1857–1878.

Kylien sosiaalinen rakenne vaihteli. Ampialassa talolliset ja torpparit olivat suurimmat ryhmät. Samoin Jukojärvellä, Suolahdessa ja Pohjoislahdessa talolliset ja torpparit muodostivat suurimmat ryhmät, kun taas itsellisiä oli kylien asukkaista noin viidennes.⁶² Kuten Liesjärvellä, myös Pihlajaveden ja Multian sosiaalinen rakenne vastasi Pohjois-Keuruun aluetta, jossa talollisia oli väestöstä kolmannes, kuten myös torppareita. Pihlajavedellä tilattomia oli kahdeksasosa väestöstä. Syinä kehitykseen oli samanlaiset olosuhteet, asutus sekä isojaon keskeneräisyys, minkä vuoksi taloluvut pysyivät pienempinä. Vastakohtana näille kylille olivat Keuruun kirkonkylän etelä- ja länsipuolella sijaitsevat kylät kuten Kolho ja Haapamäki, joissa itsellisväestön määrä

⁶² Vihola 1983, 70–72.

oli selvästi koko Keuruun alueen keskiarvoa suurempi. Myös maakirjakylän eteläpuolella Mäntässä asutus oli keskittynyt jo varhain, mutta väestöryhmistä talolliset muodostivat vain kuudesosan, kun taas itselliset muodostivat siitä viidenneksen. Torppareita alueella oli noin 40 prosenttia. Mäntän alueen teollistuminen alkoi vasta 1860-luvulta lähtien, mikä osaltaan vaikutti Mäntän talollisten nopeampaan vaurastumiseen. Keuruun alueella itsellisten lukumäärä lisääntyi entisestään työssä käsiteltävien vuosien aikana, sillä heitä oli koko Keuruun väestöstä 1890-luvulla 33 prosenttia.⁶³ Tutkimusjoukon suuri talollisten ryhmä jakautui kaikkiin Keuruun seudun kyliin, mutta eniten talollisia oli Liesjärven ja Suolahden alueilla. Pihlajaveden alueella tilallinen väestö korostuu, vaikka siellä torpparit muodostivat suurimman väestöryhmän.

Keuruun alueella vuoden 1747 asetus tilojen halkomisesta lisäsi kylien talolukua huomattavasti ja vaikutti talollisten määrän nousuun väestörakenteessa. Halkomisessa syntyneet uudistilat laajensivat muun muassa Liesjärven, Pohjoislahden sekä Suolahden kylien kokoa.⁶⁴ Asetus isojaosta, eli tilojen maanjakotoimituksesta, jossa kylien sarkalahkot muutettiin isommiksi lohkoiksi, annettiin 1757. Isojaossa tiloille tuli rajat, jolloin viljelijät saivat tiluksensa yhdestä paikasta isompana lohkona. Tämä merkitsi, että itsenäinen viljely ja ojitus oli mahdollista.⁶⁵ Yleisesti isojako lisäsi nopeasti torppareiden määrää, sillä isojaon myötä omille tiluksille raivaustyön tekevien torppien määrä hyödytti tiloja entisestään. Olihan torppien perustamista helpotettu jo aikaisemmin.⁶⁶

Paikallishistorioissa on havaittu, että isojako toteutettiin Keuruun alueella 1700–1800-luvun vaihteessa. Se jäi kuitenkin osittain keskeneräiseksi ja täydennyksiä tehtiin kaikissa kylissä Liesjärveä, Pohjoislahtea, Jukojärveä sekä Suojärveä lukuun ottamatta. Nämä harvemmin asutut kylät eivät kärsineet isojaon epätäydellisyydestä, minkä vuoksi näissä kylissä tilojakaan ei jaettu yhtä paljoa. Tästä syystä Liesjärven kylässä

⁶³ Sillanpää 1969, 58–63; Vihola 1983, 66, 72–73; Mönkkönen 1992, 15–19.

⁶⁴ Sillanpää 1969, 13–14.

⁶⁵ Saarenheimo 2003, 349.

⁶⁶ Vihola 1983, 68–69.

talollisten ryhmä muodosti suurimman osan väestöstä.⁶⁷ Talollisten ryhmän vertaaminen muihin väestöryhmiin tuli aikaisempaa tavallisemmaksi 1700-luvun lopulla, jolloin talonpojat saivat mahdollisuuden omistusoikeuteen perintötiloihinsa ja sen kautta olivat omistussuhteessa maaomaisuuteen. Tämä oikeus puuttui muilta verrokiryhmiltä.⁶⁸

Keskimäärin torppia oli eniten Jukojärven ja Ampialan kylissä tilaa kohti, kun taas maakunnan pohjoispuolella Liesjärvellä ja Suojärvellä torpparilaitos oli heikoiten kehittynyt.⁶⁹ Merkittävää on, että talollisten leskien suuri lukumäärä aineistossa nousee esiin voimakkaimmin. Heitä koskevat perunkirjoitukset toimitettiin luotettavasti ja ajallaan, mikä vaikuttaa heidän runsaaseen lukumääräänsä aineistossa. Perukirjojen luotettavuus on yhteydessä sosiaaliseen asemaan sekä varakkuuteen.⁷⁰

Kotitalouden hallinta ei ollut leskelle jo lainkaan mukaan mahdotonta. Näin saatettiin toimia jopa rutiininomaisesti tilanteessa, jossa rintaperillinen ei ollut riittävän ikäinen huolehtimaan tilan asioista. Yleisen käytännön mukaisesti myös avioliittoa pidettiin edellytyksenä isännän aseman saamiseen, sillä kotitaloudessa perheen pään merkitys korostui.⁷¹ Myös syytinki, jossa turvattiin eläkeläisen asumisoikeus kotitaloon sekä tilalta maksettuun eläkkeeseen olivat mahdollisia esimerkiksi tilanteessa, kun rintaperillisillä tai isännäksi muualta muuttavalla oli siihen varoja.⁷² Seuraavassa taulukossa on esitelty tutkimusjoukon jakautuminen sen mukaan, miten kotitalouden roolit on järjestetty uudelleen:

⁶⁷ Vihola 1983, 50–52, 73.

⁶⁸ Jutikkala 2003, 348.

⁶⁹ Vihola 1983, 58–59.

⁷⁰ Markkanen 1988, 52–53.

⁷¹ Partanen 2004, 149.

⁷² Jutikkala 1958, 320–323.

TAULUKKO 2 Leskien asema kotitaloudessa

Asema kotitaloudessa	Lukumäärä	Prosentti
Toiminut kotitalouden päänä ⁷³	11	39
Luopunut emännyydestä ⁷⁴	10	36
Syytinkiläinen	7	25
Yhteensä	28	100

Lähde: Keuruun seurakunnan rippikirjat 1856–1899; Multian seurakunnan rippikirjat 1872–1893; Pihlajaveden seurakunnan rippikirjat 1857–1878.

Taulukkoon on huomioitu tutkimusjoukosta 28 leskeä, joilla on ollut suhde kiinteään maaomaisuuteen. Kahden itsellisenäisen edesmenneet miehet eivät omistaneet tai omanneet vuokrasuhdetta maahan, minkä vuoksi heidät on jätetty pois taulukosta. Miehen asema määritti myös naisen sosiaalista asemaa yhteisössä, sillä vaimo oli miehensä edustuksen alainen ja naisen yhteiskunnallinen asema määrittyi miehen ammatin tai maaosaisuuden kautta.⁷⁵

Taulukon 2 lesket ovat toimineet jossakin elämänsä vaiheessa kotitalouden päättävissä roolissa ja siten hallinneet asumusta sekä tehneet siihen liittyneitä päätöksiä. Torpan hallinnassa on otettava huomioon vuokrasuhde sekä sen jatkaminen vuokralaisen kuoleman jälkeen. Torpan asioiden hoitamiseen ja vuokraamiseen sitoutti aina sopimus, jossa määriteltiin päivätöiden määrä sekä torpan vuokra-aika. Vuokra saattoi olla määräaikainen ja sidottu tiettyihin vuosiin tai sopimus solmittiin vuokraavan avioparin elinajaksi, jolloin puolison kuollessa leskellä säilyi hallintaoikeus torppaan.⁷⁶ Sopimus antoi naisleskelle mahdollisuuden torpan asioiden hallintaan

⁷³ Talon isännän roolissa jatkoi 5 leskeä, torpan hallinnasta vastasi 6 leskeä.

⁷⁴ Emännyydestä luopuminen tarkoittaa tilannetta, jossa leski on siirtynyt syrjään omasta emännän asemastaan, kun isännäisyys on miehen kuoleman jälkeen siirtynyt perilliselle.

⁷⁵ Miettinen 2012, 238–239; Pylkkänen 1990, 140.

⁷⁶ Rasila 1961, 41.

kuolemaan saakka, jonka jälkeen vuokrasuhde uusittiin perillisille. Onkin syytä muistaa, että tilanteissa, joissa torpan hallintaoikeus periytyi, oli luultavimmin kyseessä kiinteisiin vuosiin sidottu sopimus. Kontrahdit voitiin uusia myös maanomistajan kanssa isännän kuollessa, jolloin ehdot ja vuokraus neuvoteltiin uudelleen. Tutkimuksen aineistossa esiintyy myös perintötorppia, jotka olivat yleisiä perinnönjakoon liittyviä ratkaisuja. Jos tilaa ei voitu jakaa, yksi lapsista otti talon hallintaansa ja muut halutessaan saivat talon maa-alueelta torpanpaikan. Tällöin torppien vuokrat sekä vuokrausajat saattoivat olla hyvin joustavia. Lisäksi muuttunut lainsäädäntö muutti tilojen ja torppien perintöoikeuksia tutkielman ajanjakson aikana, jolloin esimerkiksi vuonna 1865 annettu osituslaki katsoi, että perintötorpparilla oli torppaansa omistusoikeus.⁷⁷

Lesken asema kotitaloudessa oli sidoksissa siihen, miten kotitalouden roolit järjestettiin. Seuraavissa käsittelyluvuissa esittelen tapauskohtaisesti tilanteita, joissa lesket ovat luopuneet omasta emännyydestään vapaaehtoisesti perillisen hyväksi, jatkaneet aviomiehen kuoleman jälkeen kotitalouden hallintaa ja toimineet asumuksessa isännän asemassa tai luopuneet kotitalouden päätös- ja toimintavallasta eläkettä vastaan eli siirtyneet syytingille. Viimeisenä tarkastelen tutkimusjoukon tilatonta väestöä, jolla ei ole ollut omistus- tai hallintaoikeutta maaomaisuuteen.

⁷⁷ Rasila 2003, 366; Talvitie 2022, 163.

3 LESKINAISET TOIMIJOINA

3.1 Asumuksen hallinnasta luopuneet lesket

Yleisin sekä toivottavin tilanne kotitalouden hallintaan liittyi patriarkaalisen yhteiskunnan käsitykseen isäntävallasta, jossa mies toimi isännän roolissa ja samalla vastasi kotitalouden jäsenten keskinäisistä suhteista sekä näiden toimeentulosta.⁷⁸ Parhaana toimintatapana pidettiin tilannetta, jossa isännän kuollessa perillinen eli yleensä vanhin poika tai samaan talouteen muuttanut tyttären mies, kotivävy, alkoi vastata kotitalouden asioista. Tällöin lesken päätösmahdollisuudet kotitalouden asioihin pienentyivät. Perinnönjaossa oli erilaisia toimintamalleja, vaikka Ruotsin valtakunnan laki vuodelta 1734 määräsi pojan perintöosan kaksinkertaiseksi tyttären verrattuna.⁷⁹ Suomen itäosissa pyrittiin jakamaan tilan maat tasan perheen poikien kesken, kun taas lännessä etuoikeutettu perijä eli vanhin poika, peri tilan kokonaisuudessaan. Län-siosissa muut lapset saivat perintönsä myötäjäisten muodossa. Tämä tarkoitti poikien kohdalla työkaluja sekä kotieläimiä, tyttären kohdalla kapiota ja lehmää. Vaikka asetus yhtäläisestä perintöoikeudesta astui voimaan vuonna 1879, perinteinen käytäntö

⁷⁸ Karonen 2002, 11–15; Eilola 2002; 100–103.

⁷⁹ Partanen 2004, 149, 151; Laine 2022, 134.

yleisesti jatkui tämän jälkeenkin.⁸⁰ Vävyyn merkitys korostui tilanteessa, jossa tyttärelle ei siirretty maaomaisuutta, vaan hänen puolisonsa täytti vastuunsa vaimon perinnön hoitamisessa ja isännän roolissa. Talvitie osoitti tutkimuksessaan Lapualta, että vuosina 1810–1914 pojat saivat tilan isännyyden 67 prosentissa ja vävyt 15 prosentissa sukupolvenvaihdoksista.⁸¹ Tästä syystä miespuolisen sukulaisen asema perimysjärjestyksessä oli erityisen tärkeä ja samalla vastasi patriarkaalista ihannetta kotitalouden järjestyksestä. Torpan hoitamiseen liittyen oli voimassa erilaiset toimintamallit. Niissä torpan vuokratrahdin sisältö määräsi torpan hoitoon liittyvistä velvoitteista sekä periytymisestä. Maantieteellisesti Keuruun alueen sijoittuessa läntisten ja itäisten toimintamallien välimaastoon, perinnönjaossa kuitenkin yleisesti esikoispoika tai tyttären aviomies täyttivät useimmissa tapauksissa vastuunsa kotitalouden hoidosta, mikäli olivat siihen kykeneväisiä.

Miehen rooli kotitalouden päänä mukaili huoneentaulussa määriteltyä järjestystä, jossa nainen toimi kotitaloudessa tärkeässä roolissa palvelusväen sekä lasten auktoriteettina, kuitenkin aviomiehensä alaisena.⁸² Tämän takia myös perintää sekä sen kautta muuttuvia kotitalouden rooleja mietittiin näkökulmasta, jossa päätösvaltaa käyttäisi mies. Onkin syytä esitellä sellaisia esimerkkejä aineiston leskistä, jotka ovat jääneet asumaan kotitaloonsa aviomiehen kuoleman jälkeen, mutta eivät käyttäneet ylintä päätösvaltaa kotitalouden asioihin. Jotkut lesket mahdollisesti säilyttivät emännän roolinsa poikansa rinnalla eivätkä nousseet poikansa yläpuolelle tai solmineet syytinkisopimusta. Lesken mahdollisuudet oman taloudellisen toiminnan suhteen olivat silloin vapaammat, sillä syytinki olisi turvannut elannon. Lisäksi omasta omaisuudesta olisi jo osittain luovuttu syytingin vastineeksi.

Emännän roolista vetäytymisen tai sen säilyttämisen pojan rinnalla onkin tulkittu saattaneen aiheuttaneen kitkaa kotitalouden rooleissa, kun entinen emäntä on

⁸⁰ Vihola 2004, 147.

⁸¹ Talvitie 2022, 165.

⁸² Toivanen 2002, 131–133.

osallistunut kotitaloutta koskeviin päätöksiin. Esimerkiksi Toivasen tutkimuksessa eräs jämsäläinen talonpoika haastoi äitinsä oikeuteen jäätyään syrjään perinnönjaossa äitinsä testamentattua oman puoliskonsa tilasta vävyllään poikansa ohitse.⁸³ Toisessa näkökulmassa on korostettu miniän sekä entisen emännän välisiä ristiriitoja, joita on tutkittu tuomiokirja-aineiston avulla.⁸⁴

Maria Simontytär Kutinlahden aviomiehen Juhani Juhaninpojan kuollessa vuonna 1867 Kutinlahden talon isännöisyys oli jo siirretty vanhimmalle pojalle. Maria jäi asumaan poikansa perheen kanssa, sillä Marian kuolinvuodelle merkitty asuinpaikka oli edelleen kotitalossa Kutinlahdessa, Liesjärven kylässä. Aviomiehensä kuoleman aikoihin Maria oli 56-vuotias ja merkitty kirkollisiin asiakirjoihin entiseksi emännäksi, joten syytingistä ei ole täyttä varmuutta. Onkin ollut mahdollista, että Marialla ei ole ollut suurempaa vaikutusvaltaa kotitalon asioihin, sillä isäntäparina toimi jo hänen poikansa Juhani sekä tämän vaimo Henriikka.⁸⁵

Taloudellisen toimijuuden kautta Maria oli päättänyt perinnöstään itse, sillä hän oli käyttänyt edesmenneen miehensä kuolinpesästä saatuja varoja omiin tarpeisiinsa. Aviomiehen Juhanin vuonna 1867 kootun perukirjan sekä lesken perukirjan vertailu osoittaa, että leski oli käyttänyt aviomiehen kuolinpesään maksettuja saatavia oman osuutensa verran. Aviomiehelle Juhanille oli muun muassa merkitty saatavaksi räätäli Juhani Huhta-aholta kolme markkaa, talollinen Juhani Palorannalta 10 markkaa, suutari Aprami Ahlmannilta yksi markka ja 20 penniä ja torppari Fredrik Lusikkaniemeltä 12 markan edestä ohraa. Onkin mielenkiintoista, että aviomiehen luottosuhteista kirjattiin lesken osuudeksi 33 markkaa ja 20 penniä, joista leski oli käyttänyt omiin tarpeisiinsa 26 markkaa 20 penniä eli edellä mainittujen velallisten kuolinpesään maksamien velkojen verran.⁸⁶ Juhani ja Maria olivat siis solmineet luottosuhteita yhdessä, sillä leskelle määrättiin maksettavaksi tämän osuus veloista. Lesken

⁸³ Toivanen 2002, 138.

⁸⁴ Katso Eilola 2002, 109–110; Toivanen 2002, 136–137.

⁸⁵ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 310.

⁸⁶ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1867–1867, 12; Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1868–1868, 76.

kuolinpesään merkittiin saataviksi velkojen osuudeksi vielä seitsemän markkaa. Leski toimi taloudellisesti itsenäisesti ja käytti itselleen osoitettuja saamia miehensä kuolinpesän arvosta, joka muuten oli siirtynyt jo avioparin yhteisille lapsille. Juhanin ja Marian velallisiin kuului talollisia, torppareita ja käsityöläisiksi merkittyjä henkilöitä. Nämä ovat edustaneet ryhmiä, joiden taloudellinen luotettavuus on ollut hyvä ja ovat asuneet myös Liesjärven kylässä, Palorannan talossa sekä Huhta-ahon torpassa.⁸⁷ Lainoille ei annettu tarkempia syitä, mutta niiden solmiminen on ollut kiinteästi kytkeytynyt yhteisön toimintamalleihin. Luotossa paikallisuus, naapuruussuhteet sekä niiden kautta tullut luottamus ovat olleet merkittäviä syitä lainaan.⁸⁸

Maria eli miehensä kanssa velkaantumatta, ja he pystyivät jopa myöntämään pieniä lainoja muille. Lainojen voi tulkita olleen ennen kaikkea osoitusta lähiympäristön auttamisesta. Kokonaisuudessaan Marian elämä Kutinlahdessa sujui ilman suuria mullistuksia ja kuolinpesä oli lopulta arvoltaan 123 markkaa ja 50 penniä. Kuolinpesästä annettiin tyttärelle, naimattomalle 18-vuotiaalle Marialle piironki ja kangaspuut. Maria ei muuten ollut jakanut omaisuuttaan tietyille henkilöille, sillä hän kuoli yllättäen lavantautiin nälkävuonna 1868.⁸⁹

Samankaltainen oli myös Eva Gretha Mäntän tilanne, jossa emäntä jäi syrjään taloa koskevasta päätösvallasta. Lesken elämässä kuitenkin tapahtui mullistuksia, jotka vaikuttivat hänen asemaansa kotitaloudessa ja seurakuntayhteisössä. Mäntässä Mäntän talon isäntä Juhani Manunpoika avioitui ensimmäisen vaimonsa kuoleman jälkeen Eva Grethan kanssa vuonna 1820. Juhani ja Eva siirtyivät syrjään Mäntän talon hallinnasta Juhanin ja tämän edellisen vaimon yhteisen pojan Juhani Juhaninpojan eduksi.⁹⁰ Talon vanha emäntä Eva Grethan kuitenkin säilytti ”vanha emäntä” -statuksensa asiakirjoissa miehensä kuollessa vuonna 1830.⁹¹ Mainittu asemamerkintä tuskin

⁸⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 326; Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 344.

⁸⁸ Hemminki 2014, 160, 221.

⁸⁹ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 168.

⁹⁰ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1818–1827, 563.

⁹¹ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1828–1834, 154.

viittasi 35-vuotiaana leskeksi jääneen Eva Grethan ikään vaan enemmänkin hänen asemaansa kotitaloudessa, sillä leski oli luopunut talon hallinnasta yhdessä miehensä kanssa. "Vanha"-sanan merkitys aineistossa näyttäisi viittaavan enemmänkin kotitalouden rooliin kuin varsinaiseen ikään.

Lapsipuolien ja vanhemman uuden puolison välisiä suhteissa on voinut olla myös jännitteitä, jos tilanteeseen on liittynyt perinnönjakoa tai suurta ikäeroa.⁹² Mäntän tapauksessa avioituessaan 25-vuotias Eva oli miestänsä Juhania 25 vuotta nuorempi ja siksi myös Juhaniin vanhinta poikaa ja perillistä, Juhani Juhaniinpoikaa, ainoastaan viisi vuotta vanhempi. Vaikka ikäero poikapuoleen oli pieni, Eva Grethan tilanteessa kotitalouden rooleihin ei näytä liittyneen suurempia jännitteitä, sillä leski ei muuttanut talosta pois vaan säilytti asiakirjoissa merkintänsä talon leskiemäntänä.

Leskenä Eva Gretha ei avioitunut enää uudelleen. Hänen perillisensä oli ainoa poika Kalle, joka oli syntynyt vuonna 1824. Rippikirjoissa on kuitenkin merkintöjä aviottomista lapsista, joista ensimmäinen, Edta, syntyi vuonna 1835, viisi vuotta aviomiehen kuoleman jälkeen. Edta kuitenkin menehtyi puolen vuoden ikäisenä. Eva sai leskeysaikanaan myös toisen aviottoman lapsen, kuolleena syntyneen pojan vuonna 1847.⁹³ Tiina Miettinen on todennut leskien saamien aviottomien lasten lukumäärän tippuneen 1700-luvulta lähtien, jolloin lesken todennäköisyys lasten saantiin oli paljon pienempi.⁹⁴ Käytetyssä aineistossa Eva Gretha olikin ainoa leski, joka sai lapsia vielä aviomiehensä kuoleman jälkeen. Lapsilla oli yli kymmenen vuoden ikäero, minkä vuoksi ei ole perusteltua sanoa, että Eva Gretha olisi aloittanut pidempiaikaista suhdetta, joka mahdollisesti olisi voinut johtaa uudelleenavioitumiseen. Ensimmäiselle lapselle, Edtalle, ei kasteessa merkitty isää ollenkaan.⁹⁵ Lesken asema ei asiakirjoissa poikennut toisistaan, vaan hänet merkittiin niin perukirjaan, rippikirjaan kuin kuolin-syyluetteloon talon vanhaksi leskiemännäksi. Onkin oletettavaa, ettei

⁹² Eiranen 2021, 218.

⁹³ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1835–1841, 161; Keuruun seurakunnan rippikirjat 1842–1848, 168.

⁹⁴ Miettinen 2012, 236–238.

⁹⁵ Keuruun seurakunnan syntyneiden ja kastettujen luettelot 1832–1849, 74.

syytinkisopimusta Mäntän taloon ollut tehty. Vanhan emännän vaikutusvalta sekä asema kotitaloudessa on voinut vaikuttaa siihen, että lesken suhtautuminen aviottomiin suhteisiin on ollut erilainen, ehkäpä jopa välinpitämätön. Saadessaan ensimmäisen aviottoman lapsensa Eva Gretha oli 40-vuotias ja toisen syntymän aikaan 52-vuotias. Lasten suuri ikäero sekä lesken ikä tuo myös uuden näkökulman tulkintaan aviottomien suhteiden laadusta. Eva Gretha saattoi olla myös suhteisiin pakotettu, kun aviomiehen turvaa ei enää ollut. Yhteisön ja sosiaalisten normien näkökulmasta tästäkin syystä leskeen ei välttämättä liitetty leimaa siveettömyydestä tai sopimattomasta elämäntavasta. Yhteisö saattoi tietää tilanteesta enemmän kuin mitä lähteet kertovat, eikä Eva Grethan tapauksessa leskeä lähdeaineiston mukaan jätetty ainakaan oman kotitaloutensa ulkopuolelle, vaikka aviottomat suhteet olisivat aseman menetykseen voineetkin johtaa.

Asiakirjoissa ei Evan Grethan kohdalla tapahdu suurempien elämänmuutoksia, vaan Eva asui edesmenneen aviomiehensä kotitalossa Mäntässä aina kuolemaansa saakka. Hän menehtyi vuonna 1875 kuollessaan vesitautiin eli turvotukseen 80 vuoden iässä.⁹⁶ Eva Grethan eli leskenä 45 vuotta eli suurimman osan elämästään. Leski saattoi pysyä leskenä omasta halustaan tai hänen aviottomat lapsensa vaikuttivat avioitumismahdollisuuksiin. Leski ei voinut enää siirtää valmista kotitaloutta eteenpäin avioliiton kautta, sillä kotitaloudessa oli jo uusi isäntä. Tämän vuoksi jo iäkkäämpi leski ei ollut avioitumiskysymyksissä ensimmäinen vaihtoehto.

Vanhan emännän perintö oli vähäinen. Sen peri ainoa eloon jäänyt biologinen lapsi Kalle, joka oli torpparina Mäntän maa-alueeseen kuuluneessa Sillanpään torpassa. Evan jäämistö koostui vaatteista sekä yksittäisistä huonekaluista, mikä osaltaan kertoo Evan turvatusta asumisesta Mäntän talossa. Velkoja ei leskellä ollut. Pesästä maksettiin ainoastaan hautajaiskulut sekä vaivauskassalle.⁹⁷

⁹⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 155; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 260.

⁹⁷ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1875–1875, 32.

Eva Gretha on esimerkki leskestä, joka ei koskaan hallinnut kotitaloutta, mutta sai siitä kuitenkin elatuksensa. Aviottoman lapsen vanhempana nainen saattoi helposti jäädä yhteisön ulkopuolelle ja halveksimaksi, sekä joutua kulkemaan toisten elätettävänä.⁹⁸ Eva Grethan tapauksessa leski oli toiminut aikaisemmin emäntänä sekä luonut kiinteän suhteen lapsipuoliinsa ja sai pitää asemansa ja asuinpaikkansa Mäntän talossa. Naisen asema perheessä määrittyi hänen synnyttyään ensimmäisen lapsen, joka kiinnitti vaimon lopullisesti aviomiehen kotitalouteen.⁹⁹ Mäntän talossa isännöiden peri vanhan isännän vanhin poika, jolloin Eva Gretha ja hänen vanhin poikansa Kalle jäivät asumaan Eva Grethan poikapuolen hallinnoimaan taloon. Evan mahdollisuus asua Mäntässä kieli hyvistä suhteista hänen lapsipuoliinsa. Lisäksi lesken ainut biologinen lapsi ja Mäntän isännän velipuoli Kalle sai torpanpaikan Mäntän maa-alueesta. Tämä osaltaan kertookin veljesten suhteista toisiinsa: heillä oli sama isä ja siksi Kalle myös kuului täysivertaisesti sukuun. Evan kuoleman aikoihin isäntänä talossa toimi Matti Sigridinpoika, joka oli Eva Grethan poikapuolen eli Juhani Juhaninpojan sekä tämän vaimon Eva Lovisan vävy. Rippikirjamerkintöjen mukaan siis Eva Gretha näki talossa myös toisen sukupolvenvaihdoksen, jossa poikapuolen vävy otti talon hallintaansa.¹⁰⁰

Tutkielman aineistossa tapaukset, jossa isäntäpari siirtyi pois hallinnasta iän tai lasten edun hyväksi, saattoivat olla hyvinkin arkisia tilanteita. Kolhon talon mailla sijainneessa Rajan torpassa isännöisyys vaihtui jo ennen entisen torpparin Samuli Abraminpajan kuolemaa, sillä täysi-ikäinen poika Samuli Samulinpoika oli avioitunut Maria Akselintyttären kanssa vuonna 1870, ja oli ikänsä että siviilisäätynsä perusteella tarpeeksi kypsä jatkamaan Rajan torpparina isänsä sijasta.¹⁰¹ Avioituessaan Samuli oli 27-vuotias ja Maria 19-vuotias. Lain mukainen sallittu avioitumisikä oli miehille 21 vuotta ja

⁹⁸ Pulma 2018, 270–271.

⁹⁹ Eilola 2002, 108–109; Pylkkänen 1990, 303.

¹⁰⁰ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1849–1856, 175; Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 155.

¹⁰¹ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 82; Keuruun 1870–1879, 117.

naisille 15 vuotta, vaikka yleisin avioitumisikä talollisnaisilla Suomen eteläalueilla oli 25 vuotta. Miehen avioitumisikää laskettiin myöhemmin 18 vuoteen, mutta ehdoksi asetettiin torpan tai tilan hallinta. Kuitenkin yleisen toimintamallin mukaisesti isännöisyys siirrettiin vasta kun isännän ja emännän velvollisuudet voitaisiin täyttää kotitaloudessa.¹⁰² Samuli Abramipojan sekä Anna Liisan pojista vanhempi, Kalle, oli avioitunut aiemmin itsellinen Johanna Johanneksentyttären kanssa. Tästä huolimatta hän ei alkanut torppariksi vaan isännäksi vahvistettiin neljä vuotta veljeään nuorempi Samuli.¹⁰³ Päätökseen lienee vaikuttanut myös Samulin sekä entisen isäntäparin tahto. Toisin sanoen periminen sekä kotitalouden roolien määrittäminen ei orjallisesti noudattanut kaavaa, jossa merkittävimpiä tekijöitä olisivat olleet perillisen ikä ja siviilisääty. Tilanteeseen vaikuttivat myös kotitalouden keskinäiset suhteet sekä niiden kautta tehdyt sopimukset.

Uuden isännän Samulin vanhemmat, isä Samuli Abramipoika ja äiti Anna Liisa Adamintytär jäivät asumaan samaan torppaan, mutta eivät virallisten asiakirjojen mukaan puuttuneet torpan hallintaan poikansa ja tämän vaimon tahdon vastaisesti. Korkea ikä oli todennäköisesti suurin syy hallinnasta luopumiseen. Kuollessaan vuonna 1875 Samuli Abramipoika oli 78-vuotias sekä ja vaimo Anna Liisa 66-vuotias. Kuuden leskeysvuoden jälkeen Anna Liisa menehtyi 72-vuotiaana vuonna 1881. Kuolinsyyksi merkittiin hengenahdistus, joka liittyynee korkean iän tuomaan sairauteen.¹⁰⁴

Leskeksi jäänyt Anna Liisa Adamintytär säilytti asuinpaikkansa poikansa hallinnoimassa Rajan torpassa. Anna Liisan perunkirjoitus oli suoritettu vaaditun ajan kuluessa, vaikka kuolinpesä ei arvokas ollutkaan. Se sisälsi ainoastaan lesken käytössä olleet vähäiset tavarat, joita olivat vällyt, ryijyt sekä yksi kirstu.¹⁰⁵ Lesken perukirja osoittaa hänen perhesiteitään: leskelle oli merkitty tietyt perilliset, joiden haltuun kyseiset tavarat siirtyivät. Anna Liisan perillisiä olivat hänen poikansa eli Rajan silloinen

¹⁰² Partanen 2004, 74; Turpeinen 1981, 189; Wilmi 2018, 74.

¹⁰³ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 82, 518.

¹⁰⁴ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 258, 334.

¹⁰⁵ Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1881–1881, 11.

isäntä Samuli, poika Kalle sekä tyttärenpoika Eemil, jonka holhoojana toimi hänen toinen enonsa Samuli. Anna Liisan sekä Samuli Abramipojan tytär Maria oli saanut monia aviottomia lapsia isänsä kuoleman jälkeen. Näistä lapsista ainoastaan Eemil oli jäänyt henkiin ja jäikin orvoksi äitinsä kuollessa keuhkotautiin vuonna 1879.¹⁰⁶ Poika jäi elätettäväksi Rajan torppaan enonsa perheen ja isoäitinsä kanssa. Siksi hänet ilmoitettiin perilliseksi pari vuotta myöhemmin kuolleen isoäitinsä perunkirjoituksen koontihetkellä. Leskellä ei ollut suurta omaisuutta, eikä sen vuoksi noin 11 markan suuruisen kuolinpesän perimysjärjestystä määritelty erikseen. Torpan entisen emännän omaisuus olikin todennäköisesti jaettu jo ennen kuolemaa ja perustui pitkälti torpan irtaimistoon. Kyseisessä tapauksessa korostui lesken elämä omassa kotipiirissään eikä tällä ollut mahdollisuutta, varaa tai tarvetta vaikuttaa lähiympäristöönsä normaalista arjesta poikkeavilla tavoilla. Hallinnasta syrjään siirtyminen oli päätös, jossa omaisuutta jaettiin jo eteenpäin epävirallisesti eikä niitä siitä syystä perunkirjoitukseen välttämättä ilmoitettukaan.¹⁰⁷

Samalla tavalla toimittiin myös Joenniemen torpassa, jossa suoritettiin vuonna 1890 perunkirjoitus edesmenneen Johanna Benjamintyttären jälkeen. Johanna ehti olla leski 13 vuotta, sillä hänen miehensä Hermannin oli menehtynyt vuonna 1877. Jo ennen Hermannin kuolemaa Joenniemen torpan isännöisyys oli siirretty parin vanhimmalle pojalle Kallelle.¹⁰⁸ Johannan leskeysaikana lesken elämässä ei tapahtunut torppaan tai kotitalouden roolin suhteen muutoksia, vaan hän kuoli poikansa hallinnoimassa torpassa vanhuuteen 78 vuoden iässä.¹⁰⁹

Perunkirjoitus Johannan tapauksessa näyttäisi mukailleen toimintatapaa, jossa vanhuksen omaisuus jaettiin tasan perillisten kesken sopimalla. Leskelle merkittiin

¹⁰⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 117; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 310.

¹⁰⁷ Markkanen 1988, 55, 70.

¹⁰⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 143; Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 212.

¹⁰⁹ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1880–1889, 299; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelo 1859–1903, 442.

omaisuudeksi tavallisia arkisia tavaroita, joita hän on tarvinnut arjessaan kuten sänky, liinavaatteita sekä pitovaatteita. Pesän arvokkaimmaksi asiaksi merkittiin lesken omistama lehmä, joka perillisten sopimuksesta annettiin vanhimmalle pojalle Kallelle. Loput tavarat perukirjan mukaan ”jaettiin kolmeen yhtenäiseen kasaan” ja jokainen perillinen sai osuuden äitinsä perinnöstä. Perukirja ei kerro, että leski olisi ollut osana velkasuhteissa, sillä kuolinpesä arvioitiin 33 markan suuruiseksi, ilman merkintöjä luottosuhteista suuntaan tai toiseen.¹¹⁰ Kuoleman jälkeen toimitettu perunkirjoitus oli pakollinen tehtävä, eikä leskeysaikaan välttämättä liittynyt kiistaa kotitalouden rooleista, niiden muodostumisesta eikä myöskään perinnönjaolla pyritty vaikuttamaan toiseen yksilöön. Joenniemessä vanhan torpan emännän kuolema hoidettiin laissa määritellyin ohjein ja vastasi menettelyä, jota käytettiin poikansa isännyyteen alistuneiden leskien tapauksessa.

Emännän asemasta luopumiseen, kuolemaan tai sen jälkeen tehtyihin oikeustoimiin ei aina liittynyt erikoista tilannetta, jossa kotitalouden rooleja olisi järjestetty uudelleen tai omaisuutta olisi osoitettu jaettavaksi poikkeusmenettelyin. Mooses Matinpoinen perheineen muutti Pihlajavedelle vuonna 1857 täyttämään Sällin talon isäntäparin Abramian ja Kaisan syytinkiä, jolloin talon omistuksen ehtona toimi eläkkeen maksaminen ja turvaaminen. Mooses Matinpojan kuollessa vuonna 1863 jätti tämä leskeksi 51-vuotiaan vaimonsa Heta Laurintyttären. Heta asui edelleen Sällin talossa kuolemaansa saakka eli vuoteen 1868 saakka.¹¹¹

Hetan perunkirjoituksen tekohetkellä ilmoitettiin, että myös hän oli aikoinaan luopunut talon emännyydestä ennen kuolemaansa, kun pojan Eframian ilmoitettiin isännöivän Sällin taloa sekä hoitaneen talon asioita.¹¹² Leskelle oli muodostunut myös luottosuhteita leskeysajallaan. Hänelle oli merkitty 37 markan saatava vävyltään Aleksille Sälliltä. Lisäksi leski todettiin kuolinpesänsä luetteloinnin yhteydessä velalliseksi

¹¹⁰ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1890–1890, 90.

¹¹¹ Pihlajaveden seurakunnan rippikirjat 1857–1868, 29.

¹¹² Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1868–1868, 171; Pihlajaveden seurakunnan rippikirjat 1869–1878, 41.

Pihjalaveden muille talollisille, kuten Vilhelmi Karalaiselle, Herman Kolehmalle sekä pojalleen Efraimille. Summat kohosivat 158 markan suuruiseksi, mikä teki kuolinpesästä varattoman.¹¹³ Leski lainasi rahaa kotitalouden ulkopuolelta, mikä kertoo lesken tarpeista Sällin talon ulkopuolella. Naapuruuden sekä luotettavuuden kautta leski oli tilanteessa, jossa alueen talon isännät ovat myöntäneet tälle mahdollisuuden saada lainoja, jotka jäivät maksamatta aina lesken kuolemaan saakka.

Esimerkkitapausten kaltaiset muut tilanteet toistuivat aineistossa yleisesti samanlaisina. Vaikka emännyydestä luovuttiin perillisen eduksi, lesket eivät useimmissa tilanteissa velkaantuneet tai solmineet luottosuhteita velkojan roolissa. Vanhan emännän irtainta omaisuutta saatettiin jakaa eteenpäin tai se oli kiinteästi osana taloutta, jossa isäntänä toimi lesken lapsi tai vävy. Useinkaan leskellä ei ollut tarvetta ottaa lainaa, sillä tämä sai tarvittavan elatuksen osana kotitaloutta. Luottosuhteet kotitalouden ulkopuolelle kielivät tilanteesta, jossa leskellä oli arvovaltaa yhteisössään. Leski ei välttämättä ollut varakas, mutta hän oli luotettava. Lainantarve kuitenkin kuvaa tilannetta, jossa lesken on pitänyt tehdä taloudellisia ratkaisuja ympäröivään yhteisöön. Taloudellisen toimijuuden toimintaympäristöksi useimmiten muodostuikin kotitalous sekä paikallisyhteisö. Omaisuus jaettiin perheenjäsenten kesken jo emännyydestä luopumisen aikoihin tai tasan perillisten kesken kuoleman jälkeen. Yleensä vanhin poika otti huolehtiakseen talon asiat isännän kuoleman jälkeen, eikä leskellä ollut mahdollisuutta puuttua perinnön uudelleenjärjestelyyn. Toimintamalli mukaili ihanetta, jossa korostui miehen valta sekä ajatus isännyyden maskuliinisesta normittamisesta, jolloin nainen oli hierarkiassa alempi ja kuuliaisuudenalainen. Lesken tilanne on voinut olla ristiriitainen, sillä tämän tuli olla poikansa kunnioituksen kohde, mutta samalla poika käytti isäntänä kotitaloudessa suurinta päätösvaltaa.¹¹⁴ Osittain tästäkin syystä on huomioitava, että moni isäntä on saattanut toimia yhteistyössä äitinsä kanssa talon hallintaan liittyneissä toimissa. Kirkollinen aineisto kuvaa ainoastaan

¹¹³ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1868–1868, 171.

¹¹⁴ Pylkkänen 1990, 289.

kotitalouden roolia sellaisena kuin ne olivat kirjaamishetkellä. Tapauksia ei myöskään välttämättä viety oikeuteen, jos tilanteeseen ei liittynyt erimielisyyksiä.

3.2 Asumuksen hallinta ja tahto perinnönjaosta

Vaikka edellä esiteltyt tilanteet olivat yleisiä ja ehkä toivottujakin, leski ei aina alistunut miespuoleisen sukulaisensa isännyyden alle. Isännän yllättävä kuolema, perillisten alaikäisyys tai heidän puuttumisensa muuttivat lesken asemaa, jolloin sosiaalisia normeja sekä ihanteita venytettiin. Perintötaloissa pyrittiin varmistamaan talon pysyminen suvussa eli pojan oli perittävä isänsä omaisuus. Lesken oikeus oli turvata avio puolisoltaan jäävä perintö sellaisenaan rintaperillisille.¹¹⁵ Tutkielman leskistä noin puolet jäivät kotitaloudessaan entisen emännän rooliin ja asuivat poikansa isäntävalan alla. Osa toimi jossakin kohtaa elämästään kotitalouden päänä, päättäen kotitalouden asioista isännän roolissa. Isännän kuollessa äkillisesti tai nuorena, saatettiin rutiniinomaisesti turvautua tilanteeseen, jossa leski toimi omaisuuden välittäjänä, kunnes perijä olisi täysi-ikäinen eli 21-vuotias sekä solminut avioliiton.¹¹⁶ Lisäksi torpan sopimukset laadittiin yleensä koskemaan miestä ja vaimoa yhdessä. Sopimus saatettiin sitoa myös määräaikaisiin vuosiin, minkä vuoksi leskellä oli oikeus torpan hallintaan.

Jukojärven kylässä, Saapastorpan talon isäntä Matti Juhonpoika kuoli vuonna 1857 paiseeseen.¹¹⁷ Vaikka 24-vuotias Adam olikin jo laillisessa iässä talon hallintaan, asui hän kahden lesken asemassa vaikuttaneen naisen, äitinsä Maria Abrahamintyttären sekä jo aiemmin kuolleen veljensä leskivaimon Eva Matintyttären, kanssa.¹¹⁸ Vaikka varsinaisesti rippikirjat eivät kuvaa talon hallintaa, rippikirjaan yleensä merkittiin ensimmäiseksi talon isäntä, jonka jälkeen listattiin perheen muut jäsenet suhteessa

¹¹⁵ Warpula 2006, 211–214.

¹¹⁶ Laine 2022, 135.

¹¹⁷ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1835–1858, 88.

¹¹⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 80.

perheen päähän.¹¹⁹ Saapastorpan tapauksessa leskiemäntä Maria Abramintytär listattiin kirjaan ensimmäisenä, sillä hän jatkoi talon ylläpitoa miehensä kuoleman jälkeen. Maria Ågren ja Pirjo Markkola ovat esittäneet, että ”husbonde”-käsitettä käytettiin myös sukupuolineutraalisti, mikä mahdollisti myös naisten nousemisen isännän asemaan.¹²⁰ Maria merkittiin asiakirjaan talollisen leskenä eli merkinnällä ”bonde e.”. Merkintä erityisesti viittasi hänen asemaansa tilan päänä, mutta osoitti samalla hänen lesken asemansa. ”Bonde”-käsite tässä aineistossa voidaan yhdistää enemmän miehiin, mutta käsitteen käyttö Mariasta osoittaa osaltaan hänen asemansa patriarkaalisessa järjestyksessä. Leskeyden maininta kertoo siitä, että rippikirjan tekohetkellä erikoinen tilanne on tiedostettu ja siksi isännän rooliin nousseen emännän asema leskenä on tullut nostaa esille.

Talon perijä Adam oli jo täysi-ikäinen isänsä kuoleman aikoihin. Perintään ja talon hallintaan on varmaankin vaikuttanut perheen sisäinen sopimus. Päätöksiin jatkaa emännyyttä aviomiehen kuoleman jälkeen vaikutti myös pojan elämäntilanne, jos tämä oli nuori tai naimaton.¹²¹ Saapastorpassa Adam avioitui vasta vuonna 1863, kuusi vuotta isänsä kuoleman jälkeen.¹²² Leskiemäntä teki taloa koskeneet päätökset itsenäisesti tai yhdessä poikansa kanssa, kunnes poika solmi avioliiton. Saapastorpassa isäntä vaihtuikin vasta vuoden 1862 jälkeen, kun Adam Matinpoika otti talon hallintaansa 28-vuotiaana. Samalla tila siirrettiin hänen omistukseensa.¹²³ Vanhan emännän vaikutusvalta poikansa kotitaloudessa ei kuitenkaan ollut vuosikymmeniä kestävä, sillä Maria Abramintytär menehtyi 54 vuoden iässä lämmintautiin eli sairauteen, johon on liittynyt korkea kuume ja siitä johtuva yleiskunnon heikkeneminen.¹²⁴

¹¹⁹ Uotila 2021, 174.

¹²⁰ Ågren 2018, 233; Markkola 2008, 90–105.

¹²¹ Partanen 2004, 151; Laine 2022, 132.

¹²² Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 80.

¹²³ Jyväskylän tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat. KO b:1. Ilmoitusasioiden pöytäkirjat. 1864–1865.

¹²⁴ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelo 1859–1903, 188.

Maria Abramintytär ei vaikuttanut taloudellisesti suuresti lähiympäristöönsä, mutta oli lainannut muun muassa rukiita talossa itsellisenä asuneelle Henrik Saapastorpalle. Leskivaimo kuitenkin turvasi omaisuutensa nuorimpien lastensa hyväksi, jolloin 16-vuotiaalle Wilhelmiinalle ja 14-vuotiaalle Marialle osoitettiin äitinsä jälkeen jäänyt irtaimisto, josta määrättiin huolehtimaan nuorten holhoojaksikin määrätty veli Adam Matinpoika. Veljen tehtävänä oli huolehtia omaisuudesta siihen saakka, että nuoremmat siskot saavuttaisivat täysi-ikäisyyden.¹²⁵ On syytä uskoa, että näin jossakin määrin tapahtuikin, sillä Adamin nuoremmat sisarukset jatkoivat asumista lapsuudenkodissaan Saapastorpassa.¹²⁶

Vaikka perintöoikeus useimmiten meni suoraan vanhimmalle pojalle, saattoi emäntä osoittaa valtaansa perheen välissä suhteissa ja toimia talon päänä myös poikansa rinnalla tai mahdollisesti tämän yläpuolella. Lesken asema mahdollisti epäsuoraa vaikutusvaltaa, joka ei näyttäyty suoranaisesti lähteiden kautta vaan saattoi liittyä enemmän suhteisiin perheiden sisällä. Kuivaniemen torpan isännän Abram Abramipojan kuollessa vuonna 1838, torpan hallinnasta oli lesken Maija Yrjöntyttären otettava vastuu. Kuolleen Abramien edellisessä avioliitossa saaduista lapsista vanhin poika, Samuli, oli vasta 9-vuotias.¹²⁷ Maija merkittiin rippikirjaan ylimmäksi nimikkeellä torpparileski, jolloin lesken merkitys korostui torpan hallinnassa ja ylimmän päätösvallan käyttämisessä.¹²⁸ Maija pystyi emäntänä elämään suuremmin velkaantumatta, tai velat oli ainakin ennen kuolemaa pystytty maksamaan takaisin.

Testamentin laatiminen ja sen tuominen perunkirjoitukseen oli normaalia, kun haluttiin osoittaa vainajan omistukseen ja perintään liittyvä viimeinen tahto.¹²⁹ Maijan testamentin perunkirjoitukseen toi Otto Aataminpoika, joka muutti torppaan vuonna

¹²⁵ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1868–1868, 238.

¹²⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 114.

¹²⁷ Keuruun seurakunnan rippikirja 1835–1841, 197.

¹²⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1842–1848, 207.

¹²⁹ Vilkuna 2002, 91.

1871 avioituessaan torpan tyttären Heta Abramintyttären kanssa.¹³⁰ Heta ei myöskään ollut Maijan biologinen lapsi vaan hänen tytärpuolensa. Seuraavissa rippikirjan merkinnöistä voikin päätellä, että Otto otti torpan hallintaansa, jolloin torpan emäntä Maija luopui omasta emännyydestään nuoremman sukupolven eduksi.¹³¹ Naiset eivät olleet tasa-arvoisessa asemassa perimysjärjestyksessä, mutta osassa talouksissa maata siirtyi myös naisille. Näissä talouksissa kotivävyjen merkitys korostui, sillä naiselle periytynyttä maaomaisuutta alkoi hallinnoimaan aviomies.¹³² Perimysjärjestyksessä Heta on aviopuolisonsa kanssa noussut vanhimman pojan Samulin ohitse, sillä Samuli oli äitipuolensa kuoleman aikoihin edelleen naimaton.

Maijan tahdon mukaisesti vävy hoiti testamentin ehtona määrätyt kunnialliset hautajaiset, minkä vuoksi vainajan omaisuus siirtyi vävyn perittäväksi.¹³³ Olikin tavallista, että lesken hoidon tai vainajan syytingin hoitanut henkilö usein peri tämän omaisuuden, vaikka varsinaista testamenttia ei olisi tehtykään.¹³⁴ Kotivävyn merkitys Kuivaniemen torpassa onkin ollut suuri, sillä todennäköisesti kyse oli osittain myös sopimuksesta, jossa vävy Otto avioitumisen jälkeen siirtyi hoitamaan torpan asioita. Silloin jo iäkäs Maija on voinut jäädä taka-alalle kotitalouden varsinaisista päätöksistä. Kuivaniemessä vävyn isännöimä kotitalous koki muutoksen vuonna 1881 Kuivaniemen torpan pitkäaikaisen emännän Maijan kuollessa vanhuuteen kunnioitettavassa 90 vuoden iässä.¹³⁵

Kuolemaa ei aina osattu odottaa ja sen saattoi kohdata nuorempikin ihminen. Nuoren naislesken elämä ei välttämättä tarkoittanut laajoja toimintamahdollisuuksia vaan turvatonta ja epävarmaa elämäntilannetta. Ennen kuolemaansa vuonna 1881 Kolhossa talon leskiemäntä Karoliina Juhontytär Ristimäki vaikutti omassa talossaan

¹³⁰ Keuruun seurakunnan vihittyjen luettelot 1859–1904, 10.

¹³¹ Keuruun seurakunnan rippikirja I 1870–1879, 310.

¹³² Warpula 2006, 212.

¹³³ Keuruun seurakunnan rippikirja I 1870–1879, 310.

¹³⁴ Toivanen 2002, 144–145; Warpula 2006, 211.

¹³⁵ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 334.

molempien miestensä kuoleman jälkeen. Avioliiton solmiminen nopeasti aviopuolison kuoleman jälkeen ei ollut poikkeavaa, vaan hyvin nopea tapa selvitä taloudellisesta ja sosiaalisesta kuormituksesta perheen keskellä. Karoliinan ensimmäisen miehen, 29-vuotiaan Kallen kuollessa vuonna 1864, Karoliina solmi uuden avioliiton Heikki Heikinpojan kanssa ainoastaan vuosi ensimmäisen aviomiehensä kuoleman jälkeen. Parin kihlautuminen tapahtui suruajan määrittämien ohjeiden mukaisesti, sillä suruaika ja vähimmäinen leskeysaika oli miehillä puoli vuotta ja naisilla vuosi.¹³⁶

Karoliinan avioitumismotiiviin naapuritalon Heikin kanssa on varmasti vaikuttanut 35-vuotiaan lesken sekä tämän lasten nuori ikä. Nuorena leskeksi jääneet naiset avioituivat todennäköisemmin uudelleen, jotta kotitalouden taloudellinen tilanne voitiin varmistaa. Uuden avioliiton kautta toimeentulo ja alaikäisten lasten tulevaisuus olisi paremmin turvattu. Aviomies toi taloudellista turvaa sekä työvoimaa talon asioiden hoitamiseen. Uudelleen avioituminen oli leskelle oikeastaan ainut vaihtoehto, jos täysi-ikäisten lasten kautta ei voitu huolehtia toimeentulosta tai järjestää elämää lasten avioliittojen kautta. Nuorempien ja alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvien miesten avioliitot vanhempien naisleskien kanssa nähtiin mahdollisuuksina kohota omassa yhteiskunnallisessa asemasta.¹³⁷ Ristimäen tapauksessa Heikki oli talollisen poika sekä Karoliinaa viisi vuotta vanhempi. Syynä avioitumiseen on voinutkin olla parin tuttavuussuhde naapureina, 35-vuotiaan Karoliinan tarve saada Ristimäen taloon uusi isäntä sekä Heikin mahdollisuus päästä talon isännäksi. Heikin kotitalossa Korventakassa isännyyden tulisi perimään kotivävy Johannes, joka oli avioitunut Heikin isosisikon Wilhelmiinan kanssa.¹³⁸ Perheen nuorempien poikien mahdollisuudet päästä isännäksi liittyivät usein avioliittoihin leskien sekä talon vanhimpien tyttärien kanssa. Leskillä oli jo valmis kotitalous ja talollisten vanhimmat tyttäret siirsivät omaisuutta vävyille, jos heillä oli paljon nuorempia sisaruksia tai ei sisaruksia

¹³⁶ Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki. NK XIII, §3.

¹³⁷ Toivanen 2005, 136, 138–139.

¹³⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 392.

ollenkaan. Vävyt ottivat miehinä vastuun tyttärille tarkoitetusta tilasta ja maaomaisuudesta.¹³⁹

Avioliitto kesti kuusi vuotta ja päättyi Heikin kuolemaan vuonna 1871, jolloin Karoliina jäi toistamiseen leskeksi. Talon vanhin lapsi, tytär Effia, oli vasta 11-vuoden ikäinen. Karoliina toimi emäntänä ja kotitalouden päänä Ristimäen talossa aina tyttären avioitumiseen saakka, jolloin vävy Juho Juhonpoika otti vastuun talosta isäntänä vuonna 1877.¹⁴⁰ Leskien johtamien talouksien perimysjärjestyksessä on yleisesti korostettu niin sanottua välivaihetta, jossa lesken hallinta on ollut tilapäistä. Välivaiheen oli tarkoitus kestää siihen saakka, että lapset (yleensä pojista vanhin) tulisivat täysi-ikäisiksi tai avioituvat.¹⁴¹ Tapauksessa kuitenkin tärkein syy vävyn isännyyteen liittyikin perillisten sukupuoleen: Kalle ja Karoliina olivat saaneet avioliitossaan ainoastaan tyttäriä, minkä vuoksi maaomaisuus siirtyi vanhimman tyttären perittäväksi. Heikin kanssa saatu yhteinen poika oli vasta 11-vuotias, eikä Kallen suvun perintötaolo olisi toisen miehen pojalle siirrettykään. Karoliinan vaikutusvalta perheessä taloa hallinneena leskenä saattoi olla suuri, jolloin taloa koskeneet asiat ovat voineet olla Karoliinan päätettävissä pidempäänkin. Lesken kasvaneet taloudelliset ja sosiaaliset resurssit kasvattivat mahdollisuutta vaikuttaa kotitalouden asioihin itsenäisemmin.¹⁴² Talon hallinnan siirtyessä jo eteenpäin, leskiemäntä saattoi säilyttää vaikutusvaltansa läpi elämänsä.¹⁴³ Ristimäessä talon lesken kohtaloksi kuitenkin koitui rokko 59 vuoden iässä.¹⁴⁴

Karoliinan emännyyttä sekä edellä mainittuja resursseja vaikutusvallan lisääntymiseen ilmentävät lesken kuolinpesään maksettavat saatavat, jotka on osoitettu selkeillä velkakirjoilla. Talon uutena isäntänä ollut Juho on varmasti tarvinnut anoppinsa

¹³⁹ Katso esimerkiksi Laine 2022, 134, 138; Toivanen 2005, 140–142.

¹⁴⁰ Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1870-1879, 516; Keuruun seurakunnan vihittyjen luettelot 1869–1904, 57.

¹⁴¹ Talvitie 2022, 166.

¹⁴² Ågren 2018, 234; Toivanen 2002, 133; Toivanen 2005, 105.

¹⁴³ Toivanen 2002, 136–137.

¹⁴⁴ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1869–1904, 336.

taloudellista apua, mistä kertoo Karoliinalle maksamatta jääneet velat. Perukirja osoittaa, että vävy Juho oli velkaa Karoliinalle 900 markkaa. Velka kasvoi korkoa kahdeksan kuukauden ajalta. Lisäksi Juho osoitettiin maksamaan myös Karoliinan kuolinpesään neljä tynnyriä ruista. Onkin merkittävää, että lesken pesän arvo nousi 1200 markkaan. Karoliina laati testamentin, jossa hän määräsi vävyiltä perittävät 900 markkaa sekä ruistynnyrit yhteisesti hänen lapsilleen. Karoliina selvästi pyrki turvaamaan alaikäisten lastensa elämää määräämällä kaikki hänen omistamansa vaatevaran nuorimmille lapsille, jolloin talon emäntä ja vanhin tytär, Effia, ei perinyt äitinsä vaatevaraa. Ristimäen talossa oli isäntäperheen lisäksi myös muita asukkaita, sillä Karoliinan testamentin todisti renki Heikki Juhonpoika.¹⁴⁵

Ristimäen talossa asui Karoliina Juhontyttären emännyyden aikana myös hänen anoppinsa, Anna Mikkelintytär. Annan miehen Matin kuoltua vuonna 1858, talon hallinta siirtyi 23-vuotiaalle Kalle Matinpojalle, joka oli samaisena vuonna avioitunut vaimonsa (edellä esitellyn) Karoliinan kanssa.¹⁴⁶ Talon asioista päätti tuore aviopari, minkä vuoksi myös Anna Mikkelintytär luopui emännyydestään sekä jäi asumaan poikansa ja miniänsä talouteen. Annan vaikutus Ristimäen talossa jäi varmaankin vain arvostuksen tasolle, sillä vuosia myöhemmin hänen poikansa Kallen kuollessa, miniän Karoliinan uusi aviomies Heikki otti talon hallintaansa. Päätös perintötalon tilanteessa on saattanut olla vaikea, mutta nuorena leskenä miniä Karoliina tarvitsi miehistä apua talonpitoon. Ylisukupolvinen asuminen oli tavallista, ja sen kautta perheiden välinen vuorovaikutus oli hierarkkista.¹⁴⁷ Leskiäidin oli tavallista jäädäkin asumaan poikansa talouteen, sillä yleisesti vanhin poika sekä tämän vaimo ottivat vastuun lesken kotitalosta. Tytär yleensä muutti vävyn kotitaloon, mutta lesken muuttaminen vävyn kotitalouteen oli huomattavasti harvinaisempaa.¹⁴⁸ Vanhan emännän Annan jäljelle jäänyt omaisuus periytyi hänen elossa oleville lapsilleen, eikä irtaimistoa jätetty lapsenlapsen Effian sekä hänen miehensä Juhon hallinnoimalle

¹⁴⁵ Keuruun käräjäoikeuden perukirjat 1882–1882, 9.

¹⁴⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1856–1862, 409.

¹⁴⁷ Piilahti 2007, 270–271.

¹⁴⁸ Toivanen 2005, 111.

tilalle. Vuonna 1887 79 vuoden iässä kuolleen Annan omaisuus oli noin 395 markan arvoinen eikä leski jättänyt jälkeensä velkoja, jota olisi erikseen perunkirjoituksessa tultu vaatimaan.¹⁴⁹ Miniänsä perheen talossa asunut Anna todennäköisesti sai tarpeidensa mukaisen ylläpidon. Vaikutusvalta sekä leskinaisen varallisuus vaikuttivat siihen, miten kotitaloudessa toimittiin. Ristimäen tapauksessa varallisuus mahdollisti leskinaisen johtaman kotitalouden. Esimerkit leskistä tukevat aikaisemman tutkimuksen näkökulmia uudelleenavioitumisen tarpeellisuudesta ja leskinaisten laajentuneista toimintamahdollisuuksista, jos leski kykeni turvaamaan talon toimeentulon.

Maria Riihiaho-Salo jäi leskeksi ensimmäisen kerran vuonna 1849 hänen miehensä Abramian kuoleman jälkeen. Salon talosta kootun rippikirjan perusteella talon isäntänä toimi Abramian jälkeen hänen leskivaimonsa Maria. Pariskunnan yhteisistä lapsista vanhin Juho oli isänsä kuoleman aikaan vasta 5-vuotias, minkä vuoksi pienten lasten äiti Maria avioitui pian Hermannin Haikkasalon kanssa. Hermannin oli Mariaa 10 vuotta nuorempi sekä perinyt kotitalonsa hallinnan omalta leskiäidiltään. Uuden avioliiton myötä Marian perhe muuttikin pois edesmenneen aviomiehen kotitalosta vuonna 1852 ja siirtyi asumaan Haikkasaloon. Aikaisemmin todettiin, että avioituminen uudelleen turvasi lesken asemaa yhteisössä niin sosiaalisesti kuin taloudellisesti, kun nuorempi aviomies on voinut tarjota leskelle paikan taloudessaan sekä lupauksen kasvattaa lesken alaikäisiä lapsia. Haikkasalon isäntäpari Hermannin ja Maria saivat myös yhteisiä lapsia, jolloin isättömäksi jääneet Marian vanhemmat pojat menettivät mahdollisuutensa maaomaisuuden omistukseen, ja heidät jatkossa merkittiin virallisiin kirjoihin itsellisiksi.¹⁵⁰

Vaikka Maria oli avioitunut itseään nuoremman miehen kanssa, jäi hän jälleen leskeksi vuonna 1866, kun aviomies Hermannin kuoli lavantautiin 41 vuoden iässä.¹⁵¹ Jälleen aviomiehen kuollessa toimittiin rutiininomaisesti, jossa leski otti kotitalouden hallintaansa. Haikkasalon perintötalon oli kuljettava isännän suvussa, minkä vuoksi

¹⁴⁹ Keuruun käräjäoikeuden perukirjat 1886–1887, 25.

¹⁵⁰ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1842–1848, 299; Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1849–1856, 333.

¹⁵¹ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 87.

leski ei voinut siirtää talon hallintaa ensimmäisessä avioliitossa saadulle esikoiselleen. Lesken oli vastattava talon asioista, kunnes Hermannin ja Marian yhteinen esikoispoika Kalle olisi solminut avioliiton tai olisi täysi-ikäinen. Isänsä kuoleman aikoihin Kalle oli vasta 15-vuotias. Haikkasaloon perintötalon tilanteessa onkin ollut merkittävää, että talon päänä lyhyellä aikavälillä oli toiminut kaksi leskinaista, sillä myös Hermannin äiti ja Marian anoppi Kaisa oli toiminut Haikkasalossa isännän roolissa aviomiehensä kuoleman jälkeen. Hermannin oli isänsä kuoleman aikoihin 12-vuotias, joten jälleen siirtymävaiheen ratkaisuna, Kaisa vastasi talon asioista. Kaisa siirtyi syrjään talon hallinnasta poikansa Hermannin eduksi ja jäi asumaan Haikkasaloon vanhana emäntänä. Kaisa eli miniänsä Marian hallinnoimassa talossa myös vielä vuoden miniänsä kuoleman jälkeen, kunnes kuoli vuonna 1869.¹⁵² Vaikka molemmat lesket olivat toimineet talon päänä, heidän taloudellisesta toiminnastaan kotitaloudessa tai sen ulkopuolella perukirjat eivät kerro.¹⁵³

Haikkasaloon talon perimys sekä sitä edeltäneet järjestelyt olivat vaiherikkaita, sillä Marian kuollessa vuonna 1868 kuumetautiin 53-vuotiaana, Kalle ei edelleenkään ole saavuttanut talon isännyyteen tarvittavia kriteereitä. Haikkasaloon muuttikin täysin uusi isäntä, lampuodiksi merkitty Kalle Eerikinpoika, joka vuokrasi tilan kokonaisuudessaan hoitaakseen. Kalle peri isänsä kotitalon viimeistään vuonna 1881, jolloin kihlautui tulevan vaimonsa Selma Samulintyttären kanssa ja lampuotina toiminut Kalle Eerikinpoika oli jo menehtynyt.¹⁵⁴

Edelliset esimerkit osoittavat, että avioliitto oli osaltaan myös selviytymiskeino yhteiskunnassa, jossa maaomaisuus määritteli paljolti sitä, miten asuttiin ja millaisia perheet olivat. Edellisissä esimerkeissä naiset määrittivät toimintamahdollisuuksiaan uudelleen tilanteessa, jossa heidän oli otettava yksin vastuu kotitalosta sekä alaikäisistä

¹⁵² Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1835–1841, 238; Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1842–1848, 251; Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 67.

¹⁵³ Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1869–1869, 45, 68.

¹⁵⁴ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 176, Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 67; Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 319; Keuruun seurakunnan kuulutettujen luettelot 1871–1904, 5.

lapsista. Onkin selvää, että taloudelliset resurssit vahvistivat sitä mahdollisuutta, jonka kautta toimiminen isäntänä kasvatti lesken toimintamahdollisuuksia edelleen. Hallinta oli melkein poikkeuksetta kuitenkin väliaikaista, mutta edellisissä esimerkeissä myös rutiininomaista toimintaa, jossa leski turvasi omaisuuden siirtymisen omille lapsilleen.

Myös Mirjami Kustaantytär jäi hallinnoimaan vuonna 1883 Kolhossa Wääksyn torppaa aviomiehensä Matti Pietarinpojan kuoleman jälkeen vuodesta 1874 eteenpäin.¹⁵⁵ Toivasen mukaan lesken jatkaminen talon päänä oli enemmän yleensä poikkeus kuin sääntö, ja liittyivät yleensä tilanteeseen, jossa perintöä ei voitu suoraan siirtää eteenpäin nuoremmalle sukupolvelle.¹⁵⁶ Asiaa voidaan myös tulkita myös jo edellä mainittujen taloudellisten resurssien näkökulmasta, sillä osaltaan lesken vaikutusvalta kotitalouden isännän asemassa oli kiinni arvostuksesta sekä resurssien käytettävyydestä. Wääksyn torpassa Mirjami jatkoi emäntänä miehensä kuollessa, sillä poika Abram ei ollut avioitunut vielä ollessaan 25-vuotias. Osaltaan torpan vuokra ja siihen liittyvä sopimus saattoivat vaikuttaa tilanteeseen, jossa Mirjami jatkoi emäntänä aina vuoteen 1883 saakka, jolloin leskivaimo kuoli keuhkotautiin 60 vuoden iässä. Torpassa sukupolvenvaihdos tapahtui äidin kuollessa. Uusi isäntä Abram avioitui vuonna 1884.¹⁵⁷

Mirjami vaikutti taloudellisesti myös omassa piirissään, sillä pesään maksettavia saattavia oli muun muassa talollinen Viktor Postilta 1000 markkaa, joka osoitettiin kasvavan velkaa melkein kahden vuoden ajalta. Varoissaan ollut torpan leskivaimo lainasi myös talollinen Herman Mäkiloilalle 1000 markkaa. Velka jäi maksamatta melkein kolmeksi vuodeksi, jonka vuoksi velka oli kasvanut korkoa 33 markkaa.¹⁵⁸ Pesästä maksettavia velkoja ei ollut enempää kuin pakollisia menoja kuten hautajaiskustannukset sekä tuomarille, vaivaisille ja uskotuille miehille maksettavat korvaukset.

¹⁵⁵ Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1870-1879, 504.

¹⁵⁶ Toivanen 2002, 137.

¹⁵⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1880-1889, 725; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859-1903, 348.

¹⁵⁸ Keuruun käräjäoikeuden perukirjat 1883-1883, 45.

Mirjami määräsi testamentilla lastensa hyväksi omaisuuden jaettavaksi niin, että täysi-ikäiset lapset Abram sekä Wilhelmiina saivat molemmat tuhat markkaa, pito- ja sänkyvaatteet sekä kotieläimet, jotka he jakoivat keskenään. Jäljelle jäävä omaisuus jaettiin vielä kaikkien lasten kesken, jolloin myös alaikäinen Hilda Stiina sai osuutensa äitinsä omaisuudesta.¹⁵⁹

Rintaperillisten puuttuminen vaikutti myös lesken päätöksiin perimysjärjestyksestä, sillä perijöiden monimuotoisuus osaltaan osoittaa toimintapiirin laajuutta. Pohjoislahdella vuonna 1889 kuolleen Eeva Matintyttären perukirja osoittaa perilliseksi hänen veljenpoikansa Abraham Mikkolan sekä veljensä Fredrik Ala-Heikkilän. Omaisuuden siirtyminen turvattiin Eevan tekemällä testamentilla, joka siirsi omaisuuden edellä mainituille perillisille rintaperillisten puuttuessa. Perunkirjoituksessa omaisuuden luetteloijana toimi muun muassa Eevan torpan maanomistaja Juho Riihimäki, joka oli oiva valinta arviomieheksi torpan maanomistajana, sillä hän tunsu vainajan, mutta oli tunnettu myös vaikutusvaltaisena valtiopäivämiehenä.¹⁶⁰

Perukirja osoittaa, että Eeva hallitsi omaa talouttaan, sillä kiinteäksi omaisuudeksi merkittiin torpan tupa, sivurakennukset ja navetta. Oli tavallista, että torppa luetteloi- tiin perukirjaan kiinteäksi omaisuudeksi, vaikka torppari ei sitä omistanutkaan.¹⁶¹ Eeva ei siirtynyt syytingille missään vaiheessa elämäänsä. Onkin mahdollista, että leski pystyi itse huolehtimaan torppaa koskevista päätöksistä sekä tällä oli talouden huolehtimiseen tarvittavaa apua. Torpan leskiemännällä ei myöskään ollut omistussuhdetta maahan, joka olisi voinut toimia syytingin vastineena eikä hänellä ollut lapsia, jotka olisivat tästä vanhuudessa huolehtineet.

Eevan toimintaympäristön laajuus arvovaltaisena leskenä on velkojen suhteen ollut merkittävä, sillä saatavia listattiin perunkirjoituksessa huomattava määrä, johon

¹⁵⁹ Keuruun käräjäoikeuden perukirjat 1883–1883, 46; Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1863–1869, 376.

¹⁶⁰ Vihola 1983, 423.

¹⁶¹ Markkanen 1977, 119.

kuului esimerkiksi kirkkoherralta saatavat 600 markkaa sekä lähiympäristön torppareille myönnettyjä pienempiä luottoja. Torppareiden ottamat pienet lainat naapureilta olivat tavallisia 1800-luvulla, jos luottoa löytyi.¹⁶² Leskenä elänyt Eeva selvästi oli ky-
läyhteisössään myös tunnettu torpanleski, jolla oli mahdollisuus luoton myöntämi-
seen. Torppariksi merkitty Riikka Kaura-aho oli myös lainannut leskeltä reilun kah-
den markan edestä. On todennäköistä, että isännän valtaa käyttäneet naiset tunsivat
toisensa ja samalla auttoivat toisiaan samanlaisessa elämäntilanteessa. Pesästä ulos-
maksuja oli muutamia työpalkkoja, joita vaati itselleen muun muassa 101 markan ver-
ran naapuri Abraham Ylä-Heikkilä. Maksamattomien palkkamenojen perusteella voi-
daan kuitenkin päätellä, että leski vastasi itsenäisesti torpan töiden teettämisestä sekä
teki päätökset rahankäytöstä. Eevan torpan maanomistaja, kirkkoväärti Juho Riichi-
mäki, vaati lisäksi vielä maksanutta jäänyttä torpan vuokraa itselleen 15 markan ver-
ran, joten torpan leski hoiti itse torpan talouteen liittyvät päätökset. Lisäksi Riichimäki
vaati saatavaksi kaikkea eläimille kuulunutta rehua, jos Eevan perilliset olisivat ri-
tauttaneet torpanlesken laatiman testamentin.¹⁶³

Eeva Matintyttären tilanteessa lähipiirin merkitys korostui, sillä rintaperillisiä ei ollut.
Emäntä saattoi vaikuttaa perimysjärjestykseen myös omalla päätöksellään, sillä Eeva
Matintyttären laatima testamentti jätti hänen toisen veljenpoikansa Juho Fredrikinpo-
jan ilman perintöä. Testamentin mukaiseen perimysjärjestykseen nousi jo aikaisem-
min vuonna 1857 kuolleen Sakari-veljen poika Abram, joka asui Mikkolan talossa.¹⁶⁴
Veljet olivat Eevan lähimpiä perillisiä, jolloin myös Heikkilän jo syytingillä oleva
isäntä, 76-vuotias Fredrik Matipoika, sai osuuden sisarensa jälkeen jäävästä omai-
suudesta. Eevan Matintyttären testamentin sisältö viittaa perinnönsiirtoon, jossa va-
rakkaasta pesästä säilyi jotakin suvun piiriin. Pesän irtaimisto sekä saatavat tekivät
pesästä yli 1200 markan arvoisen.¹⁶⁵

¹⁶² Markkanen 1977, 119–120.

¹⁶³ Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1890–1890, 13.

¹⁶⁴ Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1863–1869, 399.

¹⁶⁵ Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1890–1890, 15.

Torpassa ei ollut varsinaista perintöoikeutta, mutta sukulaisuussuhteet sekä niiden vahvuus vaikuttivat myös siihen. Tilalta saatavaa perintöä jaettiin myös torppien muodossa. Pirttilän talon maihin kuuluneessa Vehka-ahon torpassa hallintaa piti Hetastiina Hermannintytär vuoteen 1891 saakka. Vehka-ahon torppa sekä siihen liittyvä vuokrasopimus perustettiin vasta myöhemmin perinnönjakona. Näin toimittiin tilanteissa, joissa perintötilaa ei voitu perillisten kesken jakaa.¹⁶⁶ Vehka-ahon torppa perustettiin Hetastiinan kotitalon maille avioitumisen yhteydessä osana perintöjärjestelyä, sillä Pirtin talo periytyi perheen vanhimmalle pojalle Otolle, joka oli siskoaan Hetastiinaa pari vuotta nuorempi. Perintötorpan perustamisen myötä vanhin tytär Hetastiina sekä hänen miehensä Erland saivat oman torpan, jonka hoitamisesta he olivat vastuussa. Torpan perustamiseen on varmasti vaikuttanut halu tilan jakamattomuuteen sekä vähäinen työvoimatarve, jonka vuoksi tyttärelle ja vävyille oli syytä tarjota oma torppa. Perintötorppia perustettiin sukupolvenvaihdoksissa sekä perintöjärjestelyissä, sillä torpat korvasivat perintöosuuksia taloista.¹⁶⁷ Suunnitelman mukaisesti Pirtin talon peri Hetastiinan veli Otto heidän isänsä kuoleman jälkeen vuonna 1873.¹⁶⁸

Erland Juhonpojan kuollessa vuonna 1889, pesä päätettiin jättää vielä jakamatta rintaperillisten kesken ja se jaettaisiin vasta leskeksi jääneen, tuolloin 52-vuotiaan, Hetastiina Hermannintyttären kuoleman jälkeen. Yleisenä käytäntönä pidettiin, että kotitalous pidettiin jakamattomana, jos leski jatkoi isännöintiä puolisonsa kuoleman jälkeen.¹⁶⁹ Vaikka leskellä ei varsinaista perintöoikeutta miehensä omaisuuteen ollutkaan, naimaoikeus toisen omaisuuteen sekä perinnön siirtäminen rintaperillisille muokkasivat lesken oikeutta omaisuuden hallintaan laajentuneilla mahdollisuuksilla.¹⁷⁰ Hetastiinan perukirja osoittaa selkeän tahdon torpan siirtymistä sukupolvelta

¹⁶⁶ Hemminki 2014, 78; Partanen 2004, 126–127.

¹⁶⁷ Partanen 2004, 126–127; Talvitie 2022, 163.

¹⁶⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 37.

¹⁶⁹ Partanen 2004, 151.

¹⁷⁰ Toivanen 2005, 51–52; Pylkkänen 1990, 252, 317–318.

eteenpäin, sillä jakokirjojen mukaan torpan perintöoikeus periytyi hänen toiseksi vanhimmalle pojalleen Johannekselle.¹⁷¹

Leski halusi toiminnallaan turvata omaisuuden siirtymisen, jolloin lupakirjoja sekä torpan perintää käsiteltiin perukirjoitusta silmällä pitäen vuosien ajan. Torpan perintöosuus osoitettiin Hetastiinan toiseksi vanhimmalle pojalle Johannes Erlandinpojalle vanhemman veljen Otto Hetastiinanpojan ohitse. Syynä päätökseen oli Oton avioton syntyperä, sillä Hetastiina synnytti poikansa vuonna 1857 avioliiton ulkopuolella. Oton syntyessä Hetastiina oli 20-vuotias, minkä Tiina Miettinen on havainnut olleen Hämeen seudulla aviottomien lasten äitien yleisin synnytyksikä.¹⁷² Itsellisenä talossa elävälle Otolle osoitetaan lupakirjalla myös perinnöksi irtaimistoa, mutta perintötorpan hallinnan leski turvasi yhdessä miehensä Erlandin kanssa saadulle ensimmäiselle pojalle.¹⁷³ Talollisen tyttärenä Hetastiinan avioliitto Erland Juhonpojan kanssa ei aikanaan ollut erikoinen, sillä Erland toimi palkollisena Hetastiinan kotitalossa.¹⁷⁴ Pari tunsivat toisensa selkeästi jo entuudestaan ja molemmat hyötyivät avioliitosta: Erland sai isännyyden perintötorppaan ja ”kvinnperson”¹⁷⁵ nimikkeen saanut aviottoman lapsen synnyttänyt Hetastiina pääsi kunniakkaaseen avioliittoon. Pari avioitui joulukuussa 1858, noin puolitoista vuotta Oton syntymän jälkeen.¹⁷⁶ Tilattoman, aviottoman lapsen synnyttäneen naisen tilanne avioitumiskysymyksissä oli huomattavasti huonompi kuin talollisen tyttären, sillä nämä yleensä asemansa vuoksi pääsivät avioon, eikä siksi aviottomien lasten lukumäärä vaikuttanut heidän asemaansa yhtä voimakkaasti kuin tilattoman väestön.¹⁷⁷ Hetastiina osittain varmasti pääsikin avioon myös sosiaalisen asemansa vuoksi. Vaikka Otolle ei kasteessa tunnustettu isää, Erland

¹⁷¹ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1892–1892, 24.

¹⁷² Miettinen 2012, 191.

¹⁷³ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1890–1899, 33; Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1892–1892, 25.

¹⁷⁴ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1856–1862, 27.

¹⁷⁵ ”Kvinnsperson” merkittiin naisista, jotka olivat saaneet aviottoman lapsen jossakin elämänvaiheessa. 1700-luvulla heidät katsottiin asemansa ja maineensa menettäneiksi lankeemuksen vuoksi. Miettinen 2012, 159.

¹⁷⁶ Keuruun seurakunnan vihittyjen luettelo 1832–1868, 443.

¹⁷⁷ Miettinen 2012, 133.

kasvatti Oton omana poikanaan. Tämä osaltaan vahvisti Erlandin isännyyttä torppaan sekä vahvisti suhteen talolliseen väestöön

Äitinsä kuoleman jälkeen avioton lapsi kuitenkin jäi toiseksi perinnönjaossa. Maaomaisuus sekä sen siitä saatava perintö määriteltiin uudestaan aviottoman lapsen suhteen, sillä Oton tapauksessa hänen isäänsä ei koskaan tunnustettu. Perintö sekä sen jakaminen olivat sidoksissa maahan, joka oli sidonnainen sukuun, jota avioliitossa saadut lapset vahvistivat. Oton perintö osoitettiin lesken haluamalla tahdolla, sillä hänellä ei ollut suoraa perintöoikeutta maahan. Tekona se kertoo leskiemännän rakkautesta lapsiinsa: kukaan heistä ei jäänyt perinnöttä, mutta asumuksen perintään sekä siihen liittyneisiin toimiin sovellettiin ajalle tyypillisiä sosiaalisia normeja ja käytäntöjä, jossa perintötorppaan kuuluva maa periytyi avioliitossa saadulle Johannekselle, jolla oli laillisesti tunnustettu isä, entinen torppari Erland.

Vehka-ahon tapauksessa sukulaisuudella sekä siihen liittyneellä toimintaympäristöllä näyttäneen olleen vaikutusta lesken määrittelemään perinnönjakoon, vaikka sukulaisuus ei tarkoittanut unohdettuja lainoja tai velvollisuudentunnetta. Vehka-ahossa Erland Juhanpojan kuoleman vuoksi nuorimman lapsen holhoojaksi valittiin Hetastiinan veli Otto. Otto Pirtti osoitti perunkirjoituksessa selkeän tahtonsa saada kuolinpesän omaisuudesta velkana olleen 63 markan ja 97 pennin suuruisen summan sekä vaatii päästä eroon holhousvastuusta, joka hänellä oli Hetastiinan nuorimpaan poikaan Samueliin.¹⁷⁸ Holhoustehtävä ei ollut haluttu, vaikka siihen saatettiin valita perheen tuntenut sekä läheisissä väleissä ollut miespuolinen henkilö. Laki velvoitti holhoojaa huolehtimaan alaikäisten asioista tämän avioitumiseen tai täysi-ikäisyyteen saakka. Holhooja huolehti kristillisen kasvatuksen onnistumisesta, huolehti omaisuudesta sekä edunvalvonnasta. Holhoojan vastuusta ei päässyt eroon ilman oikeuden päätöstä, jolloin holhous oli ylimääräistä työtä oman kotitalouden ja lasten lisäksi, jos holhottavat eivät kuuluneet omaan perhepiiriin.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1892–1892, 25.

¹⁷⁹ Ruotsin valtakunnan 1734 laki. PK XIX-XXIII.

Vaikka Vehka-ahon perintötorpan tapauksessa ei ollut suurempaa luottosuhteisiin liittynyttä toimijuutta, lesken vaikutusvalta torppaan sekä sen perintää näyttää olleen suuri. Hän vaikutti siihen omalla tahdollaan sekä puolusti omien lastensa perintöä. Hetastiinan miehen Erlandin kuoleman vuoksi torpan hallinta sekä siihen liittyneet käytänteet täytyi miettiä uudelleen. Vehka-ahon torpan perintö sekä leskelle jäänyt irtain omaisuus jätettiin jakamatta avioliiton päättyessä aviomiehen kuolemaan. Tästä syystä leski toimi talouden päänä kuolemaansa saakka. Torpan perinnän turvasi lesken oikeus perintömaahan sekä sukulaissuhde pari vuotta nuorempaan veljeen Ottoon sekä tämän perheeseen.

Vehka-ahossa testamentti ilmensi äidin halua toimia kaikkien lastensa hyväksi, sillä sosiaaliset normit sekä lait tunnustivat ainoastaan avioliitossa saatujen lasten oikeutta perintöön. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kuitenkin myös tunteilla on tekemistä asioiden kanssa, johon liittyy tunnesiteitä. Jämsää tutkinut Jenni Toivanen totesi muun muassa, että perinnöttömäksi jättäminen oli myös vanhemman tapa osoittaa valtaansa lapsilleen.¹⁸⁰ Testamentti, joka jätti lapsen ilman irtainta tai kiinteää omaisuutta, oli vanhemman äärimmäinen keino näyttää tyytymättömyys, joka liittyi lapsen elämänvalintoihin sekä osaltaan saattoi kieliä myös hankalasta suhteesta.

Wirkajärven perintötalossa Joeli Danielinpoika oli tehnyt toukokuussa 1885 testamentin, joka jätti hänen vanhimman poikansa, Stefanuksen, kokonaan erotetuksi perinnönjaosta. Joeli kuoli viisi kuukautta testamentin tekemisen jälkeen keuhkotautiin eli tuberkuloosiin, mikä osaltaan on voinut olla syynä viimeisen tahdon kirjaamiseen.¹⁸¹ Leskeksi jäänyt Karoliina Daavidintytär hoiti talon asioita yhdessä toiseksi nuorimman poikansa Aapon kanssa, kunnes kuoli keuhkotautiin 61-vuotiaana, kolmisen

¹⁸⁰ Nimismiehen leski Eva Margareta Kijhl oli jättänyt tyttärensä perinnöttömäksi tyytymättömyyden vuoksi, joka koski tyttären esiaviollista suhdetta sekä avioliittoa. Vasta lapsenlapsen syntymä sai hänet muuttamaan testamenttia ja päätöstä niin, että myös tytär sai lain mukaisen osan perinnöstä. Toivanen 2002, 142–143.

¹⁸¹ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 386–387; Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1888, 31.

vuotta miehensä jälkeen. Aapo avioitui vaimonsa Emman kanssa vuonna 1889, joten on oletettavaa, että Karoliina piti emännyyden poikansa rinnalla.¹⁸²

Vanhin poika Stefanus Joelinpoika oli jo vuonna 1876 muuttanut Ruokolahdelle kirkkoherran apulaiseksi.¹⁸³ Pojan päätös lähteä kotitalosta sekä aloittaa elämä toisella paikkakunnalla on todennäköisesti ollut syynä siihen, että perintö siirrettiin testamentilla hänen ohitseen. Leskiäidillä ei myöskään ollut valtuutta mitätöidä miehensä testamenttia eikä siihen näyttänee ollutkaan motiiviakaan. Karoliinan hallinnassa ollut yli 2000 markan suuruinen omaisuus jaettiin tasan neljälle nuorimmalle elossa oleville lapsille. Ainoastaan Stefanus jäi ilman äitinsä kuoleman jälkeen jaettua perintöä.¹⁸⁴ Joelin ja Karoliinan tytär Liisa oli muuttanut isättömän tyttärensä Amandan kanssa morsiameksi Rekilän torppaan, mutta menehtyi vain 25-vuotiaana. Liisan aviomies Jaakko ei pitänyt edesmenneen vaimonsa tytärtä samassa talossa sisarustensa kanssa vaan Amanda muutti takaisin Wirkajärven taloon. Kasvattityttäreksi merkitty Amanda ei perinyt kuolleen äitinsä osuutta isoäitinsä omaisuudesta aviottoman syntyperänsä vuoksi eikä isoäitinsä Karoliina ollut häntä huomioon perinnönjaossa ottanutkaan.¹⁸⁵

Omaisuuksien siirrolla voitiin turvata lasten tulevaisuutta, mutta osaltaan sen kieltäminen myös oli osoitus vallasta, joka liittyi omaisuuteen. Mikäli omaisuutta oli, sen periäytymistä oli myös mahdollista muuttaa. Kyseisessä tapauksessa olikin merkittävää, että pojalta evättiin mahdollisuus hallita maata sekä hänet erotettiin myös kaikesta irtaimesta omaisuudesta. Poismuutto, elämänvalinnat sekä niiden vaikutus perhesuhteisiin vaikuttivat siihen, että Stefanus ei osallistunut myöskään äitinsä perunkirjotukseen, vaan se hoidettiin ainoastaan neljän muun sisaruksen kesken. Aineisto ei anna suoraa vastausta lasten ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen, mutta

¹⁸² Keuruun seurakunnan rippikirjat 1880–1889, 166; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 416.

¹⁸³ Keuruun seurakunnasta muuttaneiden luettelot 1863–1895, 64.

¹⁸⁴ Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1888–1888, 31.

¹⁸⁵ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 35.

osaltaan raottaa sitä, miten niitä voidaan tulkita osana sosiaalisista ja taloudellista toimijuutta, minkä kautta valtaa voitiin käyttää.

Merkittävin esimerkki, jossa niin perukirja kuin myös rippikirja osoitti lesken hallinto-oikeuden perintötaloon, löytyi Iso-Huttulasta vuodelta 1892, jolloin leskivaimo Eva Lovisa Heikintytär hallinnoi Iso-Huttulan taloa aina kuolemaansa saakka. Eva Lovisa oli avioitunut Juho Mikonpojan kanssa vuonna 1840, ja pari alkoi isäntäpariksi Iso-Huttulaan Juhon isän kuollessa vuonna 1845. Pariskunnan kotitalous koostui omien lapsien lisäksi Juhon perheestä. Juhon leskiäiti Liisa ja sisko Saara asuivat talossa aina kuolemiinsa saakka, jotka he kohtasivat vuosina 1863 ja 1864. Kuten aiemmin jo todettiin, ylisukupolvinen asuminen ei ollut kummallista vaan varsinkin tilanteessa, jossa poika huolehti äitinsä elatuksesta hyvinkin tavanomaista. Talontytär Saara oli myös jäänyt naimattomaksi, ja kuollessaan yli melkein 60-vuotias vanhapiika auttoi talon askareissa sekä äitinsä hoidossa.¹⁸⁶

Leskeksi Eva jäi vuonna 1876 ja Eva ottikin hallintaansa Iso-Huttulan talon. Miehensä Juho Mikonpojan perillisenä toimi parin vanhin poika Juho Ulrik Juhonpoika. Tämä oli kuitenkin jo vuosia aiemmin muuttanut kotivävyksi naapuritaloon Ampialaan, sillä oli avioitunut talon tyttären Marian kanssa vuonna 1864.¹⁸⁷ Myöhempisiin rippikirjamerkintöihin talon omistajaksi merkittiin Juho Ulrik Ampiala eli Evan poika, mutta leski merkittiin talon emännäksi isännän paikalle.¹⁸⁸ Vaikka Evan kotitalous myöhemmin koostuikin tämän tyttären Marian sekä kotivävyn Niklaksen perheestä, Eva teki taloa koskeneet päätökset itsenäisesti eikä kotivävyn asemassa ollut tyttären aviomies Niklas näytä puuttuneen tämän emännyyteen. Kysymys on varmasti ollut sovinnosta, jossa vanhin poika sekä perintötalon omistaja Juho antoi äidilleen päätösvalan talosta. Iso-Huttulan leskiemäntä on ollut paras valinta vastaamaan talon

¹⁸⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1842–1848, 23; Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 9.

¹⁸⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 80.

¹⁸⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1890–1899, 1.

asioista. Eva toimi isäntänä Iso-Huttulassa aina vuoteen 1892 saakka, jolloin tämä merkittiin menehtyneeksi halpaukseen 76-vuotiaana.¹⁸⁹

Perunkirjoitus vahvistaa lesken hallintaoikeuden Iso-Huttulaan, sillä tila listattiin lesken perunkirjoitukseen 20 000 markan arvoiseksi kiinteäksi omaisuudeksi. Laaja perukirja piti lisäksi sisällään talon irtaimiston, jossa lueteltiin tarkasti talon huonekalut, eläimet sekä ruokatavara ja eläinten rehut. Saataviksi merkittiin myös Iso-Huttulan maa-alueeseen kuuluneen torpan vuokra, joka oli jäänyt maksamatta torppari Herman Maunuaholta kahden vuoden ajalta. Saatavia oli myös lesken vävy Niklaksesta sekä torppari Juho Korpiselta. Pesästä osoitettiin maksettavaksi pakolliset kustannukset arviomiehille sekä Miina Kivistölle, jolle määrättiin maksettavaksi 19 markan suuruinen summa lesken hoidosta.¹⁹⁰ Leski oli siis vanhuudessaan tarvinnut hoitoa, joka hoidettiin kodin ulkopuolella. Osittain tarvetta selittää myös se, että Evan kanssa perheineen asunut tytär Maria oli kuollut jo vuosia äitiään aikaisemmin.¹⁹¹ Perunkirjaan merkitty jäämistön arvo ylittää 21 000 markan arvon, kun perintötila listattiin siihen mukaan. Perukirjoituksessa oli läsnä Evan pojat, mukaan lukien talon omistaja Juho Ampiala sekä vävy Niklas. Toimituksesta vävyllä oli huomautettavana ainoastaan se, että lesken omaisuudeksi merkityt lehmät olivat lesken lastenlasten, eli Marian ja Niklasten lasten, omistamia.¹⁹²

Iso-Huttulan tapaus osoittaa, että aineistona perukirjat sekä rippikirjat ovat luotettavia todistamaan hallintaoikeuden asumukseen, jos kiinteä omaisuus merkittiin myös perunkirjoitukseen. Erkki Markkasen mukaan näin yleisimmin toimittiinkin, mutta arviomiesten tavat arvioida tilojen arvoja vaihtelivat.¹⁹³ Leskinaisten perukirjoissa heille merkitty kiinteä omaisuus ei tässä aineistossa ollut yleistä ja siksi Iso-Huttulan esimerkki on merkittävä. Yksittäisen henkilön ei ollut ihanteellista toimia isäntänä

¹⁸⁹ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 475.

¹⁹⁰ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1893–1893, 5–11.

¹⁹¹ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1890–1899, 1.

¹⁹² Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1893–1893, 11.

¹⁹³ Markkanen 1988, 47, 63.

monella tilalla, jotta tilojen toiminta olisi ollut kannattavaa. Vanhin poika saattoi jo lähteä kotitalalta oltuaan riittävän ikäinen solmimaan avioliiton ja siirtymään tilan isännäksi eikä jaksanut odottaa nuorempien sisarustensa varttumista.¹⁹⁴ Iso-Huttulassa Juho muutti kotivävyksi Ampialaan, jossa hän siirtyi nopeasti talon isännäksi. Juholla ja hänen nuorimmalla siskollaan Karoliinalla oli 17 vuoden ikäero, jolloin aikaisempi tulkinta pitää paikkansa. Juhon ja Evan päätös Iso-Huttulan hallinnasta on ollut sopimus, johon kumpikin osapuoli sitoutui. Leski piti huolta poikansa perintotalosta ja hoiti käytännön asiat itsenäisesti tai yhteistyössä samassa kotitaloudessa asuvan tyttärensä perheen kanssa. Kotitalouden roolit ja vaikuttaminen taloudellisesti kulkivat rinnakkain, sillä lesken asema talon päätökset tekevänä emäntänä mahdollistivat auktoriteettiaseman kotitaloudessa sekä toimintaympäristössä. Iso-Huttulassa leski toimi myös Iso-Huttulan torppareiden maiden hallitsijana.

Leskien taloudellinen asema määrittyi paljolti omaisuuden sekä sen käyttämisen perusteella. Taloa emännöivät lesket jatkoivat elämää aviopuolison kuoleman jälkeen ja turvasivat omaisuuden siirtoa alaikäisille lapsille. Vaikka lesken aseman myötä saavutettiin enemmän vaikutusvaltaa sekä mahdollisuus toimia perheen päässä, voidaan yhtä hyvin sanoa, että näin myös jouduttiin toimimaan. Taloudellisesti laajemmin toimineet lesket näyttäisivät olleen heitä, jotka toimivat kotitaloutensa päässä. Vanhempien leskien, joilla oli vankempi kokemus talon hallinnasta sekä vanhempien lasten taloon tuomaa työvoimaa, toimintamahdollisuudet olivat laajimmat. Lesket vakiinnuttivat omaa asemaansa niin kotitaloudessa kuin toimintaympäristössä myös taloudellisin keinoin, joista kertovat muun muassa suorat raha- ja viljalainat. Emännän valta saattoi osaltaan olla myös epäsuoraa, jolloin sitä käytettiin enemmän perheen sisällä. Edellisten esimerkkien tilanteessa leskinaiset toimivat uudessa tilanteessa tavoilla, jotka turvasivat perinnön siirtymistä. Perintöön sekä siitä huolehtimiseen liittyi myös muita tekijöitä kuin vain taloudellisia, minkä vuoksi muun muassa testamenttien ja sopimuksien kautta perimystä järjestettiin uudelleen mukailemaan yhteisön odotuksia.

¹⁹⁴ Mäkelä-Alitalo 2003, 215.

3.3 Syytingin mahdollistama vapaus ja päätösvallan päättyminen

Edellisten lukujen esimerkit kuvailivat tilanteita, jossa emännyydestä luovuttiin perimysjärjestyksen mukaisesti tai lesken valtaoikeudet vietiin pidemmälle aina kotitalouden päänä toimimiseen saakka. Valta ja siitä luopuminen osaltaan saattoivat myös tapahtua vapaaehtoisesti, kun päätäntävallasta sekä omistusoikeudesta luovuttiin eläkettä ja toimeentuloa vastaan. Syytinki oli sopimus, jossa sovittiin eläkkeen suuruudesta, sen maksamisesta sekä tunnustettiin asumisjärjestelyt. Samalla luovuttiin kotitalon omistusoikeudesta sekä päätäntävallasta syytinginantajan hyväksi, joka huolehti nyt sopimuksen mukaisesti eläkkeen maksamisesta sovitulla tavalla vastineena tilan hallinnasta.¹⁹⁵ Syytinkiläisten irtain omaisuus, joka siirrettäisiin eteenpäin eläkeläisen kuoltua, oli edelleen hänen omaansa. Tämän vuoksi testamentteja tehtiin turvaamaan perinnön siirtymistä, sillä yleisesti katsottiin, että syytinginantaja oli jo sopimuksen kautta oikeutettu perintöön.¹⁹⁶

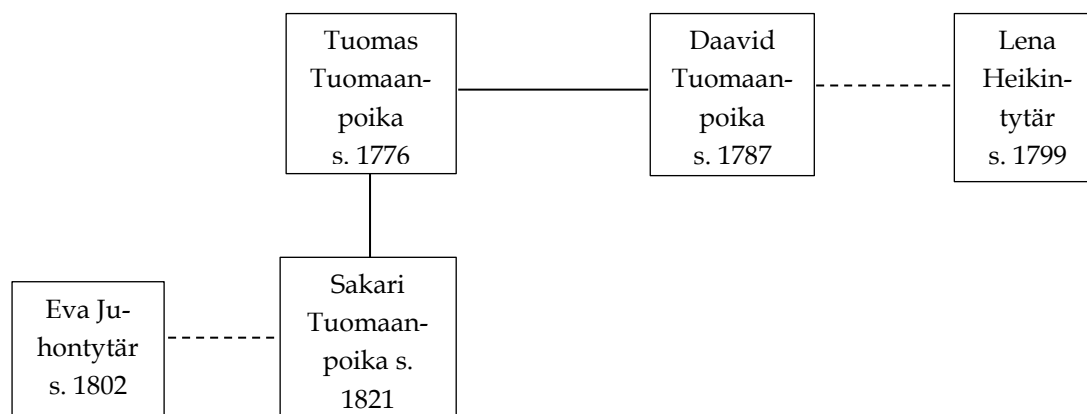
Kallio-Mannilan talossa tehtiin päätöksiä omaisuuden jaosta rintaperillisten puuttuessa. David Tuomaksenpoika alkoi isännöimään Kallio-Mannisen taloa vuoden 1824 jälkeen veljensä Tuomaksen jälkeen. Erikoista on, että isäntä Tuomas Tuomaksenpoika luopui isännyydestään varhaisissa ajoissa samassa talossa asuneen veljensä Davidin eduksi. Todennäköisesti päätökseen on vaikuttanut Davidin ensimmäisen vaimon Maijan kuolema samaisena vuonna kuin isännöisyys on siirretty.¹⁹⁷ Kallio-Mannilassa siirryttiinkin uuteen aikaan, kun talon hallinnasta vastasi David Tuomaksenpoika yhdessä vaimonsa Lena Heikintyttären kanssa.

¹⁹⁵ Jutikkala 1958, 320–321; Partanen 2004, 154–155.

¹⁹⁶ Toivanen 2002, 144.

¹⁹⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1818–1827, 51.

KUVIO 1 Kallio-Mannilan sukupolvenvaihdos

Lähde: Keuruun seurakunnan rippikirjat 1818–1856.

Myöhemmin Kallio-Mannilassa myös David ja Lena siirtyivät syrjään talon hallinnasta ja siirtyivät syytingille. Syrjään siirtyvän isännän veljenpoika Sakari Tuomaksenpoika ja hänen vaimonsa Eva Juhontytär ottivat huolehtiakseen talon asioista, lupasivat syytinkisopimuksen mukaisen oikeuden asua Kallio-Mannilassa sekä tarvittavan elätyksen.¹⁹⁸ Jo iäkkäämpi pariskunta halusi siirtyä syytingille, joten veljenpojan Sakarin siirtyminen isännäksi tarvitsi oikeudessa säädetyn päätöksen hallinnan siirtymisestä. Päätös tehtiinkin vuonna 1851, jossa Sakarin oikeus perintään vahvistettiin Kallio-Mannilan perintötaloon.¹⁹⁹ Partasen mukaan oli harvinaista, että talon isännys siirtyi entisen isännän elossa olon aikana, sillä hallinnan katsottiin olevan elinikäinen. Kuitenkin lapsettomat pariskunnat joutuivat järjestelemään perintönsä jakoa sekä vanhuuden turvaa erillisillä sopimuksilla.²⁰⁰ Kallio-Mannilan hallinnasta luopuminen sekä eläkkeestä sopimiseen varmasti vaikutti isäntäparin lapsettomuus: lainsäädännön kautta lapset olivat velvollisia huolehtimaan vanhemmistaan sairauden tai vanhuuden aikana. Koska Kallio-Mannilan isäntäparilla ei ollut yhteisiä lapsia, parin mahdollisuus turvattuihin vanhuuspäiviin on ollut toisten kanssa sovittu elatus. Uusi isäntä Sakari ei kuitenkaan hallinnut taloa muutamaa vuotta pidempään, sillä Sakarin kuollessa vuonna 1854 talon isännys siirtyi tuoreelle leskivaimolle Eva

¹⁹⁸ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1849–1855, 140.

¹⁹⁹ Pohjanmaan itäisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat. KO b:12. Ilmoitusasioiden pöytäkirjat. 1851–1852, 165–166.

²⁰⁰ Partanen 2004, 149, 171.

Juhontyttäreille.²⁰¹ Myöskään Sakarilla ja Evalla ei ollut yhteisiä lapsia vaan Eva huolehti talon asioissa sekä syytinkiparin elatuksesta miehensä kuoleman jälkeen. Evan taloudelliset resurssit olivat kotitalossa riittävät, sillä syytinkiparin sopimusta ei purettu. Syytinkiä voitiin nauttia edelleen, vaikka syytinginantaja vaihtui tilan hallinto-oikeuden myötä. Tällaisessa tilanteessa toki maaherran tuli todeta, että syytinkirasitus ei ollut liian ankara.²⁰²

Eva Juhontyttäreillä apunaan talon asioiden hoidossa oli runsas määrä asukkaita, joita olivat muun muassa Evan nuorempi veli Emmanuel perheineen sekä palvelusväkeä. Eva myös kihlautui talon rengin Samulin kanssa vuonna 1857.²⁰³ Vanhempien naisleskien avioituminen itseään nuorempien miesten kanssa turvasi perheen ja lesken asemaa paremmin kuin vanhempi mies. Piilahden mukaan avioliittojen solmimisessa vaikuttivat tunteiden lisäksi myös avioliiton kautta saavutettavat mahdollisuudet: renki kohosi sosiaalisessa asemassa avioituessaan taloa hallinneen lesken kanssa sekä leski hyötyi työkykyisestä nuoresta sulhasesta. Leskellä oli mahdollista tarjota valmis koti ja kotitalous tilattomalle henkilölle avioliiton kautta.²⁰⁴ Varsinaisia rakkaussuhteita ei kirkonaineiston kautta ole mahdollista tutkia, mutta kihlaustarkoitukseen on varmasti vaikuttanut myös työhön ja talouteen liittyneet motiivit Evan ja Samulin 30 vuoden ikäeron vuoksi. Eva Juhontytär kuitenkin hallitsi asumusta aina kuolemaansa saakka, jonka leski kohtasi kuumetaudin seurauksena vuonna 1868.²⁰⁵

Syytinkiläismiehen David Tuomaksenpojan kuollessa syyskuussa vuonna 1861 vesitautiin, Lena jäi leskeksi 66 vuoden iässä.²⁰⁶ Lena ei vaikuttanut kotipiirissään kauaa, sillä hän seurasi miestänsä haudan lepoon vuotta myöhemmin menehtyessään

²⁰¹ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1849–1856, 140; Keuruun seurakunnan rippikirjat III 1856–1862, 525.

²⁰² Jutikkala 1958, 322.

²⁰³ Keuruun seurakunnan rippikirjat III 1856–1862, 525–526, 705.

²⁰⁴ Toivanen 2005, 155; Piilahti 2007, 205; Miettinen 2012, 197; Miettinen 2015, 35–36; Frigren 2016, 153.

²⁰⁵ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 176.

²⁰⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat III 1856–1862, 525; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 21.

sairaskohtaukseen.²⁰⁷ Lenan tilanteessa testamentilla oli jälleen merkitys, sillä leski halusi turvata omaisuuden siirtymistä eteenpäin suvun piirissä. Lenalla ei ollut omia rintaperillisiä, minkä vuoksi perunkirjoituksessa lähimmiksi sukulaisiksi ilmoitettiin lesken veli Heikki Heikinpoika, syytinkiläisveli Tuomas Heikinpoika sekä sisko Eva Heikintytär. Syytinkiläislesken Lenan perunkirjoituksessa ei ilmoitettu varsinaisia taloudellisia luottosuhteita suuntaan tai toiseen. Tilanteessa vaikuttavana tekijänä onkin ollut syytinkisopimuksessa sovittu eläke. Kallio-Mannilan tilanteessa onkin ollut erityistä, että Lenan ja hänen miehensä syytingistä huolehti isäntänä toimiva leski eli Eva Juhontytär. Entisenä emäntänä Lenalla ei enää ollut juridista vaikutusvaltaa talon asioihin eikä syytinkiparin asuminen olisi varmaankaan ollut yhtä turvattua ilman sopimusta. Emännyydestä luopuminen tai siihen puuttuminen ei aina ollut vapaaehtoista vaan siihen pakotti myös elämän realiteetit. Kyseisessä tapauksessa syytingille siirryttiin korkean iän, tilanhoitoon kykenemättömyyden sekä lapsettomuuden vuoksi, jotka osaltaan on aikaisemmassa tutkimuksessa nähty syiksi asumuksen hallinnasta luopumiseen.²⁰⁸

Emännän vallan vaihtumisella, nuoremman sukupolven huoneenhallituksen mukaisella järjestyksellä tai syytinkisopimuksella ei kuitenkaan voinut välttää kuolemaa, jota valmisteltiin jo ennen varsinaista tapahtumaa. Testamentit määräisivät kirjallisesti vainajan viimeistä tahtoa, jotta omaisuuden siirtymisessä ei voinut soveltaa omaa tahtoa.²⁰⁹ Lena halusi turvata omaisuutensa siirtoa kuolemaa silmällä pitäen, sillä testamentti irtaimen omaisuuden siirrosta oli tehty toukokuussa 1862, vain muutamia kuukausia ennen kuolemaa. 62-vuotiaana kuolleen Lenan testamentti määräsi perimysjärjestyksen ohi sisaruksistaan, sillä ”kaikki omaisuus” määrättiin 43-vuotiaalle ja naimattomalle veljentyttärelle Maria Heikintyttärelle. Siskolle Eva Åhlbergille määrättiin testamentin mukaisesti muutamia kodintavaroita, joihin kuului lankoja sekä yksi

²⁰⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat III 1856-1862, 525; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859-1903, 28.

²⁰⁸ Esim. Toivanen 2005, 125-126.

²⁰⁹ Toivanen 2005, 148-149.

tyyny.²¹⁰ Perillisenä olleen talontyttären Marian tilanne onkin ollut ajalleen hyvin poikkeuksellinen, sillä talon tytär pysyi naimattomana aina kuolemaansa saakka, joka tapahtui 47-vuotiaana vuonna 1866. Naimattoman talontyttären kohtaloksi koitui sairaskohtaus, sillä kuolinsyyksi oli merkitty ”rintapistokset”.²¹¹

Marian asema isänsä vanhimpana tyttärenä on ollut merkittävä avioliittokysymyksissä, mutta osaltaan tyttären jääminen naimattomiksi kotitalon apukäsiksi näyttäneen lisääntyneen 1800-luvulla. Miettisen mukaan talollisten tyttären naimamahdollisuudet olivat paremmat, sillä heidän kautta alemmassa sosiaaliluokassa olevat miehet saattoivat päästä avioliiton kautta kiinni maaomaisuuteen.²¹² Naisen tuli kuitenkin kansanperinteen mukaisesti olla avioliittoon henkisesti kypsä sekä pystyä selviytymään fyysisesti raskaasta työstä talon emäntänä.²¹³ Maria ei voinut omassa tilanteessaan siirtää maaomaisuutta eteenpäin avioliiton kautta, koska hänen nuorempi veljensä jatkaisi isäntänä Kivi-Mannilassa isän kuoleman jälkeen. Maria ei tuonut talouteen uutta isäntäehdokasta eikä elämänsä aikana koskaan avioitunut. Todennäköistä onkin siis ollut, että Marian tilanteessa aviottomuuden syynä oli este avioliitolle. ”Svag till förståndet” -ilmaisu rippikirjassa osoittaa, että Marian heikko lukutaito sekä naimattomuus ovat johtuneet mahdollisesta kehitysvammasta. Maria oli kuitenkin päässyt ripille vuonna 1837, vaikka hänen lukutaitonsa oli heikko. Ehtoollisella Maria kävi vanhempiensa kanssa yhtäaikaisesti.²¹⁴ Lenan tekemä lahjoitus veljensä esikoiselle Marialle viittaa lesken hyväntahtoisuuteen sekä haluun siirtää omaisuutta edelleen Marian tulevaisuuden hyväksi. Koska omaisuutta siirrettiin eteenpäin, Maria on pystynyt toimimaan suhteellisen itsenäisesti, vaikka ei ollut tarpeeksi kypsä toimimaan emäntänä.

²¹⁰ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1862–1862, 22.

²¹¹ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 87.

²¹² Miettinen 2012, 171; Miettinen 2015, 35.

²¹³ Miettinen 2012, 218–219; Miettinen 2015, 39; Toivanen 2005, 62.

²¹⁴ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1835–1841, 128; Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1863–1869, 515.

Leskivaimo Lena on saattanut haluta turvata Marian tulevaisuutta, sillä lapsettoman sekä aviottoman naisen toimeentulo ja elatus oli riippuvainen muista. Perinnön siirtämiseen veljentyttärelle on toki voinut vaikuttaa myös halu kiittää: Maria on voinut myös auttaa tättään vanhuudessa sekä hoitaa hänen kanssaan askareita, joita tällä on ollut. Lesken irtain omaisuus on voinut toimia lahjana, palkkiona tai yksinkertaisemmin lesken haluna pitää omaisuus perhepiirissä. Esimerkiksi Toivanen on huomauttanut, että lesken lähipiiri sekä tätä vanhuudessa auttaneet henkilöt hyötyivät yleensä tämän perinnöstä.²¹⁵ Naapuritalon perheen merkitys on ollut Lenalle suuri, sillä testamentin sisältö määräsi lesken omaisuuden veljentyttären hyväksi. Varmasti lapsettomuus sekä turvattu syytinki mahdollisti tiiviit suhteet sukuun, sillä Lenalla ei ollut niin sanottua ydinperhettä miehensä kuoleman jälkeen. Syytinkiläisyys osaltaan myös turvasi elannon, jolloin leskellä ei ollut tarvetta taloudelliseen vaikuttamiseen.

Syytinki oli sijoitus tulevaisuuteen, jossa emännän vallan luopuminen tarkoitti turvattua eläkettä sekä vastuun luovuttamista seuraavalle sukupolvelle. Vaikka suorat vaikutusmahdollisuudet kaventuivat, syytingille jäätiin vapaaehtoisesti. Näin tapahtui muun muassa Pohjoislahden kylässä Lintulassa, jossa talon isäntä, kuudennusmies Samuli Abraminpoika menehtyi vuonna 1868 kuumetautiin, jättäen leskeksi vaimonsa Hetastiina Juhontyttären.²¹⁶ 54-vuotias leskivaimo jätti talon hallinnan pojalleen Juholle ja siirtyi syytingille, jolloin hän jäi asumaan kotitaloonsa. Juho oli jo isänsä elinaikana lokakuussa 1860 avioitunut vaimonsa Johannan Abramintyttären kanssa, jolloin vanhimman pojan ikä sekä siviilisäätymahdollistivat vastuun ottamisen kotitalosta.²¹⁷ Juho oli jo kyvykäs huolehtimaan Lintulan asioista. Leskiäidin syytinkisopimuksen myötä leski ei koskaan virallisesti toiminut talon päänä vaan sai huoneen sekä tarvittavan elatuksen poikansa tilasta. Vaikka leskellä olisikin poikkeavassa tilanteessa ollutkin mahdollisuus jatkaa talon johdossa yksin tai yhdessä pojan kanssa, kaikki eivät sitä halunneet esimerkiksi ikänsä vuoksi. Talon hallinnan siirtäminen

²¹⁵ Toivanen 2005, 129.

²¹⁶ Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1863–1869, 443; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 182.

²¹⁷ Keuruun seurakunnan vihittyjen luettelot 1832–1868, 446.

eteenpäin vapautti vastuusta vaikkakin siirto kavensi kotitalouden roolia sekä vaikutusmahdollisuuksia siihen.²¹⁸

Hetastiinan nuoremista lapsista enää vain Hermannin asui kotona, sillä muut lapset olivat avioituessaan muuttaneet talosta pois. Hetastiina oli edelleen vastuussa pojastaan Hermannista, joka oli päässyt ripille vuonna 1953 16-vuotiaana, mutta asiakirjoissa tätä kuvailtiin taidoiltaan heikoksi.²¹⁹ Onkin todennäköistä, että Hermannin ei katsottu olevan aikaisemmin tarpeeksi kypsä avioliittoon, minkä vuoksi perheen nuorempana poikana hän jäi asumaan itsellisenä äitinsä kanssa. Vajaavaltaisuus selittäisi myös tilannetta, jossa talollisen poika ei pestautunut rengiksi toisen kotitalouteen. Myöhemmin Hermannin todetaan rippikirjatiedoissa hakeneen itselleen naimalupaa, vaikka olikin ripille päässyt, jo yli 30-vuotias mies.²²⁰

Syytinkisopimuksen muoto on saattanut olla hyvin vaihteleva, mutta yleisesti tarkoituksena oli määrittää asumisoikeus sekä turva elantoon, joka tehtäisiin eräänlaisena vaihtokauppana talon hallinnasta. Perukirjassa ”syytinkimuoriksi” tituleeratun Lintulan entisen emännän perinnönjaossa ei tapahtunut suuria mullistuksia. Äitinsä omaisuuden luetteloikin poika Hermannin, joka edelleen asui äitinsä kanssa. Hetastiinan irtaimisto koostui suurelta osin käyttö- ja koriste-esineistä sekä makuuhuoneen muutamasta huonekalusta. Syytinkiläisenä elanto näyttää olleen turvattu, sillä leskelle ei merkitty velkoja tai saatavia, jotka eivät olisi olleet ”normaaleja” kuolemaan liittyviä kustannuksia. Sopimuksen noudattamiseen sekä elatuksen onnistumisen takana oli varmasti suhde omaan poikaan, jolla oli jo lapsena velvoite huolehtia äidistään vanhuudessa mutta myös sopimus syytingistä teki velvoitteesta varman. Hetastiina merkittiin kirkonkirjoihin menehtyneeksi 76-vuotiaana vanhuuteen.²²¹

²¹⁸ Toivanen 2005, 124–126.

²¹⁹ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1849–1856, 127; Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1856–1862, 455.

²²⁰ Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1870–1879, 570.

²²¹ Keuruun käräjäkunnan perukirjat 1890–1890, 109; Keuruun seurakunnan rippikirjat 1880–1889, 851; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 446.

Aineistossa esiintyi myös toinen vanhaan ikään ennättänyt leski, jonka syytingin hoitivat tämän lähisukulaiset. Fredrika Matintytär Riistaniemen syytingin hoiti hänen vävynsä Vilhelmi Riistaniemi, joka oli muuttanut taloon rengiksi jo vuonna 1865.²²² Fredrikan aviomies Hermannin toimi isäntänä aina kuolemaansa saakka, jonka Hermannin kohtasi vuonna 1868. Hermannin ja Fredrikan vanhimmista lapsista kaksi kuoli nälkävuosien lieveilmiöihin pian isänsä jälkeen, jolloin lapsista vanhimmaksi jäi tytär Eva. Eva avioituikin taloon rengiksi jo vuosia aikaisemmin muuttaneen Vilhelmin kanssa vuonna 1869, jolloin kotivävy alkoi viimeistään virallisesti myös isännäksi Riistaniemen taloon.²²³

Riistaniemen isännyyden siirtymiseen on voinut liittyä sopimus, jossa kotivävyksi muuttanut Vilhelmi ottaisi vaimokseen talon vanhimman tyttären Evan, kun aika olisi oikea. Talossa saatettiin tarvita terveen, nuoren miehen antamaa työvoimaa, jonka vuoksi Vilhelmi muutti taloon jo vuonna 1865, talon tyttären Evan ollessa tuolloin 21-vuotias. Osaltaan sopimus naimakaupasta sekä talon perinnästä selittäisi sen miksi talo ei periytynyt talon vanhimmalle elossa olevalle pojalle Anselmille. Isänsä kuoleman aikaan 31-vuotias Anselmi perusti oman taloutensa Riistaniemen maa-alueella sijainneeseen Peltolan torppaan, jonne perhe oli muuttanut vuonna 1866.²²⁴ Talon isännän Hermannin Matinpohjan kuollessa kuumetautiin vuonna 1868, hänet merkittiin kuolinsyyluetteloon talon vanhana isäntä, joka osaltaan vahvistaa tulkintaa Riistaniemen talon jo aikaisemmasta roolien vaihtumisesta. Murroksessa syytinkisopimus on ollut varmasti yhtenä ehtona.²²⁵

Fredrika Matintytär nimettiin rippikirjaan tyttärensä talouteen vanhaksi emännäksi. Lisäksi perukirjan tituleeraus "eläkemuoriksi" osoittaa lesken roolin muuttuneen

²²² Keuruun seurakunnan arkiston seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1863–1895, 8.

²²³ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 280; Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1870–1879, 331.

²²⁴ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 282.

²²⁵ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot, 1859–1903, 174.

taloudessa. Emännyydestä luopuneen Fredrikan perunkirjoitus toimitettiin erityisen myöhässä, sillä 1884 kuolleen Fredrikan perunkirjoitus laadittiin vasta vuonna 1893. Perukirja kuitenkin selkeästi ilmaisi sen mitä syytinkiläisen irtaimistolle oli kuoleman jälkeen tehty. Irtain raha, jota perunkirjoituksessa oli ilmoitettu 40 markan verran, oli käytetty hautajaiskustannusten maksamiseen ja perukirjassa mainittu ”muu rihkama” annettiin pojalle Anselmille. Syytinkiläisen jäämistöön merkittiin tämän kammarin kalustoa, johon kuului muun muassa sänky, kirjoja ja kaappi. Onkin selvää, että Fredrika Matintyttären vanhuuspäivistä huolehdittiin tarpeen mukaisesti, ja Fredrika vietti eläkepäivänsä vanhassa kotitalossaan Riistaniemessä tyttärensä perheen kanssa.²²⁶

Koska vanhemmista huolehtiminen kuului lapsen velvollisuuksiin, syytinkiajan asumispaikka usein sijoittui kotitaloon, jossa miespuolinen lähisukulainen oli isäntänä. Asumispaikka tai syytinginantaja eivät kuitenkaan aina löytyneet perheen piiristä, jolloin eläkeajan sopimuksissa määriteltiin uudelleen asumisjärjestelyt sekä kotitalouden uudet sosiaaliset suhteet. Partanen on todennut, että Karjalankannaksella yleisin syytinki solmittiin lasten ja vanhempien välille, jolloin vanhemmat jäivät samaan tupaan asumaan syytinginantajan kanssa.²²⁷ Oli myös mahdollista, että tupaa ei jaettu, jolloin eläkeläiselle osoitettiin oma asumus tai rakennettiin erillisiä syytinkipirttejä ja -tupia, joissa voitiin asua syytinkisopimuksen osoittamalla tavalla. Harvinaisempaa, mutta ei poikkeuksellista, oli myös antaa syytinkiläiselle maakaistale viljeltäväksi omalla kustannuksella.²²⁸ Tutkielman aineistossa esiintyi myös syytinkiläisiä, joiden syytinkiä hoiti muu kuin sukulainen. Tästä syystä on mahdollista, että leskellä muodostui luottosuhteita erilaisten tarpeiden hoitoon, joita ei merkitty syytinkisopimukseen.

²²⁶ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1893–1893, 122.

²²⁷ Partanen 2004, 154–155.

²²⁸ Jutikkala 1958, 323.

Aholassa vuonna 1883 kuolleen Mariana Samuelintyttären kohdalla syytinkiläisenä elänyt leskivaimo käytti varantojaan huomattavat määrät. Jäädessään leskeksi vuonna 1880 46 vuoden iässä, Mariana asui lastensa kanssa Aholan talossa. Leski toimi myös kotitalon päänä, sillä täysi-ikäinen poika Stefanus oli muuttanut kotitalostaan pois vuonna 1880. Mariana sopi Aholaan vuonna 1882 taloon muuttaneen Salomon Haukioniemen kanssa tilan isännyydestä sekä lesken perheen elatuksesta. Leski todennäköisimmin oli saanut itselleen oman asumuksen vaihtoehtona talon hallinnasta.²²⁹

Marianan perukirjaan on merkitty kuitenkin huomattavat maksut muille tahoille, joille leski ei ollut maksanut velkojaan takaisin. Lesken kuolinpesästä määrättiin maksettavaksi velkaa muun muassa tämän pojalle Stefanille, joka oli rintaperillisenä hoitanut myös isänsä velkoja. Lisäksi leski osoitettiin maksamaan 300 markan suuruinen korvaus edesmenneen miehensä Salomon Tuomaanpojan kuolinpesään, mikä osoitettiin tehtäväksi vuoden 1882 kevätkäräjillä. Tytär Hilda osoitti myös saatavaksi kolme markkaa äitinsä hoidosta sairauden aikana, joten Marianan hoito oli hoidettavissa kotona. Tyttären velvollisuus huolehtia vanhempansa sairauden aikaisesta hoidosta korostui, vaikkakin hän vaati siitä itselleen myös korvauksen. Leskeltä oli myös jäänyt maksamatta kruununvero talonomistaja Salomonille, eli hän oli velvollinen maksamaan käyttämästään maasta sekä sen hoitamisesta. Leski oli lisäksi osoitettu velalliseksi työpalkkojen suhteen, jotka oli jäänyt maksamatta muun muassa Herman Pekolalle. Perukirja itsessään ei kerro velan syntyajankohdasta, mutta todennäköistä on, että velka oli jäänyt maksamatta ennen eläkettä, ehkä jo siltä ajalta kuin leski hallinnoi Aholan taloa ennen uuden isännän hallintaa.²³⁰

Leskellä on selvästi ollut tarpeita, joita tehty sopimus ei kattanut. Muun muassa velat miesvainajan kuolinpesään osoittavat, että perilliset ovat pitäneet huolen perinnöstään. Lopullisesti lesken kuolinpesä jäikin varattomaksi, sillä pesä todettiin

²²⁹ Multian seurakunnan rippikirjat 1872–1882, 89–90; Multian seurakunnan arkiston muuttaneiden luettelo 1879–1887, 14.

²³⁰ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1883–1883, 63–64.

velalliseksi yli 185 markan edestä. Marianan kohdalla syytinkisopimus turvasi elantoa perheineen, sillä äitinsä yhteyteen rippikirjaan oli merkitty naimaton, aviottoman lapsen äiti Amanda sekä tämän alaikäiset lapset, joista nuorin oli 16-vuotias Johanna.²³¹ Mariana kuoli äkisti kuumetautiin 49-vuotiaana kolme vuotta miehensä jälkeen, joten eläkepäiviä ei ehtinyt vuosien ajan kertyä runsaasti.²³² Leskeyden tuomat laajentuneet toimintamahdollisuudet tai eläköityminen eivät välttämättä tarkoittaneet tilannetta, jossa lesken olisi helpompi toimia laajemmin omassa elinpiirissään. Joskus se tarkoitti myös velkaantumista, jotta leski voisi turvata arjen sujumisen tai alaikäisten lasten elatuksen. Marianan tapauksessa leski sekä hänen lapsensa olivat riippuvaisia toisen elatuksesta, sillä Mariana ei ennen kuolemaansa avioitunut uudelleen.

Niemelässä tehtiin myös syytinkisopimukset, kun talon pitkäaikainen isäntä Matti Matinpoika sekä hänen vaimonsa Lisa Antintytär luopuivat talon hallinnasta vanhimman poikansa Kallen sekä tämän vaimon Henriikan hyväksi, jotka olivat avioituneet vuonna 1852.²³³ Niemelän talossa arki pyöri runsasväkisesti, sillä talossa oli asumassa palkollisten ja vanhan syytinkiparin lisäksi Henriikan vanhemmat sekä hänen nuorempi siskonsa Martta, joka oli synnyttänyt aviottoman lapsen vuonna 1869.²³⁴ Talon arki muuttui, kun tila myytiin Multialta 1876 paikkakunnalle muuttaneella Kustaa Samulinpojalle vastineeksi syytingistä.²³⁵ Syytinkijärjestelmässä tilan myyminen syytinkiä vastaan olikin yksi mahdollisuus, jossa tilan myyminen ja isännyyden vaihtuminen antoivat mahdollisuuden luopua vastuusta ja päätösmahdollisuudesta talon asioihin. Vieraalle tilan myyminen saattoikin kasvattaa eläkkeen määrää ja laatua verrattuna lapselta saatuun, jos tilan kauppahintaa maksettiin eläkkeen muodossa.²³⁶ Niemelässä hallinnasta siirtyneet Kalle Matinpoika ja Henriikka Joosepintytär nauttivat

²³¹ Multian seurakunnan rippikirjat 1881–1893, 176.

²³² Multian seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1841–1886.

²³³ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1849–1856, 473.

²³⁴ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 314.

²³⁵ Keuruun seurakunnan arkiston seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1863–1895, 65.

²³⁶ Jutikkala 1958, 324.

eläkkeestään yhdessä aina vuoteen 1878 saakka, kunnes Kallen kuoltua vanha emäntä Henriikka jäi leskeksi 45-vuotiaana.²³⁷

Henriikka Joosepintytär nautti eläkepäivistään 12 vuotta leskeysaikanaan, kunnes menehtyi 57-vuotiaana sairaskohtaukseen.²³⁸ Niemelän vanhan emännän kuolinpesä jäi varattomaksi, sillä tälle oli osoitettu yksittäisiä velkoja, jotka perunkirjoituksessa tuotiin esille. Muun muassa naapurissa vaikuttavalle Herman Lähteenmäelle osoitettiin maksettavaksi viiden markan suuruinen summa, mikä oli jo yli puolet kuolinpesän arvosta.²³⁹ Lainojen syytä ei mainittu, mutta ne ovat voineet olla myös työpalkkoja, sillä velkojat olivat miehiä ja lesken perukirjaan oli myös merkitty eläimiä. Asumisjärjestelyt riippuivat sopimuksesta sekä sen määrittämistä asumismuodoista. Henriikan tilanteessa leski on varmasti asuttanut omaa pientä maakaistalettaan talon mailla, sillä syytinkiläisen kanssa asui myös osa hänen lapsistaan. Yleisesti niin kutsutut ”vaarinpirtit” eli erityisesti syytinkiläisten asuttavaksi tarkoitettut syytinkiasunnot olivat harvinaisia, vaikka ne olivatkin yksi syytinginhoidon muoto.²⁴⁰ Lesken kanssa asui muun muassa naimaton poika Salomon sekä tytär Selma, joka oli synnyttänyt aviottoman pojan vuonna 1883.²⁴¹ Henriikan leskeysajalla muodostuneet pienet velat kielivät leskivaimon taloudellisesta toiminnasta, joka ei kuulunut hänen saamaansa syytinkiin. Apua asumuksen hoitoon on voitu hankkia myös muualta, jos syytinki oli erilainen kuin yleisin muoto, jossa syytinkiläiset asuivat samassa tuvassa syytinginantajan kanssa.²⁴²

Syytingille jääminen irrotti isännän ja vaimon tilan hoidosta sekä mahdollisista siitä huolehtimisen rasituksista. Syytinki oli aina sopimus, mikä vaikutti myös tilan arvoon sekä siihen kohdistuvaan taloudelliseen rasitukseen. Maaomaisuus luovutettiin

²³⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 379.

²³⁸ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 448.

²³⁹ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1890–1890, 86.

²⁴⁰ Vihola 2004, 149.

²⁴¹ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1880–1890, 590.

²⁴² Partanen 2004, 154–155.

korvausta vastaan, sillä maksettava eläke muodosti tilan kauppahinnan. Tilan arvossa huomioitiin syytinkirasitus sekä syytinkien määrää myös pyrittiin rajoittamaan, jotta tilojen taloudellinen tila olisi mahdollisimman hyvä. 1852 säädetty asetus määräsi kruunutilojen syytingit hyväksyttäväksi oikeuteen.²⁴³ Edellä mainitut esimerkit osoittivat, että syytingit sekä niiden toteuttamiset olivat pääsääntöisesti turvanneet eläkkeensaajan eläkepäivät, mikäli ne oli solmittu kotitaloon ja syytinginantajat kuuluivat perheeseen. Tapauksissa, jossa tila myytiin tilalta saadun eläkkeen vastineeksi, yllättävät menot saattoivat rasittaa myös syytinkiläisen omaa taloutta. Syytinkiläisten velat korostuivat tilanteissa, joissa syytinkisopimus ei kattanut kaikkia kuluja ja niiden hoitamiseen tarvittiin kotitalouden ulkopuolista apua paikallisyhteisöstä. Lisäksi syytinkiläisten esimerkeissä kotitalouden roolit järjestettiin aina uudelleen, ja syytinkiläiset joutuivatkin siirtymään hallintaroolistaan syrjään. Samalla alistuttiin toisen isäntävallan alle, mutta samalla turvattiin oma vanhuusajan elanto esimerkiksi tilanteissa, joissa rintaperillisiä ei ollut ollenkaan.

3.4 Itsellisten leskien asema

Asumisessa ei aina ollut kyse maan omistuksesta tai sen siirtämisestä perintönä, sillä Keuruun alueen asukkaista kaikilla ei ollut omistus- tai vuokrasuhdetta maahan. Silloin toimeentulo oli hankittava muualta. Tilattoman väen mahdollisuus syytingin solmimiseen sekä sopimuksessa määritettyyn asuinpaikkaan ei ollut useinkaan mahdollinen, sillä syytinkisopimus sitoutti asuinpaikkaan sekä elatukseen. Itsellisten ryhmä on nähty moninaiseksi ryhmäksi, johon kuului tilatonta väestöä, jolla ei ollut kiinteää omistussuhdetta maahan. Torpparit, palkolliset sekä maatyöläiset luettiin itsellisiksi. Tutkielman aineistossa itselliset määrittyivät rippikirjoissa ”inhyses”-käsitteen alle, joka viittaa toisten tiloilla asuviin ihmisiin. Kuitenkin itsellisiä yleisesti käsittävä määritelmä viittaa heidän asemaansa sääty-yhteiskunnan ulkopuolella.²⁴⁴ Itsellisenä

²⁴³ Vihola 2004, 148.

²⁴⁴ Miettinen 2018, 206–207, 211.

vuokrattiin tai asutettiin pientä asuintilaa ilman omistusoikeutta asumukseen tai maahan. Itselliset saattoivat myös asua talojen piharakennuksissa tai asuttaa pientä mökkiä korvauksena työnteosta.²⁴⁵ Keuruun alueella itsellisiä oli eniten Keuruun kirkonkylän, Kolhon sekä Loilan maakirja-alueilla, joissa tilattoman väestön määrä oli nousut 1800-luvun alkupuolelta lähtien. Näiden alueiden tilojen vähäinen lukumäärä ei mahdollistanut niiden kannattavaa jakamista moniksi tiloiksi tai torppien perustamista tilattoman väestön asuttavaksi.²⁴⁶ Aineistossa esiintyneet itselliset asuivat Kolhossa sekä Mäntässä. Seuraavaksi esitellään kaksi leskeä, jotka kuuluivat itsellisten ryhmään, mikä kummankin lesken kohdalla oli aviomiehen aseman kautta määrittyvä sosiaaliryhmä.

Maria Abramintytär Snälli jatkoi asumista Kolhon talossa aviomiehensä Peterin kuoleman jälkeen vuonna 1842.²⁴⁷ Peter Snälli toimi talossa seppänä, mikä osaltaan antoi avioparille sekä näiden lapsille turvan asumuksesta, johon heillä ei ollut omistusoikeutta. Peterin kuoleman jälkeen Maria muutettiin asiakirjoissa itselliseksi. Aviomiehen sekä aikuisen pojan aseman on katsottu vaikuttaneen suoraan naisen asemaan. Tiina Miettinen on todennut, että leski saattoi säilyttää asemansa asiakirjoissa tilanteessa, jossa poika on jatkanut isänsä ammatissa sekä pystynyt huolehtimaan äitinsä elatuksesta.²⁴⁸ Marian aseman muutos asiakirjoissa onkin ollut voimakkaasti sidoksissa poikaan Alexanderiin, joka ei jatkanut talossa seppänä eikä täten maksanut Marialle syytinkiä. Marian sekä Alexanderin tilanteessa elinkeinon selvittäminen kyseisellä lähdeaineistolla osoittautui mahdottomaksi. Itsellisinä elävien ihmisten toimeentulo saattoi vaihdella riippuen työvoimatarpeesta sekä talollisten hyvätahtoisuudesta, minkä vuoksi työ ei ollut tiettyyn palveluspaikkaan sidottua tai sen kautta selvitettävissä.²⁴⁹ Itsellisten miesten vaimot usein tekivätkin töitä päätilan hyväksi esimerkiksi

²⁴⁵ Vihola 1983, 65; Östman 2004, 56.

²⁴⁶ Vihola 1983, 72–73.

²⁴⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1835–1841, 202.

²⁴⁸ Miettinen 2012, 238.

²⁴⁹ Miettinen 2018, 220, 230.

navetta- ja heinätöinä tai hoitivat tekstiilitöihin liittyneitä askareita.²⁵⁰ Snällin perhe selvästi on hankkinut elantonsa Kolhon talosta tekemällä maatöitä, mutta osaltaan varmasti jo Marian kuolleen aviomiehen Mooseksen sepäntyö mahdollisti perheen jatkuvan asumisen talon mailla. Alexanderin perukirjan osoittama omaisuus kuitenkin viittaa siihen, että Alexander pystyi hankkimaan oman elantonsa niin päivätöillä kuin muiden omistamien maa-alueiden viljelyllä. Alexanderin kuolinpesään listattiin Kolhon ja Loilan talojen maa-alueilla viljeltyä viljaa, kalastusvälineitä sekä itse omistettuja eläimiä. Onkin mahdollista, että itsellisväestöön kuuluvan miehen perheen elatus oli edellä mainituista tulonlähteistä riippuvaista.²⁵¹

Marian toimintaympäristö itsellisenä keskittyikin lähiympäristöön, johon kuului Kolhon talon väki sekä hänen oma perheensä. Marian poika Alexander avioitui Siltasaaren torpan tyttären Liisa Antintyttären kanssa, eikä muuttanut pois Kolhon talosta omaan tai appensa torppaan, mikä vahvisti Marian ja Alexanderin aseman itsellisenä muista riippuvaisina työläisinä.²⁵² Perheessä kuitenkin tapahtui merkittävä muutos Maria Abramintyttären kuollessa vanhuuteen vuonna 1857. Poika Alexander hukki neljä päivää äitinsä kuoleman jälkeen, jättäen leskeksi vaimonsa ja esikoistaan odottavan Liisa Antintyttären.²⁵³

Marian perukirja osoittaa, että osaltaan lesken toimintamahdollisuudet ovat olleet rajalliset, josta kertoo muun muassa miniänsä Liisa Antintyttären vaatima korvaus anoppinsa hoidosta yli neljän vuoden ajalta. Hoidon tarve sekä sen hoitaminen kotipiirissä hoidettiin perheen sisäisesti, sillä perunkirjoituksessa ilmoitettu varallisuuden määrä ei ollut suuri. Talollisten ja tilattomien kohdalla hoivaan ja siihen liitetyt velvollisuudet on aikaisemmin todettu olleen erilaisia, sillä huoneentaulun mukainen yhteiskunnallinen järjestys toi mukanaan lapsille velvollisuuden huolehtia

²⁵⁰ Östman 2004, 58.

²⁵¹ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1857–1857, 25–27.

²⁵² Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1849–1856, 231; Keuruun seurakunnan rippikirjat II 1849–1856, 304.

²⁵³ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1857–1857, 23; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1835–1858, 175.

vanhemmistaan heidän ikääntyessään. Vanhempien huolehtiminen nähtiin erityisesti tyttärien velvollisuudeksi, kun hoitoa ei voitu järjestää perheen ulkopuoliselta henkilöltä.²⁵⁴ Snällien ollessa tilatonta väestöä, Marian asuminen poikansa ja tämän vaimon kanssa epäilemättä velvoitti Liisan hoitamaan anoppiaan tämän sairauden aikana. Maria on siis ollut riippuvainen muusta perheestään. Työkyvyttömät ja sairaat saivat kirkon järjestämää sosiaaliturvaa sekä mahdollista hoitoa tiukkojen kriteerien kautta, mutta Marian perukirjajäämistön perusteella sen saamisen tulkitseminen ei ole perusteltua. Henkilön työkyky määrittäi asemaa maalaisyhteisössä sekä roolia kotitaloudessa, sillä työkyvyttömyys yhdistyi tyypillisesti köyhyyteen, veronmaksukyvyttömyyteen sekä riippuvaisuuteen toisten hyväntahtoisuudesta. Riippuvaisuus taas johti todella heikkoon asemaan sosiaalisessa hierarkiassa.²⁵⁵ Asema sekä sen kurjuus on myös ollut periytyvää, minkä vuoksi leskeksi jäänyt miniä Liisa pyrki turvaamaan oman asemansa tilanteessa, jossa aviomies sekä anoppi olivat molemmat kuolleet ylättäen.

Perinnön saaminen sekä pienenkin varallisuuden kerääminen on ollut viimeisillään raskaana olevan tuoreen lesken selviytymiskeino. Pelkästään miniän vaatima 160 ruplan arvoinen korvaus hoivasta sekä hautajaisjärjestelyistä teki kuolinpesästä velkaisen. Ruplan arvo oli neljäsosa markkaa, joka tuli käyttöön 1860-luvulla.²⁵⁶ Anopin kuolinpesästä saatu korvaus sekä Liisan perinnöksi saama aviomiehensä kuolinpesä auttoivat tuoretta leskeä ja esikoistaan odottavaa 29-vuotiasta Liisa Antintytärtä jatkamaan elämää eteenpäin. Liisa muuttikin pois Kolhon talosta vuonna 1858, vuosi miehensä ja anopin kuoleman jälkeen.²⁵⁷ Kyseisessä tapauksessa eläköityminen ei ollut virallista syytinkiä, sillä varsinaista sopimusta asumisoikeudesta tai elatuksesta ei ollut, johon yksinkertaisimpana syynä oli itsellisen asema. Maria Abramintyttären toiminta on ollut rajoittunutta, sillä miniän ilmoittama velka pitkältä sairastamisaika viittaa hänen

²⁵⁴ Toivanen 2005, 127.

²⁵⁵ Miettinen 2018, 315.

²⁵⁶ Pihkala 2002, 25.

²⁵⁷ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1856–1862, 212.

heikkoon fyysiseen kuntoonsa. Tulkintaan saadaan tukea vielä kirkonkirjan kuolinmerkinnästä, joka toteaa Marian kuoleman johtuneen vanhuudesta.²⁵⁸

Mäntän kylässä kuolemansa aikaan eläneen Susanna Yrjöntyttären sosiaalinen asema muuttui hänen ensimmäisen miehensä kuoleman sekä uuden avioliiton solmimisen vuoksi. Piilemän torpan isännän Samuel Tuomaanpojan ensimmäisen vaimon Liisan kuoltua vuonna 1841, 22-vuotias naimaton Susanna Yrjöntyttär avioitui vuoden suruajan jälkeen leskeksi jääneen Samuelin kanssa. Susannan tilanne torpan uutena emäntänä on varmasti tarvinnut totuttelua, sillä hän oli miestänsä 32 vuotta nuorempi ja miehen vanhinta poikaa ainoastaan viisi vuotta vanhempi.²⁵⁹

Torpan arkeen kuului päivätyöt sekä oman arjen järjestäminen. Jo iäkäs entinen torpan isäntä Samuel Samuelinpoika kuoli vuonna 1861, 73 vuoden iässä. Torpan isännöisyys oli vahvistettu jo aikaisemmin uudelleen, jolloin entisen torpparin Samuelin ja hänen ensimmäisen vaimonsa yhteisen tyttären Amalian aviomies Matti Sakarinpoika merkittiin rippikirjatietoihin kotiväyvästä isännäksi. Susanna Yrjöntyttär asui Piilemän torpassa lastensa ja lapsipuolensa Amalian perheen kanssa aina vuoteen 1867 saakka, kunnes avioitui leskeksi jääneen itsellismies Matti Matinpajan kanssa sekä muutti pois Piilemän torpasta Mäntän taloon. Uusi aviomies Matti asui todennäköisemmin maatyöläisenä, sillä asiakirjoihin hänet merkittiin itselliseksi.²⁶⁰

Susannalla ei enää ollut Piilemässä vaikutusvaltaa torpan asioihin ja suhde itseään vain hieman nuorempiin lapsipuoliin on voinut olla myös monimutkainen. Seitsemän vuoden asumisaika torpassa aviomiehen kuoleman jälkeen voi kuitenkin kertoa jostakin ihmissuhteiden laadusta. Kuitenkin Susannan ja Samuelin alaikäiset lapset ovat voineet olla myös suuri vaikutus siihen, että leski muutti torpasta pois vasta huomattavasti myöhemmin. Avioitumisen motiiviin tai syyhyn on syytä ottaa myös

²⁵⁸ Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 203.

²⁵⁹ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1835–1841, 109; Keuruun seurakunnan rippikirjat 1842–1848, 110.

²⁶⁰ Keuruun seurakunnan rippikirjat 1863–1869, 110, 408.

näkökulma, jossa torpassa leskelle ei enää ole ollut tilaa tai torpassa ei ole ollut mahdollisuutta turvata lesken elatusta. Susanna Yrjöntyttä avioitui uudelleen 18 vuotta vanhemman Matin kanssa ja vaihtoi asuinpaikkaansa, jolloin hänet merkittiin asiakirjoihin torpan leskestä itsellisvaimoksi. Pariskunta merkittiin seuraavassa rippikirjajaksossa Kuuselan torppaan asukkaiksi, mikä torppana sijaitsi Mäntän maa-alueella. Torpassa on voinut olla itsellisparille tarjolla vapaa huone sekä työtä, jolla tilaton pari on tullut toimeen. Kuitenkin vuonna 1872, viiden avioliittovuoden jälkeen, Susanna Yrjöntyttä jäi jälleen leskeksi miehensä Matin kuollessa.²⁶¹

Ei ole tiedossa, että Susannan elämässä olisi tämän jälkeen tapahtuneet suuria yksityiskohtaisia muutoksia, vaan viimeinen merkintä uudelleen leskeksi jääneestä itsellisestä on Iskosen torpasta vuodelta 1883, jossa Susanna kuoli 62-vuotiaana hivutustautiin.²⁶² Parin asumispaikka muuttui ajanjaksolla muutamaan kertaan, mutta asuinpaikat sijaitsivat aina Mäntän talon mailla. Työtarve sekä asumisjärjestelyt ovat voineet vaikuttaa myös ilman määrättyä palveluspaikkaa työskentelevien ihmisten asumista. Tavallisilla tiloilla, erityisesti maaseudulla, palvelusväen pitäminen ainoastaan statusta nostattavana tekijänä oli vähäistä, sillä heidän sitouttaminen palvelukseen vähintään vuodeksi kerrallaan oli taloudellinen taakka tilalle.²⁶³ Osittain tästä syystä töitä tehtiin myös ilman palvelusuhdetta, erilaisissa töissä, jotka pitivät sisällään maatöitä, karjanhoitoa sekä käsitöiden tekemistä. Susannan tilanne oli tilanteeseen nähden lohdullinen: hän ei joutunut kiertolaiseksi tai muuttamaan täysin muuhun taloon. Tilattomalla naiselle leskeys muodosti todellisen toimeentuloriskin.²⁶⁴

Itsellisväestöön kuuluneelta Susannalta ei jäänyt suurta omaisuutta, vaan omaisuus oli 30 markan suuruinen. Jäämistö koostui isoimmillaan yksittäisestä irtaimistosta, mikä viittaa lesken asuneen omassa kammarissaan, ei varsinaisessa mökissä.

²⁶¹ Keuruun seurakunnan rippikirjat I 1870–1879, 157.

²⁶² Keuruun seurakunnan rippikirjat 1880–1889, 222; Keuruun seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903, 354.

²⁶³ Wilmi 2018, 64.

²⁶⁴ Frigren 2016, 148.

Susannalla ei ollut saatavia tai velkoja yksittäisille toimijoille vaan hänen kuolinpesäänsä oli määrätty maksettavaksi muun muassa vaivaistenosa sekä hautajaiskustannukset.²⁶⁵

Erkki Markkanen on todennut, että itselliset olivat yleisesti köyhää väestönosaa, joissa erittäin köyhinä voitiin pitää alle 50 markan omaisuutta.²⁶⁶ Aineiston molemmat itsellisryhmään kuuluneet leskinaiset sijoittuvat köyhimpiin, joilla ei ollut irtaimiston lisäksi suurempaa omaisuutta. Molempien leskien elämäntilanteissa miehen ammatti, asema sekä perhesuhteet vaikuttivat siihen, miten nämä ovat voineet vaikuttaa taloudellisesti omaan elämäänsä. Pelkästään molempien pesien varattomuus kertoo tilanteesta, jossa luottoa ei saatu tai edes tarvittu. Varallisuutta ja toimijuutta tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että itsellisten ryhmä oli moninainen ryhmä ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa sekä varallisuusoloissa.²⁶⁷ Yhdistävänä tekijänä tutkielman leskille kuitenkin toimi se, että nämä todennäköisimmin hankkivat toimeentulonsa laillisista lähteistä, sillä nämä eivät liikkuneet paikkakunnalta toiselle irtolaisina vaan pääsääntöisesti pysyivät saman talon alaisuudessa läpi elämänsä.

Osalle naisista leskeys ei tarkoittanut lisääntyneitä toimintamahdollisuuksia, jossa edustuksenalaisuus olisi mahdollistanut vallankäyttöä ympäristöön. Leskeys sekä sen tuoma epävarmuus tulevaisuudesta onkin ollut leskeysajalle tyypillinen teema, joka on otettava huomioon erityisesti köyhimpien väestöryhmien kohdalla. Kumpikin itsellisleski oli riippuvainen muista, sillä vähäinen taloudellinen toiminta sekä varattomat pesät kertovat omaa tarinaansa elämän jatkumisesta aviomiehen kuoleman jälkeen. Varattomuus sekä riippuvaisuus toisten elatuksesta tekivät siitä huomattavasti erilaisen. Tutkimuksen kannalta merkittävä käsite, toimijuus, korostuu, sillä se ei tarkoittanut välttämättä aktiivista valtamahdollisuuksien laajentamista ja käyttäytymistä vaan yksinkertaisesti selviämistä.

²⁶⁵ Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1883–1883, 53–54.

²⁶⁶ Markkanen 1977, 132.

²⁶⁷ Miettinen 2018, 236.

4 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmassani olen tarkastellut lesken asemaa erilaisissa elämäntilanteissa, roolia kotitaloudessa, perinnönjakoa sekä toimintaympäristöä. Siinä missä naista vaimona ja emäntänä on tarkasteltu kuuliaisena sekä isäntävallalle alisteisena, aviomiehensä menettäneen lesken asema muuttui aikaisempiin rooleihin verrattuna. Leskeys loi uusia toimintamahdollisuuksia niin tilan hallintaan, sosiaaliin normeihin kuin lesken lapsiin vaikuttamiseen. Vaikka vaimolla oli myös valtaa, jota hän käytti suoraan kotitaloudessa ja epäsuorasti miehensä kautta yhteisössään, leski pystyi edustamaan itseään ja kotitalouttaan vieläkin monipuolisemmin ja laajemmin. Lasten auktoriteeteista tärkein eli isä oli menehtynyt, ja äiti täytti isän paikan lasten kunnioituksen kohteena. Kotitalouden roolien tarkastelussa onkin huomioitava, että leski saattoi samanaikaisesti täyttää montaa roolia.

Aluksi kysyin, että miten kotitalouden roolit ja suhteet ovat määrittäneet lesken toimintamahdollisuuksia, millaista leskien taloudellinen toimijuus oli ja miten sitä voidaan tulkita osana heidän toimintaympäristöään. Kotitaloudessa isännän roolissa toimineet lesket toimivat taloudellisesti laajemmin ja rohkeammin, jos resurssit mahdollistivat sen. Tila toimi hyvänä vakuutena varallisuudesta. Talon päänä leski teki kotitalouteen ja sen varoihin liittyneitä päätöksiä itsenäisesti. Esimerkiksi tilalta maksetut raha- ja viljalainat merkittiin perunkirjoitukseen tarkasti. Näin toimittiin myös perheen sisällä, jos esimerkiksi poika tai vävy oli lainannut leskeltä. Vaikka lainat olisi käytetty kotitalouden hyväksi, leski halusi säilyttää omat varansa sekä pitää kiinni omasta asemastaan ja kunnioituksestaan emäntänä.

Tutkimusjoukon lesket määräsivät omasta omaisuudestaan sopimuksilla ja testamentteilla, joilla turvattiin perillisten omaisuus ja toisinaan osoitettiin valtaa muihin. Tilan sekä perintötorpan hallinnasta vastanneet lesket olivat kiinteässä suhteessa maaomaisuuteen, minkä vuoksi heidän oli mahdollista tehdä omaisuuttaan koskevia päätöksiä. Asumuksen laatu määritteli käytössä olleita taloudellisia ja sosiaalisia resursseja, joiden kautta leski saattoi toimia kotitalouden päättävässä roolissa, jakaa omaisuuttaan eteenpäin, myötää lainoja muille sekä järjestää tulevaisuutta perhesuhteiden kautta. Lesken mahdollisuus kotitalouden hallintaan näyttää olleen yleistä tilanteissa, jossa perillinen ei ollut täysi-ikäinen, oli naimaton tai perillinen toimi isäntänä jo toisessa kotitaloudessa. Vaikka lesken hallinta kotitaloudessa saattoi olla myös vain väliaikaista, leski saattoi kasvattaa arvostustaan, varallisuuttaan ja vaikutusvaltaansa hallinnan kautta. Tämän takia jo emännän asemasta syrjään siirtynyt leski saattoi toimia päättävänä tahona poikansa rinnalla.

Testamenteilla leskellä oli mahdollista siirtää omaisuuttaan eteenpäin tilanteissa, joissa hänellä ei ollut omia lapsia, lapset olivat aviottomia tai heihin haluttiin vaikuttaa perinnön kautta. Laki ei turvannut aviottomien lasten perintöä, minkä vuoksi leski järjesti lastensa tulevaisuutta oman tahtonsa mukaisesti. Vaikka omaisuuden katsottiin tärkeäksi periytyvän miespuoleisessa suvussa, lesken tunneside lapseen näyttää olleen suuremmassa roolissa päätöksenteossa. Isännän roolissa sekä kotitalouden päässä toimiminen oli edellytys laajempaa taloudelliseen ja sosiaaliseen toimijuuteen. Lesken resurssit työvoiman, varallisuuden sekä tilan kannattavuuden kannalta olivat tärkeitä tekijöitä laajentuneisiin toimintamahdollisuuksiin. Resursseja kasvattivat lapset, sillä vanhemmat lapset toivat taloon myös lisää työvoimaa. Tästä syystä aineiston leskistä yksikään ei toiminut isännän roolissa alle 30-vuotiaana, vaan nuorena leskeksi jääneet avioituivat useimmiten uudelleen. Aineistossa myös useampi kuin yksi avio-
liitto kasvatti lesken toimintamahdollisuuksia, sillä kasvanut kokemus emännyydestä sekä jatkuvasti varttuvien lasten tuoma työvoima lisäsivät kotitaloudessa tehtyjen päätösten vahvuutta.

Emännän vallasta luopuminen kavensi lesken mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöönsä. Vanhimman pojan tai vävyn kotitalouteen asumaan jääminen tarkoitti tilannetta, jossa isäntävaltaa käytti joku muu, mikä vaati tilanteeseen sopeutumista. Kaikki lesket eivät halunneet puuttua kotitalouden asioihin: emännän roolista vetäydyttiin myös vapaaehtoisesti. Syytingissä kotitalouden aktiivisesta roolista luovuttiin, mutta se tarkoitti myös turvattuja eläkepäiviä. Taloudellinen toimijuus ja luottosuhteiden solmiminen korostuivat tilanteessa, jossa syytinkiä hoiti perheen ulkopuolinen jäsen. Leskelle saattoi muodostua luottosuhteita molempiin suuntiin, jos syytinkisopimus ei kattanut yllättäviä menoja kotitalouden ulkopuolelle. Tutkielman aineistossa syytinkiläisyyden takuina olivat maaomaisuus ja kotitila: talollisen asema oli edellytys syytinkisopimukselle ja siten turvatulle elannolle. Jokaisessa syytinkitapauksessa leski oli toiminut saman tilan emäntänä jossakin vaiheessa elämäänsä, mihin syytinki solmittiin. Solmittuaan syytingin aviomiehensä elinaikana tai hänen kuolemansa jälkeen, lesken omaisuutta jaettiin jo eteenpäin. Niinpä taloudellinen toimijuus ei noussut syytinkiläisten tarkastelussa isoksi teemaksi.

Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu erityisesti kotitalouden roolien merkitystä taloudellisen toimijuuden edellyttäjänä sekä toimintaympäristön kasvattajana. Roolit määrittyivät vahvasti suhteessa maaomaisuuteen. Itselliset lesket, jotka eivät omanneet omistus- tai hallintaoikeutta maahan sekä tekivät töitä muiden tiloilla, edustivat aineistossa hyvin varatonta väestönosaa. Itsellisten asema määrittyi miespuolisen sukulaisen aseman välityksellä. Tilattomien leskillä ei ollut varoja eikä kotitilaa, joiden avulla he olisivat kasvattaneet toimintamahdollisuuksiaan.

Leskien kotitalouksissa järjestäytyneet roolit vaikuttivat siihen, millaisia toimintamahdollisuuksia heillä oli. Lesket järjestivät tulevaisuuttaan toteutettavissa olevilla tavoilla. Tutkielman havaintojen perusteella aikaisemman tutkimuksen käsitykset leskien roolista niin kotitaloudessa kuin ympäröivässä yhteisössä vahvistuivat. Onkin todettu, että lesken asemassa ollut nainen pystyi vaikuttamaan patriarkaaliseen yhteiskuntaan laajemmin kuin naimisissa oleva nainen. Silti on muistettava, että leskeys

ei ollut tavoiteltava tilanne vaan siihen liittyi myös surua sekä epävarmuutta. Naisen aseman tarkasteluun on kiinnitettävä huomiota erilaisten elämäntilanteiden ja roolien näkökulmasta. Vaimoa ei tule tarkastella ainoastaan passiivisena vallankäytönkohteenä eikä leskeä ainoastaan laajentuneen päätösvallan näkökulmasta. Jokaisen ihmisen elämäntilanteet ovat olleet yksilöllisiä sekä sen vuoksi tutkimisen arvoisia, jotta päästää lähemmäksi menneisyyden ihmisten kokemusta sekä heidän toimijuutensa rajoja.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet

Kuolleiden ja haudattujen luettelot:

Keuruun seurakunnan arkisto. Kuolleiden ja haudattujen luettelot 1835–1858.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195688781>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Kuolleiden ja haudattujen luettelot 1859–1903.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195697401>.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Multian seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelot 1841–1886.

Muuttaneiden luettelot:

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan arkisto. Seurakunnasta muuttaneiden luettelot 1863–1895.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan arkisto. Seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1863–1895.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Multian seurakunnan arkisto. Seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1879–1887.

Perukirjat:

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1857–1857.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1061562544>

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1862–1862.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1061569640>.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1867–1867

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1868–1868.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084317254.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1869–1869.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1084323003>.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1875–1875.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1084334246>.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1881–1881.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084343271.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1882–1882.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1084344481>.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1883–1883.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084345435.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1886–1887.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084352791.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1888–1888.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084354197.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1890–1890.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084357966.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1892–1892.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1084363267.

Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1893–1893.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1084365924>.

Pää- ja rippikirjat:

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1818–1827.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195464730>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1828–1834.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195485711>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1835–1841.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195528687>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1842–1848.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195533846>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat I 1849–1855.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195562455>

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat I 1856–1862.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1195577537

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat II 1856–1862.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195583840>

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat III 1856–1862.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1195592360

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat I 1863–1869.

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1195598308.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat II 1863–1869.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195607213>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat I 1870–1879.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195621081>.

Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat II 1870-1879.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195630182>

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1880–1889.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1890–1899.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Multian seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1872–1882.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Multian seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1881–1893.

Pihlajaveden seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1857–1868.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1196954378>.

Pihlajaveden seurakunnan arkisto. Pää- ja rippikirjat 1869–1878

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1196965879>.

Syntyneiden ja kastettujen luettelot:

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan syntyneiden ja kastettujen luettelot 1832–1849.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/digitarkastelu.html?id=1195662238>.

Tuomiokirjat:

Pohjanmaan itäisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat. KO b:12. Ilmoitusasioiden pöytäkirjat 1851–1852.

<https://tuomiokirjat.kansallisarkisto.fi/documents/195304>.

Jyväskylän tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat. KO b:1. Ilmoitusasioiden pöytäkirjat. 1864–1865.

<https://tuomiokirjat.kansallisarkisto.fi/documents/196513>.

Vihittyjen ja kuulutettujen luettelot:

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan arkisto. Vihittyjen luettelot 1832–1868.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan arkisto. Vihittyjen luettelot 1869–1904.

Kansallisarkisto Jyväskylä. Keuruun seurakunnan kuulutettujen luettelot 1871–1904.

Lait:

Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki. Agricolaverkko.

<https://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/kktk/lait/1734/1175904.html>.

Tutkimuskirjallisuus:

Alapuro, Risto. (2010). Sosiologia, historia ja paikallishistoria. Teoksessa *Kaikella on paikkansa: uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Toim. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen ja Kari Teräs. Vastapaino. Tampere.

Bradbury, Bettina. (2011). *Wife to widow: Lives, laws, and politics in nineteenth-century Montreal*. UBC Press.

Eilola, Jari. (2002). "Cuckoi päällä curjanakin; cana alla armaisnakin": Patriarkaalisuus, puolisoiden välinen suhde ja auktoriteetin muodostuminen. Teoksessa *Arjen valta: Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Toim. Piia Einonen ja Petri Karonen. SKS. Helsinki.

Einonen, Piia ja Petri Karonen. (toim.) (2002). *Arjen valta: Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. SKS. Helsinki.

Eiranen, Reetta. (2021). Saumattomat tunnesiteet 1800-luvun sivistyneistöperheessä. Teoksessa *Perheen jäljillä: perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*. Toim. Anu Lahtinen, Johanna Ilmakunnas ja Ilana Aalto. Vastapaino. Tampere.

Frigren, Pirita. (2016). *Kotisatamassa: Merimiesten vaimot, naisten toimijuus ja perheiden toimeentuloehdot 1800-luvun suomalaisessa rannikkokaupungissa*. University of Jyväskylä. Jyväskylä.

Frigren, Pirita. (2017). Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta, Jari Eilola. Gaudeamus. Helsinki.

Heikkinen, Antero. (1992). *Ihminen historian rakenteissa: Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen*. Yliopistopaino.

Hemminki, Tiina. (2014). *Vauraus, luotto, luottamus: talonpoikien lainasuhteet Pohjanlahden molemmin puolin 1796–1830*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Honkanen, Risto & Karila, Kirsti. (1995). Grounded theory ja analyyttinen induktio opiskelijatutkimuksessa. Teoksessa *Menetelmä valintojen viidakossa*. Toim. Juha Nieminen. Tampereen yliopisto. Tampere.

Häggman, K. (1994). *Perheen vuosisata: Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Suomen historiallinen seura.

Jutikkala, Eino. (1958). *Suomen talonpojan historia*. SKS. Helsinki.

Metsämuuronen, Jari. (2007). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.

Montenach, Anne & Simonton, Deborah. (2013). Introduction. Teoksessa *Female Agency in the Urban economy: Gender in European Towns, 1640-1830*. Toim. Deborah Simonton ja Anne Montenach. Routledge Research in Gender and History. New York; London.

Jutikkala, Eino. (1958). *Suomen talonpojan historia*. SKS. Helsinki.

Jutikkala, Eino. (2003). Maatalouspolitiikka. Teoksessa *Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. Toim. Eino Jutikkala, Anneli Mäkelä-Alitalo ja Viljo Rasila. SKS. Helsinki.

Karonen, Petri. (2002). Johdanto: Moninainen patriarkalisuus - normien ja käytäntöjen solmukohdat. *Arjen valta: suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Teoksessa *Arjen valta: Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Toim. Piia Einonen ja Petri Karonen. SKS. Helsinki.

Karonen, Petri. Nygård, Toivo. Rantatupa, Heikki. Vilkuna, Kustaa H.J. (2002). *Vanhojen käsialojen lukukirja*. Kampus Kustannus. Jyväskylä.

Karonen, Petri & Hakanen, Marko. (2017). Personal Agency and State Building in Sweden (1560–1720) Structures, institutions and personal agency. Teoksessa *Personal agency at the Swedish age of greatness*. Toim. Petri Karonen ja Marko Hakanen. SKS. Helsinki.

- Korolainen, Kari. (2012) *Koristelun kuvailu: Kategorisoinnin analyysi*. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu.
- Lahtinen, Anu. (2007). *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset: Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470–1620* SKS. Helsinki.
- Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi. (2011). Valta ja naiset esimodernia koskevassa historiantutkimuksessa: Pohjoismaista keskustelua toimijoista ja rakenteista. Teoksessa *Vallan teoriat historiantutkimuksessa*. Toim. Ilana Aalto, Laura Boxberg, Ulla Ijäs ja Heli Paalumäki. Turun historiallinen yhdistys. Turku.
- Laine, Kirsi. 2022. Halkomatta paras: Perinnönjako ja maatilan halkominen Lounais-Suomessa 1700–1900. *Genos. Maatilaperimys. Vuosikerta 3/2022*. Helsinki.
- Lehtonen, Heikki. (1990). *Yhteisö*. Vastapaino. Tampere.
- Markkanen, Erkki. (1977). *Maaseutuväestön varallisuusolot ja luottosuhteet Sisä-Suomessa elinkeinoelämän murroskaudella vuosina 1950–1914*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Markkanen, Erkki. (1988). *Perukirja tutkimuslähteenä*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Markkola, Pirjo. (2008). Lutheranism, Women and the History of the Welfare State in the Nordic Countries. Teoksessa *På kant med historien: Studier i køn, videnskab og lidenskab tilegnet Bente Rosenbeck på hendes 60-årsdag*. Toim. Karin Lützen, Annette K. Nielsen ja Niels Finn Christiansen. Copenhagen: Museum Tusulanums Forlag. Copenhagen.
- Metsämuuronen, Jari. (2007). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.
- Miettinen, Tiina. (2012). *Ihanteista irrallaan. Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Tampere University Press. Tampere.
- Miettinen, Tiina. (2015). *Piikojen valtakunta. Nainen, työ ja perhe 1600–1700-luvuilla*. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Miettinen, Riikka. (2018). Maaseudun itselliset ja ”inhyses” hallinnollisena kategoriana. Teoksessa *Reunamailla: Tilattomat Länsi-Suomen Maaseudulla 1600–1800*. Toim. Riikka Miettinen, Ella Viitaniemi ja Sofia Gustafsson. SKS. Helsinki.

Mäkelä-Alitalo, Anneli. (2003). Periytyminen ja naisen asema. Teoksessa *Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. Toim. Eino Jutikkala, Anneli Mäkelä-Alitalo ja Viljo Rasila. SKS. Helsinki.

Mönkkönen, Mauri. (1992). *Vanhan Ruoveden historia III:8. Mäntän historia 1860–1947*. Gummerus kirjapaino. Jyväskylä.

Nupponen, Hanna-Mari. (2010). *Ruumiin pesijöitä ja kievarin pitäjiä: Naisleskien asema Käkisalmen läänissä 1600-luvun lopun käräjäpöytäkirjojen valossa*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Ojala-Fulwood, Maija. (2021). Naisleskien johtamat käsityöläisverstaat uuden ajan kaupungeissa. Teoksessa *Perheen jäljillä: perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*. Toim. Anu Lahtinen, Johanna Ilmakunnas ja Ilana Aalto. Vastapaino. Tampere.

Partanen, Jukka. (2004). *Isän tuovasta omaan tupaan. Väestö ja kotitaloudet Karjalankunnaksen maaseudulla 1750–1870*. SKS. Helsinki.

Peltonen, Matti. (2010). Voisiko paikallishistorian käsittää toisin? Kylätutkimus, muistitieto ja uusi mikrohistoria. Teoksessa *Kaikella on paikkansa: uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Toim. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen ja Kari Teräs. Vastapaino. Tampere.

Pihkala, Erkki. (2002). Keskiajan markasta setelieuroon. Kansantalouden aikakausikirja. 98.vsk. 1/2002. <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak12002/kak12002pihkala.pdf>. Katsottu 4.4.2023.

Piilahti, Kari-Matti. (2007). *Aineellista ja aineetonta turvaa. Ruokakunnat, ekologis-taloudelliset resurssit ja kontaktinmuodostus Valkealassa 1630–1750*. Hakapaino Oy. Helsinki.

Pulma, Panu. (2018). Irtolaiseksi joutumisen riski Länsi-Suomessa 1700-luvulla. Teoksessa *Reunamailla: Tilattomat Länsi-Suomen maaseudulla 1600–1800*. Toim. Riikka Miettinen, Ella Viitaniemi ja Sofia Gustafsson. SKS. Helsinki.

Pylkkänen, Anu. (1990). *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maatalous oikeuskäytännön valossa 1660–1710*. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Pöysä, Jyrki. (2010). Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa *Vaeltavat metodit*. Toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma, Sinikka Vakimo. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. Joensuu.

Rasila, Viljo. (1961) *Suomen torpparikysymys vuoteen 1909: yhteiskuntahistoriallinen tutkimus*. Suomen historiallinen seura. Helsinki.

Rasila, Vilho (2003). Torpparijärjestelmä. Teoksessa *Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. Toim. Eino Jutikkala, Anneli Mäkelä-Alitalo ja Viljo Rasila. SKS. Helsinki.

Renvall, Pentti. (1965). *Nykyajan historiantutkimus*. 2. painos. WSOY. Porvoo.

Saarenheimo, Juhani. (2003). Isojako. Teoksessa *Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. Toim. Eino Jutikkala, Anneli Mäkelä-Alitalo ja Viljo Rasila. SKS. Helsinki.

Saarimäki, Pasi. (2010). *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit: Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla*. Jyväskylän yliopisto.

Sillanpää, L. A. (1969). *Vanhan-Ruoveden historia: 2:2, Keuruu, Multia, Mänttä, Pihlajavesi ja Ähtäri isostavihasta 1860-luvulle*. Vanhan-Ruoveden historiatoimikunta, Ruovesi.

Talvitie, Petri. 2022. Maatilojen sukupolvenvaihdokset Haapakosken kylässä Lapualla 1765–1855. *Genos*. Maatilaperimys. Vuosikerta 3/2022. Helsinki.

Toivanen, Jenni. (2002). Äidillinen valta, lapselle kuuluva kuuliaisuus - patriarkalisuus leskiäitien ja lasten välisissä suhteissa 1700-luvun loppupuolen Sisä-Suomessa. Teoksessa *Arjen valta: Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Toim. Piia Einonen ja Petri Karonen. SKS. Helsinki.

Toivanen, Jenni. (2005). *Lesken elämää. Leskeys naisen elämän osana ja sosiokulttuurisena ilmiönä 1700-luvun lopun sisäsuomalaisella maaseudulla*. Suomen historian lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Toropainen, Veli Pekka. (2016). *Päättäväiset porvarskat: Turun johtavan porvariston naisten toimijuus vuosina 1623–1670*. Turun yliopisto. Turku.

Turpeinen, Oiva. (1981). Häiden aika ja avioitumisikä Suomessa. Teoksessa *Pohjolan häät*. Toim. Matti Sarmela. SKS. Helsinki.

Uotila, Merja. (2021). Rippikirjat. Teoksessa *Vanhojen käsialojen lukuopas*. Toim. Petteri Impola, Pirita Frigren, Petri Karonen, Matti Roitto ja Antti Räihä. Gaudeamus. Tallinna.

Vihola, Teppo. (1983). *Vanhan-Ruoveden historia III:3: Keuruun ja Pihlajaveden historia 1860–1917*. Keuruun ja Pihlajaveden historiatoimikunta. Keuruu.

Vihola Teppo. (2003). Pärjääkö pienviljelys? Teoksessa *Suomen maatalouden historia 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*. Toim. Matti Peltonen. SKS. Helsinki.

Viitaniemi, Ella. (2018). Pappisperhe ja sosiaalinen selviytyminen Ylä-Satakunnan uudisseudulla 1770–1820. Teoksessa *Reunamailla: Tilattomat Länsi-Suomen Maaseudulla 1600–1800*. Toim. Riikka Miettinen, Ella Viitaniemi ja Sofia Gustafsson. SKS. Helsinki.

Vilkuna, Kustaa H. J., Hemminki, Tiina, Markkola, Pirjo & Östman, Ann-Catrin. (2021). Kotitalouden rajat varhaismodernin ajan yhteiskunnassa. Teoksessa *Suomalaisen yhteiskunnan historia. Osa 2. Yhteisöt ja identiteetit*. Toim. Pirjo Markkola, Marjaana Niemi & Pertti Haapala Vastapaino. Tampere.

Välimäki, Mari. (2021). Rikotut lupaukset: esiaviolliset suhteet ja toimijuus Ruotsin yliopistokaupungeissa 1600-luvun lopulla. Turun yliopisto. Turku.

Warpula, Kirsi. (2006). Perhe, suku ja elämänkaari. Teoksessa *Suomalaisen arjen historia – savupirttien Suomi*. Toim. Kari Häggman. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Wilmi, Jorma. (2018). Maaseudun palkolliset ja heidän mahdollisuutensa sosiaalisen aseman nousuun 1700-luvun jälkipuoliskolla. Toim. Riikka Miettinen, Ella Viitaniemi, ja Sofia Gustafsson. *Reunamailla: Tilattomat Länsi-Suomen Maaseudulla 1600–1800*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018.

Ågren, Maria. (2009). *Domestic Secrets: Women and Property in Sweden, 1600–1857*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Ågren, Maria. (2018). The complexities of work. Analyzing men's and women's work in the early modern world with the verb-oriented method. Teoksessa *What is work? Gender at the crossroads of home, family*

and business from the early modern era to present. Toim. Sarti Raffaella, Anna Bellavitis, Manuela Martini. Berghahn Books. New York.

Östman, Ann-Catrin. (2004). Modernisoitua maatalous 1870-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan. Teoksessa *Suomen maatalouden historia 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle.* Toim. Matti Peltonen. SKS. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1. Keuruun kärjäkunnan perukirjoista koottu leskien tutkimusjoukko.

PERUKIRJA	KUOLIN- PÄIVÄ	NIMI	ASUIN- PAIKKA	SOSIAALINEN ASEMA/MIEHEN AM- MATTI
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1857-1857, tiedosto 5.</u>	tammikuu 1857.	Liisa Henrikinty- tär Vähämäki	Pihlajavesi	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1857-1857, tiedosto 23.</u>	3. syys- kuuta 1857.	Marja Abraha- mintytär Snälli	Kolho	itsellinen/ sepän leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1862-1862, tiedosto 22.</u>	18. kesä- kuuta 1862.	Lena Heikintytär Kallio-Mannila	Pohjois- lahti	syytinkiläinen/ talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1868-1868, tiedosto 142.</u>	4. huhti- kuuta 1868	Stiina Liisa An- tintytär Kulju	Suolahti	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1868-1868, tiedosto 75.</u>	17. huhti- kuuta 1868	Maria Simonty- tär Kutinlahti	Liesjärvi	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1868-1868, tiedosto 154.</u>	19. huhti- kuuta 1868	Heta Juhaninty- tär Hannula	Suolahti	syytinkiläinen/ talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1868-1868, tiedosto 171.</u>	30. huhti- kuuta 1868.	Hedvig (Heta) Laurintytär Sälli	Pihlajavesi	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1868-1868, tiedosto 141.</u>	6. touko- kuuta 1868	Maria Tuomaan- tytär Lavikon- mäki	Liesjärvi	emäntä/ torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1868-1868, tiedosto 238.</u>	4. elokuuta 1868.	Maria Abra- mintytär Saapas- torppa	Jukojärvi	emäntä/ talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1869-1869, tiedosto 68.</u>	tammikuu 1869.	Kaisa Jaakobin- tytär Haikkasalo	Loila	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1869-1869, tiedosto 45.</u>	kesäkuu 1869.	Maria Daavidin- tytär Riihiahio Salo	Loila	emäntä/ talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1875-1875, tiedosto 32.</u>	6. loka- kuuta 1875.	Eva Gretha Mänttä	Mänttä	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1881-1881, tiedosto 11.</u>	4. touko- kuuta 1881.	Anna Stiina Raja	Jukojärvi	torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1881-1881, tiedosto 15.</u>	12. touko- kuuta 1881.	Maija Yrjönty- tär Kuivaniemi	Mänttä	emäntä/ torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1882-1882, tiedosto 8.</u>	2. heinä- kuuta 1881.	Karoliina Juhon- tytär Ristimäki	Loila	emäntä/ talollisen leski

<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1883-1883, tiedosto 45.</u>	13. tammi- kuuta 1883.	Mirjami Kus- taantytär Wääksy	Loila	emäntä/ torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1883-1883, tiedosto 53.</u>	4. touko- kuuta 1883.	Susanna Yrjönty- tär	Mänttä	itsellinen
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1883-1883, tiedosto 63.</u>	5. kesä- kuuta 1883.	Mariana Sa- muelintytär Ahola	Multia	syytinkiläinen/ talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1893-1893, tiedosto 122.</u>	2. joulu- kuuta 1884.	Fredrika Matin- poika Riista- niemi	Keuruu	syytinkiläinen/ talollisen leski

<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1887-1887, tiedosto 25.</u>	20. loka- kuuta 1887.	Anna Mikkelin- tytär Ristimäki	Loila	talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1887-1887, tiedosto 4.</u>	15. marras- kuuta 1887.	Heta Kulmala	Keuruu	emäntä/torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1888-1888, tiedosto 30.</u>	7. maalii- kuuta 1888.	Garolina Gus- tana Daavidinty- tär Wirkajärvi	Jukojärvi	emäntä/talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1890-1890, tiedosto 13.</u>	27. marras- kuuta 1889.	Eeva Matintytär Heikkilä	Pohjoislahti	emäntä/torpan leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1890-1890, tiedosto 8.</u>	10. tammi- kuuta 1890.	Eeva Juhontytär Kuulusa	Kolho	torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1890-1890, tiedosto 89.</u>	12. tammi- kuuta 1890.	Johanna Benja- minintytär Joen- niemi	Keuruu	torpparin leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1890-1890, tiedosto 109.</u>	14. huhti- kuuta 1890.	Hetastiina Ju- hontytär Lintula	Pohjoislahti	syytinkiläinen/talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1890-1890, tiedosto 85.</u>	26. kesä- kuuta 1890.	Henriikka Joose- pintytär Nie- melä	Liesjärvi	syytinkiläinen/talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1892-1892, tiedosto 67.</u>	5. heinä- kuuta 1892.	Anna Juhontytär Kyöveli	Multia	syytinkiläinen/talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1893-1893, tiedosto 5.</u>	17. joulu- kuuta 1892.	Eva Lovisa Isohuttula	Ampiala	emäntä/talollisen leski
<u>Keuruun kärjäkunnan PK 1892-1892, tiedosto 24.</u>	24. joulu- kuuta 1892.	Hetastiina Her- mannintytär Vehka-aho	Ampiala	emäntä/torpparin leski

Lähde: Keuruun kärjäkunnan perukirjat 1857-1893.